

Sivistymättömästä irtolaisesta kunnon kansalaiseksi

Sivistysajattelu John Hoylandin vuonna 1816 ilmestyneen teoksen romanikuvauksissa

Aino Mykrä

Pro gradu -tutkielma

Yleinen historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Huhtikuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta

MYKRÄ, AINO: Sivistymättömästä irtolaisesta kunnan kansalaiseksi. Sivistysajattelu John Hoylandin vuonna 1816 ilmestyneen teoksen romanikuvauksissa

Pro gradu -tutkielma 95s.
Yleinen historia
Huhtikuu 2018

Tarkastelen tutkielmassani englantilaisen kveekari John Hoylandin (1750–1831) Englannin ja Skotlannin romaneita kuvaavaa teosta sivistys -teeman kautta. Hoylandin teoksen tarkoituksena oli kartoittaa Englannin romanien nykytila, jotta heidän elämäntapansa ja kristinuskoon kääntymiseensä voitaisiin tehdä suunnitelma. Romanien kääntymyksestä oli aiemmin keskusteltu evankelisten kristillisten liikkeiden vaikutuksesta esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehtien yleisönostopalstoilla. Tarkastelen Hoylandin romanikuvauksia keskiluokan ajaman sivistysmission näkökulmasta, joka painotti kristillisten arvojen ja sivistyneiden tapojen leviämistä kaikkiin yhteiskuntaluokkiin. Tässä kontekstissa romanien sivistäminen rinnastui niin ulkomailla tehtävään lähetystyöhön kuin kotimaan alempien luokkien moraalin parannukseen.

Kristillisen reformin lisäksi Hoyland kuvasi romanit teoksessaan intialaisen alkuperän omaavana etnisenä ryhmänä. Perustelut tälle hän lainasi H. C. M. Grellmannin romaneita kuvaavasta teoksesta, jota hän käytti oman teoksensa pohjana. Tämän lisäksi Hoyland käytti teoksessaan monia muita eri lähteitä, kuten matkakuvauksia, historioita, ajan yhteiskuntatutkimusta ja romanien kääntymisen puolesta puhuvia lehtikirjoituksia. Ajalleen tyypillisesti hän kopioi näistä käyttämistään lähteistä suoraan pätkiä omaan tekstiinsä. Yhtenä tutkimusmetodinä olenkin lukenut rinnakkain Hoylandin teosta ja osaa hänen käyttämistään lähteistään. Olen esimerkiksi kiinnittänyt huomiota siihen, mitä kuvauksia Hoyland jätti teoksensa ulkopuolelle. Yksi näkökulma tutkielmassani onkin tutkia, minkälaista tietoa romaneista Hoyland teoksessaan rakensi.

Hoylandin teos näyttäytyykin kaksijakoisena: ensin siinä kuvataan romaneita etnisenä ryhmänä, jolla on yhtenäiset tavat ja alkuperä, kun taas teoksen loppuosassa Hoyland otti vahvasti kantaa romanien elämäntavan muuttamiseen ja sivistämiseen. Tämä jako näkyy myös omassa tutkimuksessani, sillä työni jakautuu kahteen pääluokkaan, joista ensimmäisessä tarkastelen miten Hoyland määritteli romanit ja minkälaisia tapoja ja ominaisuuksia hän kuvasi heillä olevan. Jälkimmäisessä pääluvussa taas kuvailen Hoylandin ehdotuksia romanien tilan parantamiseksi. Sivistysnäkökulman tuon mukaan ensimmäiseen lukuun tarkastelemalla romanien rodullista määrittelyä sivilisaatio teorioiden kautta sekä tutkimalla kuvauksia romanien tavoista verraten niitä ajan käsityksiin sivistyneistä tavoista. Seuraavassa luvussa käsittelemkin konkreettisemmin sivistysmissiota, ja sitä minkälaisia keinoja niin alempien luokkien kuin ulkomaiden alkuperäisväestöjen sivistämiseen käytettiin. Tarkastelen Hoylandin ehdotuksia romanien tilan parantamisesta tätä taustaa vasten.

Asiasanat: romanit – historia, 1700-luku, 1800-luku, Englanti, Skotlanti, etnologia, sivistys, sivilisaatio, kveekarit, lähetystyö, sunnuntaikoulut, kristinusko, köyhyys, yhteiskuntatutkimus – 1800-luku, romanit – määrittely

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Keskiluokan ajama sivistysmissio	3
1.2. Aiempaa tutkimusta ja tutkimuskysymykset	6
1.3. Moniääninen lähde	12
1.4. Muutama sana tutkimusetiikasta	16
2. ”The civilization of Gypsies”	18
2.1. Romanit kansana: ajan rotukäsitykset ja sivilisaatio	18
2.2. Sivistymätön elämäntapa	32
3. ”The Civilising Mission”	49
3.1. Lähetystyötä kotimaankamaralla	49
3.2. Romanien reformaatio: parhaat keinot ja hyöty yhteiskunnalle	65
4. Lopuksi	81
5. Lähdeluettelo	88

1. Johdanto

Vuonna 1815 kveekareiden Society of Friends -nimisen yhdistyksen vuosittaisessa kokouksessa kiinnitettiin huomiota Englannissa asuvien romanien henkiseen ja materiaaliseen alemmuustilaan. Huolta herätti erityisesti heidän välinpitämättömyytensä kristinuskoa kohtaan ja suunnitelmaa heidän käännyttämisekseen mietittiin. Ennen kuin heidän auttamisekseen olisi voitu tehdä suunnitelma, pidettiin tärkeänä, että Englannissa asuvista romaneista tiedettäisiin enemmän. Tehtävä romanien historian ja nykyolojen selvittämiseksi annettiin Sheffieldissä asuvalle kveekari John Hoylandille. Hän kirjoitti tutkimuksistaan teoksen *A Historical Survey of the Customs, Habits & Present State of Gypsies; Designed to Developpe The Origin of this Singular People, and to Promote The Amelioration of their Condition*, joka ilmestyi vuonna 1816. Hoylandin kirjassa kuvattiin romaneiden tapoja ja alkuperää, mutta se otti myös kantaa romanien olojen parantamiseksi. Kveekareiden huomio oli osana yhteiskunnallista keskustelua, jota oli käyty romanien sielullisen tilan ja elämäntyylin muuttamisesta 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Romaneiden tilasta ja käännyttämisestä oli kirjoitettu esimerkiksi *Christian Observer* nimisen lehden sivuilla.¹

Romaneiden kiertelevä elämäntyyli ja yhteiskunnan ulkopuolella eläminen nähtiin valtaväestön puolelta haitallisena, jonka takia heidän elämäntyyliinsä oli pyritty kitkemään siitä lähtien kun he olivat saapuneet Englantiin. Aikaisimmat maininnat romaneista Englannissa on 1500-luvulta, jolloin myös ensimmäiset lait romaneita koskien säädettiin. Romaneita tuomittiin niin heitä varten tehdyn egyptiläislain kuin irtolaislain mukaan. Lakien mukaan romaneita voitiin tuomita kuolemaan, karkottaa maasta ja vangita vain sen takia, että oli romani. Ankarat rangaistukset eivät kuitenkaan ajaneet romaneita pois maasta tai saaneet heitä muuttamaan elämäntapaansa ja 1780-luvulta lähtien toisenlainen lähestymistapa otettiin käyttöön. Alettiin miettiä parhaita keinoja romanien saamiseksi osaksi yhteiskuntaa ja parantamaan sivistymättömiksi nähdyt tapansa. 1800-luvun Englannin romaneita tutkineen David Mayallin mukaan romanien lukumäärää 1800-luvun alussa on vaikea arvioida. Parhaan arvion hänen mukaansa saa tarkastelemalla vuodesta 1851 alkaen tehtyjä sellaisten henkilöiden väestönlaskentoja, jotka asuivat tai yöpyivät teltoissa ja karavaaneissa. Vuoden 1851 laskennan mukaan tällaisia henkilöitä oli Englannissa ja Walesissa noin kahdeksan tuhatta. Liikkuvaa

¹ Mayall 1988, 100; Mayall 1995, 13–14; Willems 1997, 141; Mayall 2004, 154.

elämää viettivät Englannissa myös esimerkiksi kulkukauppiat ja kattilanpaikkaajat. 1500-luvulla saapuneet romanit olivatkin sekoittuneet näihin muihin matkustaviin ryhmiin. Romaneita kuitenkin eroteltiin maan muista kiertolaisjoukoista kutsumalla heitä egyptiläisiksi ja erittelemällä esimerkiksi laeissa heille erityispiirteitä kuten ennustaminen ja temppujen teko.²

Romaneita eroteltiin muista kiertelevistä vähemmistöryhmistä erityisesti etnisyyden kautta. Pitkään vallinneen käsityksen mukaan romanit olivat saapuneet Eurooppaan Egyptistä, mutta 1700-luvun lopulta lähtien kiinnostuksen kasvaessa romanien alkuperää kohtaan, heidän egyptiläistä alkuperäänsä alettiin kyseenalaistamaan. Yhtenä syynä romaneita koskevan tutkimuksen lisääntymiselle saattoi olla Ruotsin kuninkaallisen akatemian vuonna 1779 julkistama palkinto esseelle romanien alkuperästä. Voittajaa ei ollut julkistettu vielä 1780-luvulla, ja 1700-luvun viimevuosikymmenillä moni kirjoittikin aiheesta palkinnon innoittamana. Saksalainen historioitsijan koulutuksen saanut H. C. M. Grellmann aloitti myös aiheesta esseen kirjoittamisen, joka paisui kirjaksi asti. Kirja ilmestyi vuonna 1783 nimellä *Die Zigeuner. Ein historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volks in Europa, nebst ihrem Ursprunge*. Teos oli yhdistetty etnografia ja historia Euroopan romaneista, jossa Grellmann esitteli heidän tapojaan, ulkonäköään, kieltään, alkuperäänsä ja saapumistaan Eurooppaan. Hän väitti teoksensa olleen ensimmäinen järjestelmällinen ja kokonaisvaltainen teos Euroopan romanien historiasta.³ Grellmannin pääteesinä oli osoittaa, että romanit olivat saapuneet Eurooppaan Intiasta, Timur Begin 1400-luvun alussa tekemää valloitusretkeä paeten.⁴

Grellmannin kirjalla oli suuri vaikutus romanitutkimuksen määrän ja systemaattisuuden lisääntymiseen. Hänen teoksensa oli läpi 1800-luvun luotettavimpana pidetty lähde romanien alkuperästä ja rodullisesta kuvauksesta niin Manner-Euroopassa kuin Englannissakin. Grellmannin teoksesta tehtiin kaksi englannin kielistä käännöstä vuosina 1878 ja 1807 nimellä *Dissertation on Gipsies*. Teoksen vaikutus kiinnostukseen romaneita kohtaan näkyi Englannissa ensimmäisenä juuri romanien käännättämiseen ajavissa kristillisissä kirjoituksissa. Myös Hoyland käytti Grellmannin teosta oman kirjansa lähteenä, ja hänen teoksensa oli ensimmäinen, jossa Grellmannin teoriaa

² Mayall 1988, 14–15, 23–25, 97; Mayall 1995, 18–19; Houghton-Walker 2014, 14–16

³ Willems 1997, 22, 24–25, 56–57; Mayall 2004, 11, 152.

⁴ Timur Begin vuosien 1408–1409 valloitusretkien tarkoituksena oli käännyttää Intian alueen asukkaat islamin uskoon. Ks. Willems 1997, 60–61.

romanien alkuperästä testattiin Englannin romanien kohdalla. Grellmannin suuri vaikutus Hoylandin tutkimukseen näkyi siinä, että hän kopioi suoraan pitkiä pätkiä Grellmannin kirjasta omaan teokseensa. Tämä ei ollut epätavallista tuolloin, vaan monet muukin romanitutkijat kopioivat Grellmannin teoksesta huomattavan paljon kohtia omiin kirjoituksiinsa.⁵

1.1. Keskiluokan ajama sivistysmissio

Romanien käännytysinnon taustalla oli tieteellisen romanitutkimuksen lisäksi evankelisen herätysliikkeen vaikutus brittiyhteiskuntaan.⁶ Evankelismiksi kutsuttu liike sai jalansijaa Englannissa 1700-luvun kuluessa. Siinä kritisoitiin muun muassa papiston laiskuutta ja yläluokan vain nimellistä uskonnonharjoitusta. Evankelisessa herätyksessä syntyi anglikaanisesta kirkosta eronneita liikkeitä kuten metodistit ja kalvinistit, mutta herätys vaikutti myös anglikaanisen kirkon sisällä. 1800-luvulle tultaessa evankelinen liike oli levinnyt kansallisesti ja saanut tukijoita niin papistosta kuin maallikoistakin. Anglikaanisen kirkon sisällä Clapham Sect, joukko joka koostui pääasiassa varakkaista liikemiehistä, ajoi evankelisen liikkeen arvoja. Metodismi oli erityisen suosittu kaupunkien käsityöläisten keskuudessa, kun taas anglikaanisen kirkon sisäinen liike puhutteli myös ylempää- ja keskiluokkaa kuten asemaansa menettäneitä ylhäisiä, kauppiaita, tuottajia, yrittäjiä, maanviljelijöitä ja ammattilaisia. Evankelinen herätysliike painotti henkilökohtaista uskon kokemusta ja Raamatun tulkintaa. Yksi tärkeä uskonnon harjoittamisen muoto oli hyvien tekojen tekeminen. Tämän siivittämänä evankeliset tekivät paljon hyväntekeväisyyttä kuten lähetystyötä, köyhäinapua ja moraalien parannukseen tähtäävää avunantoa.⁷

Herätysliikkeet vaikuttivat myös jo olemassa oleviin, ei anglikaanisen kirkkoon kuuluviin kristillisiin kirkkokuntiin, kuten jo mainittuihin kveekareihin. 1700-luvun alussa kveekareiden keskuudessa painotettiin muista kirkkokunnista syrjään vetäytymistä ja ryhmäidentiteetti oli vahva. Evankelisen herätyksen vaikutuksesta myös kveekarit alkoivat painottaa Raamatun tulkintaa ja hyvien tekojen merkitystä, ja tekivät yhteistyötä

⁵ Mayall 152–154.

⁶ Mayall 2004, 154; Cressy 2016, 63–64.

⁷ Bebbington 1989; 55–56, 135; Obelkevich 1990, 321–323; Prochaska 1990, 378–279; Davidoff & Hall 2002, 73, 81; Hilton 2006, 175.

muiden kirkkokuntien kanssa esimerkiksi hyväntekeväisyysjärjestöissä.⁸ Kveekariliike oli syntynyt 1600-luvulla korostaen yksityistä uskonnonharjoitusta ja mystistä kokemusta jumalasta. Vuodesta 1689 kveekareilla oli lupa pitää tapaamisiaan niille tarkoitetuissa tiloissa, kun vuoden 1650 jumalanpilkka laki, jonka mukaan kveekareita oli vangittu ja vainottu, kumottiin. Vielä 1800-luvulla kveekareilla oli kuitenkin esimerkiksi rajoitetut mahdollisuudet kouluttautua yliopistossa, sillä osassa niistä oli uskonnollinen testi. Osa kveekareista kuitenkin kouluttautui, esimerkiksi lääkäreiksi. Lääkäriin ammattin lisäksi kveekareista moni oli teollisuusyrittäjiä, kauppiaita, pankkiireja ja maanviljelijöitä.⁹

Evangelisesta liikkeestä sysäyksen saanutta käännytystyötä ja moraalin parannusta ajoivat erityisesti keskiluokan edustajat, johon edellä mainittujen ammattien edustajat 1800-luvun alussa kuuluivat. Kristillisiä arvoja ajavan keskiluokan tarkoituksena oli levittää kristinuskoa niin kotimaassa kuin kaukaisilla ei-kristityillä alueilla ja parantaa kansan moraalista tilaa. Esimerkiksi työväenluokasta pyrittiin saamaan ahkeria, lojaaleja ja hyvät tavat omaavia kansalaisia. Käännytystyön lisäksi keskiluokalle oli tärkeää moraalinen reformi, joka korosti ihmisen halujen, jotka johtivat väkivaltaan, laiskuuteen, ahneuteen ja himoon, kontrolloimista. Sen sijaan korostettiin ihmisen sosiaalisia velvollisuuksia valtiolle, perheelle, työnantajalle ja Jumalalle. Nämä yhteiset päämäärät yhdistivät eri kirkkokunnista tulevia keskiluokan jäseniä ja kirkonmiehiä.¹⁰ John Hoyland mitä luultavimmin kuului keskiluokkaan hänen kirjallisen taustansa perusteella. Hoylandista ei tiedetä kovin paljoa, kuten ammattia, koulutusta tai perhetaustaa. Hän oli syntynyt vuonna 1750 ja asui Sheffieldissä, Yorkshiressä. Willemsin mukaan Hoyland valittiin kveekareiden joukosta tutkimaan romaneiden tilaa, koska hän oli saanut vähän nimeä kirjailijana. Hoyland oli kirjoittanut euhemeristisen teoksen *Epitome of the History of the World from the Creation to the Advent of the Messiah* joka julkaistiin vuonna 1812. Teoksesta tehtiin kolme laitosta, joista kolmas ilmestyi vuonna 1823 nimellä *The Fulfilment of Scripture Prophecy*.¹¹

Moraalista parannusta, käännytystä ja köyhien olojen parantamista ajavat hyväntekeväisyysjärjestöt loivat myös uudenlaisen sosiaalisen verkostoitumistilan keskiluokalle, jolla ei ollut mahdollisuutta osallistua yläluokan seurapiireihin. Näiden järjestöjen kautta keskiluokka pystyi vaikuttamaan myös julkiseen mielipiteeseen ja

⁸ Davidoff & Hall 2002, 74, 82; Cantor 2006, 23–24, 26, Twells 2009, 5.

⁹ Cantor 2006, 20–23, 63; Sera-Shriar 2013, 23–24.

¹⁰ Hilton 1988, 33; Bebbington 1989; 128; Davidoff & Hall 2002, 74, Roberst 2004, 3; Twells 2009, 23–24.

¹¹ Dictionary of National Bibliography 1891, 132–133; Willems 1997, 141.

arvomaailmaan. Yksi esimerkki tiukempien kristillisten arvojen leviämisestä yhteiskunnassa oli vuonna 1787 julkaistu kuninkaallinen julkilausuma, jossa painotettiin moraalittomuuden ja paheiden kitkemistä yhteiskunnasta. Siinä kehoitettiin jo olemassa olevien, juoppoutta, uhkapelaamista ja irstautta vastaan olevien lakien tehokkaampaan toimeenpanoon. 1800-luvun kahtena ensimmäisenä vuosikymmenenä käännytystä ajava hyväntekeväisyysliike saikin yhä merkittävämmän aseman Britannian kulttuurielämässä.¹² Käännytystyötä ja moraalista reformia ajaville tahoille, niin yksilöille kuin järjestöille, romanien elämäntyyli ja välinpitämättömyys uskontoa kohtaan herättivät erityistä huolta.¹³ Moraalin ja hyväksytyjen tapojen tiukentumiseen liittyi myös keski- ja yläluokan kokema yhteiskunnallisen epävakauden lisääntyminen. Hoylandin teoksen ilmestymisvuonna 1816 Britannia oli juuri edellisenä vuonna voittanut Napoleonin Ranskaa vastaan käydyn, yli kymmenen vuotta kestäneen sodan. Tätä ennen 1700-luvun puolella Britannia oli myös liittolaisineen ollut sodassa Ranskaa vastaan vuodesta 1793 lähtien Ranskan vuoden 1789 vallankumouksen seurauksena.¹⁴

Aikalaisten käsityksien mukaan sotien jälkeen seurasi rikollisuusaalto, kun rintamilta palaavat miehet palasivat kotimaahan. Huolta herätti, miten sotilaat saataisiin työllistettyä sotien jälkeen, etteivät he kasvattaisi maan köyhää irtolaisväestöä. Myös sotien aikana talous oli epävakaata ja esimerkiksi vuosien 1795–1796 ja 1799–1801 pulat sekä vuosien 1810–1812 talouden lama aiheuttivat mellakoita. Huolta herätti lisäksi kaupunkien kasvu 1780-luvulta lähtien, sillä suurissa kaupungeissa pelättiin köyhyyden, irtolaisuuden ja rikollisuuden lisääntyvän. Englannin väkiluku kasvoikin nopeasti 1700-luvun lopulta 1800-luvulle, ja erityisen kiivasta se oli vuosien 1811–1820 välisenä aikana. Kasvu keskittyi erityisesti teollisuus- ja kauppakeskuksiin. Vaikka väestönkasvusta ei tuolloin oltu yksimielisiä, sen vaikutukset häiriöiden ja moraalittoman käytöksen lisääntymiseen uskottiin.¹⁵ Näkemykset irtolaisuuden ja rikollisuuden lisääntymisestä vaikuttivat myös siihen, miten romaneihin suhtauduttiin. Asenteet romaneita kohtaan usein tiukentuivat niinä aikoina, jolloin irtolaisuuden ja yhteiskunnan epävakauden pelättiin lisääntyvän.¹⁶

Keskiluokan ajamaan sivistysmission yksi olennainen osa oli Euroopan ulkopuolisten alueiden sivistymättöminä pidettyjen alkuperäisväestöjen kristinuskoon käännyttäminen.

¹² Davidoff & Hall 2002, 416, 419–420; Roberts 2004, 17; Twells 2009, 2.

¹³ Mayall 1988, 98.

¹⁴ Hilton 2006, 82, 235; Roberts 2004, 18–19.

¹⁵ Bebbington 1989; 146–147; Roberts 2004, 24–26, 59–60; Innes 2009, 63–64.

¹⁶ Fraser 1995, 130–131.

Tämän taustalla oli evankelisen herätyksen lisäksi Brittien tekemät tutkimusretket ja lisääntyvä kolonisaatio muualla päin maailmaa. 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla britit tekevät tutkimusretkiä muun muassa Botany Bayhin ja Sierra Leoneen. Lisäksi Britti-imperiumi oli 1800-luvulle tultaessa kolonisoinut lisää alueita Intiasta ja rakentanut sillanpääasemia Australiaan, Länsi-Afrikkaan ja Hyväntoivonniemelle. Valloitukset, tutkimusmatkat ja niistä kirjoitettu kirjallisuus toivat briteille uudenlaista kuvastoa maailmasta ja sen asukkaista.¹⁷ Eurooppalaisille uusien alueiden yhteiskuntia verrattiin edistyneinä pidettyihin eurooppalaisiin yhteiskuntiin. Kulttuurien välisistä eroista ja yhteiskuntien kehityksestä kirjoitettiin 1700-luvulla erityisesti skotlantilaisessa valistuksessa. Sen edustajat, kuten David Hume ja Adam Smith, kehittivät sivilisaatioteorioita, joiden mukaan eri kansat pystyttiin luokittelemaan eri sivilisaation asteille erityisesti niiden talousjärjestelmän ja yhteiskunnallisen järjestäytyneisyyden perusteella. Sivilisaatioteorian avulla pystyttiin selittämään, miksi ei-eurooppalaisten maiden alkuperäisväestöjen yhteiskunnat olivat aikalaisten mielestä niin kehittymättömiä verrattuna sivistyneeseen brittiyhteiskuntaan.¹⁸ Sivilisaatioteorioissa käytetty kieli sivilisaatiosta, villeydestä ja yhteiskuntien kehityksestä tuli osa yhteiskunnallista keskustelua 1790-luvulle mennessä ja ne vaikuttivat myös reformia ajavaan liikkeeseen.¹⁹

1.2. Aiempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Koska käytän tutkimukseni lähteenä romaneista kertovaa teosta, on romaneista kirjoitettu historian tutkimus tärkeässä osassa työtäni. Romaneihin liittyvää tutkimusta on tehty ajansaatossa paljon, mutta siinä ollaan pitkälti keskitytty tutkimaan heidän kulttuuriaan, tapojaan ja kieltään. Romaneita on tällöin tutkittu yhtenäisenä ryhmänä, jolla on ymmärretty olevan sama alkuperä. Tämän lisäksi romaneita tutkittiin esimerkiksi kriminologisesti, jolloin romanit luokiteltiin rikollisryhmäksi, joka toimii lain ulkopuolella ja jolla oli löyhä moraalit. Britanniassa perustettiin vuonna 1888 Gypsy Lore Society, jonka tavoitteena on tehdä objektiivista, tieteellistä tutkimusta romaneista. Seuran jäsenet muun muassa keräsivät yhteen kaikki merkinnät, joita romaneista löytyi 1500-luvulta lähtien, jotta pystyttäisiin muodostamaan kuva heidän historiastaan Britanniassa. Nykyään tämä aikaisempien romanitutkimuksien objektiivisuus on

¹⁷ Marshall & Williams 1982, 1–2; Twells 2009, 10, 2–4.

¹⁸ Marshall & Williams 1982, 134, 147; Spadafora 1990, 253, 261; Wheeler 2000; 35.

¹⁹ Stanley 2001a, 17–18; Twells 2009, 13–14.

kyseenalaistettu. Muun muassa romanikulttuurin esittäminen muuttumattomana ja jyrkän erilaisena valtaväestön kulttuurista on ollut kritiikin kohteena. Vaikka romanit ovat olleet useasti tutkimuksen kohteena, on suuri osa tästä tutkimuksesta nykytutkimuksen näkökulmasta epätieteellistä ja esimerkiksi perinteisessä historiantutkimuksessa romanit ovat usein jääneet taka-alalle.²⁰

Eniten Englannin romanien historiaa ja määrittelyä on tutkinut David Mayall. Hänen teoksensa *Gypsy-travellers in nineteenth century society* (1988), *English Gypsies and State Policies* (1995) ja *Gypsy Identities 1500-2000. From Egipcians and Moon-men to the Ethnic Romany* (2004) ovat keskeistä tutkimuskirjallisuuttani. Viimeksi mainitussa kirjassa Mayall käsittelee sitä, miten romanit on eri aikoina määritelty valtaväestön näkökulmasta. *Gypsy-travellers* taas on kattava historiallinen kuvaus Englannin 1800-luvun romaneista. Grellmannin tutkimusmetodeja ja merkitystä romanitutkimukselle on tutkinut Wim Willems kirjassaan *In search of the True Gypsy: From Enlightenment to Final Solution* (1997) Hän sivuaa kirjassan myös Hoylandin teosta. David Cressy käsittelee artikkelissaan *Evangelical ethnographers and English Gypsies from the 1790s to the 1830s* (2016) viiden englantilaisen evankelistan, joista John Hoyland oli yksi, pyrkimyksiä parantaa romanien oloja ja käännättää heitä kristinuskoon.²¹ Romanien kuvauksia kaunokirjallisuudessa 1800-luvun Britanniassa ovat tutkineet Deborah Epstein Nord kirjassaan *Gypsies and the British Imagination 1807–1930* (2006) sekä Sarah Houghton-Walker teoksessaan *Representations of the Gypsy in the Romantic Period* (2014). Hoylandin teosta romaneista on näissä tutkimuksissa tutkittu osana laajempaa ilmiötä ja jatkumoa, eli evankelisten kiinnostusta romanien alemmuustilaa kohtaan, mutta hänen teoksestaan ei ole tietojeni mukaan tehty yhtään tarkempaa, vain hänen teostaan käsittelevää tutkimusta.

Tärkeää tutkimuskirjallisuuttani on romanitutkimuksien lisäksi englantilaista yhteiskuntaa ja kulttuuria 1700- ja 1800-lukujen taitteessa kuvaavat tutkimukset. Tutkimukseni fokuksen kannalta erityisen keskeisiä ovat moraalista reformia ja sivistysmissiota kartoittavat tutkimukset. Keskiluokan ajamaa tapojen reformia ja käännytystyötä, johon myös romanien elämäntapaa muuttamaan pyrkinyt hanke liittyi, on kattavasti tutkinut Alison Twells kirjassaan *The Civilising Mission and the English Middle Class 1792-1850. The 'Heathen' at Home and Abroad* (2009). Tutkimuksessaan

²⁰ Lucassen, Willems, Cottaar 1998, 3–6; Mayall 2004, 23–27, 33, 54.

²¹ Cressy 2016, 63–64.

Twells vertailee kotimaan köyhien ja ulkomaan ei-kristittyjen maiden väestöjen käännytykseen käytettyjä keinoja ja retoriikkaa.²² Yleisesti parempia käytöstapoja ajavista vapaaehtoisjärjestöistä ja niiden vaikutuksesta englantilaisessa yhteiskunnassa on kirjoittanut M. J. D. Roberts teoksessaan *Making English Morals. Voluntary Association and Moral Reform in England 1787–1886* (2004). Oman työni kannalta erityisen tähdellistä on hänen analyysinsä sotien vaikutuksesta reformia ajavaan liikkeeseen.²³

Kuten olen aiemmin esittänyt, sivistysmissiota ajaville tahoille oli tärkeää kristillisten arvojen noudattaminen ja käännytystyö. Evankelisten harjoittamaa lähetystyötä Euroopan ulkopuolisilla alueilla ja heidän ideaalejaan kuvataan kattavasti Brian Stanleyn toimittamassa artikkelikokoelmassa *Christian Missions and the Enlightenment* (2001).²⁴ Kritillisten arvojen leviämisen kannalta tärkeänä pidettiin myös alempien luokkien lasten kristillistä opetusta. Sunnuntaikouluja, joissa työväenluokan lapsia opetettiin muun muassa lukemaan Raamattua, on tutkinut Thomas Laqueur teoksessaan *Religion and Respectability. Sunday Schools and Working Class Culture 1780–1850* (1976). Vaikka tutkimus onkin jo hieman vanha, ja pääpaino on työväenluokassa, kuvataan siinä silti oman työni kannalta hyvin sunnuntaikoululiikkeen kehitystä ja ideologiaa.²⁵ Työni teeman kannalta on tärkeä pohtia myös sivistyksen kulttuurisia ulottuvuuksia, eli sitä minkälaiset tavat, käytös ja tunteet miellettiin sivistyneiksi. J. G. Barker-Benfield on kirjassaan *The Culture of Sensibility. Sex And Society in Eighteenth-Century Britain* (1992) tutkinut 1700-luvulla vallalla ollutta herkkyyttä korostavan kulttuuria, jossa painotettiin hyviä ja sivistyneitä tapoja.²⁶

Koska romanit miellettiin rikollisiksi ja irtolaisiksi tutkimanani aikana, olen käyttänyt työssäni paljon aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Rikollisuudesta ja siihen suhtautumisesta sekä rikoslaista ovat kirjoittaneet muun muassa Frank McLynn kirjassaan *Crime and Punishment in Eighteenth-Century England* (1989) ja Gregory Durston teoksessaan *Whores and Highwaymen. Crime and Justice in the Eighteenth Century Metropolis* (2012). Poliitikot, yhteiskuntatieteilijät ja reformia ajavat tahot pyrkivät selvittämään rikollisuuden syitä ja vähentämään sen yhteiskunnalle aiheuttamia ongelmia.²⁷ Erästä tällaista prosessia, 1700- ja 1800-lukujen taitteen nuorisorikollisten

²² Twells 2009, 1–3.

²³ Roberts 2004, 1, 94–95.

²⁴ Stanley 2001a, 1–2, 16, 19–20.

²⁵ Laqueur 1976, 2–3.

²⁶ Barker-Benfield 1992, xvii, xxiv–xxv.

²⁷ Innes 2009, 157.

reformiin tähdännyttä hanketta, on kuvannut Muriel Whitten kirjassaan *Nipping Crime in the Bud. How Philanthropic Quest Was Put Into Law* (2011). Joanna Innes taas on kirjoittanut 1700-luvun lopun yhteiskunnallisista ongelmista politiikan ja ajan yhteiskuntatutkimuksen näkökulmasta teoksessaan *Inferior Politics. Social Problems and Social Policies in Eighteenth-Century Britain* (2009). Yhteiskunnalliset häiriöt ja rikollisuus liittyivät myös sivistysmission, sillä alemman luokan sivistämisellä uskottiin olevan näitä vähentävä vaikutus.²⁸

Sivistyskäsitteisiin vaikutti muun muassa Euroopan ulkopuolisten alueiden väestöjen kuvailu ja kohtaaminen. P. J. Marshall ja Glyndwr Williams ovat teoksessaan *The Great Map of Mankind. British Perceptions of the World in the Age of Enlightenment* (1982) tutkineet sitä, miten britit kuvasivat ja määrittelivät näitä ei-eurooppalaisia ihmisryhmiä.²⁹ Ulkomaiden alkuperäisväestöjä ja kotimaan alempia luokkia kuvaillessa käytettiin samankaltaista retoriikkaa villeydestä, sivistyksestä ja sivilisaation kehityksestä.³⁰ Koska Hoylandin teoksessa kuvailtiin romaneita yhtenäiset tavat ja alkuperän omaavana ryhmänä, on tärkeä tarkastella, miten eri ihmisryhmät, kansat ja rotu ymmärrettiin tuolloin. Roxann Wheeler käsittelee kirjassaan *The Complexion of Race. Categories of Difference in Eighteenth-Century British Culture* (2000) monipuolisesti sitä, miten 1700-luvun kuluessa britit määrittelivät ihmisten rodullisia eroja, ja miten ajan kuluessa painotukset niiden erojen, joiden kautta määrittelyä tehtiin, välillä muuttuivat.³¹ Ihmisryhmien määrittelyyn liittyi myös luonnontieteen ja siitä eriytyneen etnologian tieteenalojen kehitys 1700- ja 1800-lukujen taitteessa. Tätä ovat tutkineet muun muassa Joseph Cascoigne ja Efram Sera-Shriar teoksissaan *Joseph Banks and the English Enlightenment, Useful Knowledge and Polite Culture* (1994) ja *The Making of British Anthropology 1813–1871* (2013).³²

Olen siis päätenyt tutkimaan Hoylandin työtä sivistys -teeman kautta. Tutkin, miten ajan sivistysajattelu näkyi Hoylandin teoksessa. Millä tavoin romanien rodullisessa määrittelyssä näkyi käsitys sivilisaatioiden kehityksestä? Näkyikö romanien tapojen kuvauksissa ajan käsitykset sivistyneistä tavoista ja yhteiskunnasta? Miten ajan sivistyskäsitteet näkyivät romanien auttamiseen ja käännyttämiseen kehottavassa

²⁸ Whitten 2011, 38–39.

²⁹ Marshall & Williams 1982, 1.

³⁰ Twells 2009, 40–41.

³¹ Wheeler 2000, 6–7.

³² Cascoigne 1994, 3–5, Sera-Shriar 2013, 21.

tekstissä? Entä miten ehdotukset romanien tilan parantamisesta linkittyivät sivistysmissioon? On tärkeä myös huomioida, miten Hoylandin kuvaukset romaneista suhteutuivat siihen, miten romaneita oli aiemmin kuvattu ja miten heihin oli suhtauduttu sekä miten Hoylandin kuvaukset toisaalta loivat uudenlaista kuvaa romanista. Työtäni ikään kuin läpi leikkaa kysymys ja pohdinta siitä, minkälaista uutta tietoa Hoyland romaneista kirjansa välityksellä loi? Tähän liittyy esimerkiksi se, minkälaisia lähteitä Hoyland käytti teoksessaan, ja mitä hän toisaalta jätti käyttämättä.

Päädyin sivistys teemaan, koska se on tarpeeksi laaja käsite kattamaan teoksen moninaisuuden³³, ja on myös keskeinen käsite 1800-luvun alun englantilaisen keskiluokkaisen ihmisen maailmankuvassa. Sivistys-sanalla viitataan tässä työssä sanoihin civil ja civilization, mutta myös laajempiin käsityksiin sivistyneistä tavoista ja yhteiskunnasta. Yhteiskunnan sivistyneisyys mitattiin esimerkiksi instituutioiden, tapojen ja talousjärjestelmän mukaan, joiden avulla yhteiskunta voitiin sijoittaa tietylle sivilisaation asteelle. Sivistynyt yhteiskunta oli siviiliyhteiskunta, civil society, jossa kansalaiset osallistui sen ylläpitämiseen, ja jossa jokaisella luokalla oli oma tehtävänsä ja paikkansa. Siviiliyhteiskunta nähtiin vastakohtana barbaarille, alkeelliselle yhteiskunnalle, josta käytettiin usein sanaa ”uncivilised”. Sivilisaatioon liittyy myös kysymys, miten yhteiskuntaa voi kehittää, eli nostaa sivistyksen asteikolla? Näin sivistäminen tarkoitti myös sivilisaation asteikolla nousemista. Tähän liittyi ajatus kaukaisten maiden sivistämisestä, mutta myös oman maan alempien luokkien kehittämisestä. Näitä prosesseja kutsuttiin usein termillä ”civilising mission”. Käsittelemässäni sivistysmissioissa pyrittiin siis muuttamaan laajemmalla tasolla sivistymättömiä yhteiskuntia, mutta myös yksilöiden ja ihmisryhmien käytökseen ja tapoihin oli tärkeä puuttua.³⁴

Sivistysprosessista kirjoitti sosiologi Norbert Elias. Hänen mukaansa sivistysprosessissa valtiot ja yksilöt kehittivät tapoja, joilla voitiin rajoittaa äärimmäisiä tunteita ja haluja, kuten väkivaltaa ja himoa. Tällöin sosiaalisessa kanssakäymisessä oli enemmän rajoitteita sen osalta, tuli miten käyttäytyä. Tällainen prosessi käynnistyi, kun valtioiden valta kasvaa ja ihmiset olivat sosiaalisesti riippuvaisempia toisistaan. Elias painotti teoriassaan yksilön kehityksen riippuvaisuutta ympäröivästä sosiaalisesta ympäristöstä. Väkivaltaa ja

³³ Käsittelemäni Hoylandin teoksen moninaisuutta johdannon seuraavassa alaluvussa.

³⁴ Barker-Benfield 1992, 139, 291; Febvre 1973, 232–233; Davidoff & Hall 2002, 419, 421; Roberts 2004, 3; Twells 2009, 5–6, 14–15, 26, 29; Whitten 2011, 26.

rikollisuutta 1800-luvun Englannissa tutkineen J. Carter Woodin mukaan Norbertin teoria osiltaan sopii Englannin 1800-luvun kehitykseen. Sosiaalinen keskinäisriippuvaisuus kasvoi teollistumisen ja kaupungistumisen myötä ja valtion valta lisääntyi paljon 1700- ja 1800-lukujen aikana, mikä näkyi esimerkiksi poliisivoimien ammatillistumisessa. Sosiaalisissa tilanteissa äärimmäisten tunteiden esittäminen oli epäsovinnasta niin viktoriaanisella ajalla kuin sitä edeltäneessä herkkyyttä ihannoineessa kulttuurissa. Tämä sivistymisprosessi kuitenkin eroaa hieman siitä, mitä käsittelen tutkimuksessani, sillä Eliaksen teoria on laajempi yhteiskuntateoria, kun taas Hoylandin teos kytkeytyy keskiluokan tietoisesti ja voimakkaasti ajamaan moraaliseen reformiin ja kristilliseen käännytystyöhön. Eliaksen kuvaama tunteiden ja tapojen tiukempi hallinta oli kuitenkin keskeinen osa tätä liikettä.³⁵

Sivistyksen teemaa voi lähestyä muun muassa käsitehistorian avulla. Asko Nivalan ja Heli Rantalan mukaan menneisyyden ajattelutapoja pystyy tutkimaan menneisyyden käsitteitä tutkimalla. Reinhart Koselleckia mukaillen he kirjoittavat käsitteiden, joita Koselleck kutsuu merkityksen tihentymiksi, kautta voitavan hahmottaa miten ihmiset ovat eri aikoina asioita käsittäneet.³⁶ Sivistys käsitettä voikin pitää tällaisena merkitystihentymänä, sillä sitä käytettiin kuvailemaan yhteiskuntia ja ihmisryhmiä. Tässä työssä tarkoitukseni on tutkimuksen edetessä kartoittaa, mitä kaikkia merkityksiä sivistys ajatteluun kuului 1700- ja 1800-lukujen taitteessa. Päähuomioni ei ole sivistys -sanan tutkimisessa, vaan siinä, mitä kaikkia ajattelutapoja ja ilmiöitä siihen linkittyi. Nivala ja Rantala kuvaavat käsitehistorian tutkimista näin: ”Käytännön tutkimusmenetelmänä käsitehistoria siis etsii alkuperäislähteistä käsitteiden nykyisestä poikkeavia käytötapoja pyrkien näin jäljittämään niiden muutospiSTEIDEN yhteydet muuhun kulttuuriseen, yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kehitykseen”³⁷ Tutkimukseni ei ole käsitehistoriallinen siinä mielessä, ettei tutkimukseni kohde ole käsitteen tutkiminen, vaan se on linssi, minkä läpi tarkastelen alkuperäislähdettäni ja siinä kuvailtua ihmisryhmää. Lainauksen mukaan otan kuitenkin huomioon, miten sivistys -sanaan liittyvät merkitykset liittyivät ajan yhteiskuntaan, kulttuuriin ja taloudelliseen kehitykseen.

³⁵ Barker-Benfield 1992, 78–79; Wood 2014, 15–17.

³⁶ Nivala & Rantala 2012, 234.

³⁷ Nivala & Rantala 2012, 224.

1.3. Moniääninen lähde

On hieman vaikea sijoittaa Hoylandin teosta tiettyyn kirjallisuuden lajiin. Ulkonäöltään ja nimensä perusteella teos oli etnografia, jossa kuvattiin romaneiden tapoja, levinneisyyttä ja historiaa, mutta tämän lisäksi Hoyland otti vahvasti kantaa romanien tilan parantamiseen. Romanien elämäntapojen reformaatio olikin se syy, minkä takia Hoylandille annettiin tehtäväksi heidän nykytilansa kartoittaminen.³⁸ Hoylandin teos oli kuitenkin tieteellinen siinä mielessä, että hän käytti monia eri lähteitä, kuten matkakirjallisuutta, kronikoita, historioita ja Grellmannin teosta kirjoittaessaan Euroopan romanien historiasta, tavoista ja alkuperästä.³⁹ Hoylandin teos jakautuu kahteentoista lukuun, joista neljä ensimmäistä käsittelee Manner-Euroopan romaneita: heidän saapumistaan Eurooppaan, tapojaan ja valtioiden suhtautumista heihin. Kahdessa seuraavassa luvussa Hoyland kirjoitti romanien historiasta Britanniassa ja heidän nykytilaansa Skotlannissa.⁴⁰ Luvuissa seitsemän ja kahdeksan Hoyland perusteli romanien alkuperän ja vertailee heidän kieltään hindin ja turkin kieliin. Neljässä viimeisessä luvussa Hoyland kuvasi romaneiden nykytilaa Englannissa ja tarkemmin Lontoon alueella sekä esittelee ehdotuksia, joita romanien tilan parantamiseksi oli aiemmin tehty. Lopuksi Hoyland esittää omiin tutkimuksiinsa pohjautuvan ehdotuksen romanien tilan parantamiseksi.⁴¹

Hoylandin teos oli jossain määrin samantyylinen kuin eurooppalaisille vieraiden maiden alkuperäisväestöjen kuvaukset matkakertomuksissa, joissa kuvattiin heidän tapojaan ja kulttuureitaan. Tieteenhistorioitsija David Knightin mukaan tieteellisen kirjoituksen kenttä oli hyvin laaja 1700- ja 1800-luvuilla; siihen miellettiin kuuluvaksi matemaattiset luonnontieteet ja luonnonhistoria. Myös matkakirjallisuus, joissa kuvattiin alueen kasvillisuutta, eläimiä, ihmisiä ja heidän kulttuuriaan sekä yhteiskuntajärjestelmää kuuluivat ajan tieteellisen kirjoituksen traditioon.⁴² Hoylandin teosta voidaankin pitää populaarina tieteellisenä kirjana. Hoyland ei pyrkinyt esittämään uutta teoriaa romaneiden alkuperästä, vaan tuki teoksessaan Grellmannin teoriaa romaneiden intialaisesta alkuperästä ja halusi osoittaa, että Britannian romanit olivat lähtöisin

³⁸ Mayall 1988, 100; Willems 1997, 141.

³⁹ Esim. Hoyland 1816, 9–74.

⁴⁰ Hoyland siis kuvasi Skotlannin ja Englannin romanit eri ryhminä. Viittaa tässä työssä yleisesti Englannin romaneihin, paitsi silloin kun kirjoitan Hoylandin Skotlannin romanien kuvuaksista. Ks. Houghton-Walker 2014, 6, 23.

⁴¹ Hoyland 1816, vii–viii.

⁴² Knight 1975, 129, 165.

samoista juurista. Omassa tutkimuksessaan Hoylandin käytti tutkimusmetodeinaan muun muassa tarkkailua ja romaneita koskevan kyselylomakkeen lähettämistä Englannin kuntiin. Tämän lisäksi Hoyland analysoi englannin romaneista löytyviä merkintöjä historioissa ja lainsäädännössä.⁴³ Hoylandin teoksen voikin jakaa ikään kuin kahteen osaan; etnografiseen kuvaukseen romanien tavoista, historiasta ja alkuperästä sekä Englannin romanien nykytilaa ja elämäntapaa sekä niiden kohentamiseen ajavaan tekstiin.

Teoksen moniäänisyyttä kuvaa se, että Hoyland viittasi myös muihin kuin tieteellisiin lähteisiin. Hän kopioi esimerkiksi *Christian Observer* -lehdissä vuosina 1808–1810 ilmestyneitä kirjoituksia romanien tilan parantamisesta ja kristinuskoon käännäyttämistä. Kirjoitukset olivat lukijoiden lähettämiä kirjeitä, jotka olivat kaikki otsikoitu ”To the Editor of Christian Observer.” Hoyland viittasi lehtien vuosikertoihin, joissa kaikki vuoden 12 numeroa oli koottu yksiin kansiin.⁴⁴ Vuosien 1808–1810 vuosikerrat oli numeroitu 7–9, joihin myös viitataan tässä työssä. *Christian Observer* oli kuukausittain ilmestyvä, anglikaanisen kirkon ja erityisesti Clapham Sectin äänitorvena toiminut kristillinen lehti. Se koostui paljolti lukijoiden lähettämistä kirjeistä, joiden kautta lukijat keskustelivat esimerkiksi Raamatun tulkinnasta, koulutuksesta, kirkon toiminnasta, yhteiskunnan epäkohdista ja muuten ajankohtaisista aiheista. Tämän lisäksi lehdessä oli rukouksia, moraalitarinoita, runoja ja kirja-arvioita.⁴⁵ *Christian Observerin* lisäksi Hoyland kopioi otteita vuonna 1814 *Northampton Mercuryyn*⁴⁶ lähetetyistä, romanien reformaatiota käsittelevistä kirjeistä. Toisin kuin *Christian Observeriin* lähetetyt kirjeet, Hoyland ei kopioinut *Northampton Mercuryyn* kirjoituksia kokonaan, vaan lainasi niistä vain otteita. Lehtien lisäksi Hoyland käytti lähteinään yhteiskunnallista tutkimusta, kuten tutkimuksia köyhistä ja rikollisuudesta, hyväntekeväisyysjärjestöjen raportteja sekä englannissa tehtyä tutkimusta romanien alkuperästä.⁴⁷

Hoyland siis rakensi teoksensa käyttäen monia eri lähteitä oman tutkimuksensa lomassa. Yhtenä tutkimusmetodinani onkin lukea rinnakkain Hoylandin teosta osan hänen käyttämiensä lähteiden kanssa. Pääasiassa vertaan Hoylandin teosta Grellmannin teokseen, koska häneltä Hoyland kopioi teokseensa eniten kohtia. Tässä rinnakkain

⁴³ Knight 1975, 35, 165–166; Willems 1997, 143; Mayall 2004, 154.

⁴⁴ Hoyland 1816, 199–219.

⁴⁵ Ks. Esim. *Christian Observer* Vol. 7 1808; Quinlann 1941, 189.

⁴⁶ *Northampton Mercury* oli 1720 luvulta asti julkaistu sanomalehti. Ks. Hoskins 1972, 32.

⁴⁷ Hoyland 1816, 134, 144, 161–162, 199–219, 240–242, 236–237, 244–245, 257, 259.

luvussa kiinnitän huomiota erityisesti siihen, mitä kohtia ja kuvauksia Hoyland on jättänyt teoksensa ulkopuolelle kirjoittaessaan romanien tavoista. Tämä osaltaan antaa viitteitä siitä, minkälaisen kuvan Hoyland halusi romaneista lukijoilleen välittää. Erottelemalla Hoylandin oman kuvauksen hänen muilta kopioimistaan teksteistä voi myös vertailla näitä keskenään. Onko Hoylandin oma teksti samantyylistä kuin kopioimansa, ja jos on tai ei ole, niin miten? Hoylandin valitsemat lähteet vaikuttivat siihen, minkälaisen kuvan hän romaneista teoksessaan rakensi ja onkin mielenkiintoista pohtia, minkälaisia lähteitä Hoyland jätti käyttämättä teoksessaan. Vaikka Hoyland kopioikin suoria pätkiä esimerkiksi Grellmannin teoksesta, plagioinnista ei kuitenkaan ollut kyse. Hoyland viittasi Grellmanniin aina, joko lainauksien alussa, tai lopussa, kun hän oli tämän teosta kopioinut. Lisäksi Hoyland kirjoitti johdannossaan tukeutuvansa pitkälti Grellmannin teokseen.⁴⁸

Hoyland kuitenkin viittasi Grellmanniin tekstissään vähän epäselvästi. Välillä Hoyland käytti Grellmannilta lainaamissaan tekstipätkissä lainausmerkkejä, mutta ei aina.⁴⁹ Tämän takia Grellmannilta lainattuja kohtia oli ajoittain vaikea löytää tekstistä. Vaikeuksia tuotti myös se, että Hoyland lainasi usein samaan lukuun monesta eri kohtaa Grellmannin teosta ja hyppi välillä monien kohtien yli.⁵⁰ Voi siis olla, että jotkin Grellmannin lainaukset ovat jääneet minulta huomaamatta, vaikka olenkin pyrkinyt vertailemaan tekstejä mahdollisimman tarkasti. Esimerkiksi, jos Hoyland viittasi Grellmanniin vasta lainatun tekstipätkän lopussa, ei tekstistä näy päällepäin selvästi, mistä kohtaa lainaus alkaa. Grellmannin lisäksi Hoyland kopioi teoksessaan muitakin käyttämiään lähteitä, joita olivat jo edellä mainitut erilaiset kronikat, tarinat, matkakertomukset, lehtijutut ja yhteiskuntatutkimukset. Nämä lainaukset on kuitenkin helpompi erottaa, koska ne ovat usein Grellmannin lainauksien välissä ja niissä Hoyland usein käytti lainausmerkkejä. Näissä lainauksissa Hoyland mainitsi myös lainatun teoksen ja kirjailijan lisäksi useimmiten sivunumeron, toisin kuin Grellmanniin viitatessa.⁵¹ Tämän tyylinen lainauksien epäselvä merkitseminen oli Knightin mukaan tyyppillistä tieteellisissä teksteissä vielä 1800-luvun puolella. Lainauksissa saatettiin

⁴⁸ Hoyland 1816, v; Mayall 2004, 154.

⁴⁹ Esim. Hoyland 1816, v, 9, 16, 21, 29, 36, 59, 74, 130, 198.

⁵⁰ Esimerkiksi Hoylandin teoksessa s. 39–42 on lainauksia Grellmannin tekstistä sivuilta 13–15, 25, 27, 29, 65–66, 116 ja lainauksien välissä myös omaa tekstiä.

⁵¹ Esim. Hoyland 1816, 11–12, 17–28, 31–35, 45–46, 55–56, 75, 77–79, 81–84, 134–135, 141, 143, 144.

mainita vain kirjailijan sukunimi ja kirjan nimestä jokin osa ilman vuosilukua.⁵² Osa Hoylandin lainauksista olikin merkitty näin.⁵³

Wim Willemsin mukaan Hoyland käytti lähteenään Grellmannin teoksen vuoden 1787 englanninnosta⁵⁴, mutta oman tutkimukseni kautta olen päätenyt käyttämään tässä työssä vuoden 1807 käännöstä Grellmannin teoksesta. Olen vertailut Hoylandin tekstiä molempiin Grellmannin englanninkielisiin käännöksiin ja huomannut, että Hoylandin kopioimilla kohdilla on enemmän yhtäläisyyksiä vuoden 1807 kuin vuoden 1787 käännöksen kanssa.⁵⁵ Hoyland tosin kirjansa johdannossa kirjoitti käyttämästään Grellmannin teoksesta: ”translated a few years since, by the late M. Raper, Esq. F.R.S. & A.S.”⁵⁶ Raper oli vuonna 1787 ilmestyneen käännöksen tekijä. Johdannon perusteella siis voisi päätellä, että Hoyland käytti vuoden 1787 käännöstä. Saman tyylinen kirjoitus Raperista oli myös vuoden 1807 käännöksen alussa Advertisement-otsikon alla, eli Hoyland olisi voinut kopioida sen myös, jos käytti vuoden 1807 käännöstä.⁵⁷ Myös *Dictionary of National Biography* vuoden 1891 painoksen mukaan Hoyland oli käyttänyt Raperin käännöstä.⁵⁸ En tiedä, vertailiko Willems Hoylandin teosta molempiin Grellmannin teoksen käännöksiin, vai päättelikö hän käytetyn englanninnoksen Hoylandin teoksen johdannon perusteella. Minun ei ole tarkoitus tässä työssä ottaa kantaa siihen, kumpaa käännöstä Hoyland käytti, vaan käytän sitä käännöstä, joka sopii omaan työhöni paremmin.

⁵² Knight 1975, 138.

⁵³ Esim. Hoyland 1816, 22: “Twiss, in his Travels p. 179”

⁵⁴ Willems 1997, 141.

⁵⁵ Vrt. esim. Grellmann 1787, xv-xvi, 2, 4-5; Grellmann 1807, ix, 3, 5-6; Hoyland 1816, 21, 29-30, 195. Hoyland esimerkiksi kopioi Grellmannilta tekstipätkän, jonka mukaan romanit asuttivat Lorrainen metsiä ennen Ranskan vallankumousta. Tieto Lorrainen metsistä on molemmissa käännöksissä, mutta vallankumouksesta puhutaan vain vuoden 1807 käännöksessä, sillä vuonna 1787 vallankumousta ei ollut vielä tapahtunut. Grellmann 1787, 4; Grellmann 1807, 5; Hoyland 1816, 11. Vuoden 1787 käännöksessä luki: “I do not know how they are situated in Poland”, kun taas Hoylandin teoksessa ja vuoden 1807 käännöksessä samassa kohtaa oli: ”In Poland and Lithuania, as well in Courtland, there is an amazing number of Gypsies. Grellmann 1787, 5; Grellmann 1807, 7; Hoyland 1816, 30.

⁵⁶ Hoyland 1816, v.

⁵⁷ Grellmann 1807, Advertisement: “[--] having been, some years since, translated by the late M. Raper, Esq. F.R.S. and A.S. [--]”

⁵⁸ Dictionary of National Biography 1891, 133.

1.4. Muutama sana tutkimusetiikasta

Suomen romanien historiaa tutkinut Panu Pulma on kirjoittanut tutkimuksiaan koskevista tutkimuseettisistä kysymyksistä. Vuonna 2007 käynnistettiin Suomen romanien historia-niminen projekti, jonka työryhmään kuului niin tutkijoita, kuin romaniasiain neuvottelukunnan edustajia. Projektissa oli tarkoitus kartoittaa romanien historiallisia vaiheita ja romaniyhteisön sisäistä kehitystä sekä painottaa romanien asemaa yhteiskunnan aktiivisina toimijoina, eikä ainoastaan sorrettuna ryhmänä. Pulma korostaa tutkijoiden ja työryhmän romaniedustajien yhteistyön tärkeyttä, eikä hänen mukaansa vähemmistöjen historian kirjoittaminen voi olla luotettavaa ilman ryhmän osallistumista tutkimukseen.⁵⁹ Oman tutkimukseni kannalta tällainen vähemmistön osallistuminen tutkimukseen ei ole mahdollista, eikä niin tarpeellistakaan, koska tutkimuksen ei ole tarkoitus käsitellä sitä, minkälainen romaniyhteisö oli 1800-luvulla tai kirjoittaa romanien historiaa. Tutkimusetiikkaa on silti tärkeä pohtia, sillä valitsemani näkökulma vaikuttaa siihen, minkälaisia kuvauksia romaneista nostan esille lähteestäni. Haluankin painottaa, että esille tuomani kuvaukset romaneista ovat aikansa kuvauksia siitä, minkälaisena ryhmänä romanit nähtiin, enkä itse allekirjoita näitä näkemyksiä. Ajan saatossa vallalla olleet näkemykset ovat myös osaltaan vaikuttaneet siihen, minkälainen kuva romaneista meille välittyy nykypäivänä. Kuten Wim Willems kirjansa johdannossa kirjoittaa, historiantutkimuksen avulla voidaan selvittää nykypäivän romani kuvan juuret.⁶⁰

Romaneita koskeva tutkimus ei ole ollut vain tutkijoiden ja intellektuellien teoreettista pohdintaa, vaan sillä on ollut konkreettinen vaikutus romaneiksi luokiteltujen ihmisten elämään. Romanien tieteellinen määritelmä on vaikuttanut muun muassa valtioiden suhtautumiseen heitä kohtaan. Esimerkiksi aiemmin kuvaamallani romaneita koskevalla kriminologisella tutkimuksella on ollut järkyttävät seuraukset: kansallissosialistisessa Saksassa romanit luokiteltiin antisosiaalisiksi, joka taas johti heidän kansanmurhaansa keskitysleireillä.⁶¹ Tutkijoilla on siis suuri vastuu siitä, millä tavoin romanit tutkimuksessaan esittää. Vaikka käytän tässä työssä sanaa romani, en viittaa sillä etniseen ryhmään, vaan miellän heidän ryhmänsä sosio-ekonomiseksi ja elämäntapaan perustuvaksi. Sosio-ekonomisen näkökulman mukaan romaneiksi on luokiteltu sellaisia henkilöitä, joilla on tietynlainen elämäntapa, eikä vaeltavan elämän nähä olevan

⁵⁹ Pulma 2017, 184, 189–191.

⁶⁰ Willems 1997, vii.

⁶¹ Lucassen ym. 1998, 1, 3, 7.

romaneilla ”verissä”, kuten esimerkiksi aiemmissa, romanien etnisyyttä painottavissa tutkimuksissa on kuvattu. Englannin kielistä ”Gypsy” -termiä on käytetty kuvaamaan Britanniassa sellaisia henkilöitä, jotka viettivät perhekunnittain vaeltavaa elämää. Tällaisia ryhmiä olivat romanien lisäksi muun muassa irlantilaiset kiertelevää elämää viettävät perheet (Irish travellers), kulkukauppiat ja kattilanpaikkaajat. 1800-luvulle tultaessa romanit olivat sekoittuneet näihin kansallisiin vähemmistöihin.⁶²

Historian teoriasta ja menetelmistä paljon kirjoittaneen historiantutkija Jorma Kalelan mukaan historiantutkijan tärkeä tehtävä on tehdä oikeutta tutkimuskohteelleen.⁶³ Minun tulee huomioida tämä niin Hoylandin kuin hänen kuvaamansa ihmisryhmän kohdalla. Hoylandin käsityksiin romaneista vaikutti hänen oman aikansa yhteiskunnalliset arvot ja tieteessä vallinneet käsitykset. Näiden selvittäminen, erittely ja purkaminen auttavat osaltaan ymmärtämään Hoylandin romanikuvaa. Toisaalta taas painotan, että Hoylandin kuvaukset romaneista kertovat enemmän aikansa yhteiskunnallisista asenteista ja siitä, minkälainen elämäntapa nähtiin hyväksyttynä, kuin romaneista itsestään.⁶⁴ Sivistysnäkökulman kautta uskon voivani tuoda esille yhden näkökulman siihen, miksi romanit on kuvattu yhteiskunnalle ongelmallisena ryhmänä. *Historiantutkimuksen etiikka* teoksen johdannon tekijät Anu Koskivirta ja Satu Lidman kirjoittavat, että yhteiskunnan marginaalissa olleiden ihmisten ja ilmiöiden historiantutkijat painottavat työssään ”[--] tutkimusaiheen ja kohdehenkilön elämän moninäkökulmaista kontekstoimista, menneisyyden ilmiöiden asettamista ajalliseen ja kulttuuriseen asiayhteyteensä.”⁶⁵ Tämän kaltaiseen tulkintaan Hoylandin teoksesta ja hänen kuvaamistaan romaneista myös itse pyrin.

⁶² Mayall 1988, 14–15; Lucassen ym. 1998, 2, Mayall 2004, 5–6. Esimerkiksi Mayall kuvasi 1800-luvun romaneita koskevassa tutkimuksessaan vaeltavaa elämää perhekunnittain viettäviä ryhmiä termillä Gypsy-travellers. Hän ei viittaa tällä etniseen romaniin, vaan samanlaisen elämäntavan omaaviin henkilöihin.

⁶³ Kalela 2000, 54–56.

⁶⁴ Mayall 2004, 2–3; Pulma 2017, 186.

⁶⁵ Koskivirta & Lidman 2017, 22–23.

2.0 ”The civilization of Gypsies”

2.1. Romanit kansana: ajan rotukäsitykset ja sivilisaatio

Tässä työn ensimmäisessä luvussa tarkastelen sitä, miten Hoyland määritteli kuvaamansa romanit. Huomioni on erityisesti romanien rodullisessa määrittelyssä. Romanien ja heidän ominaisuuksiensa määrittelyn tarkasteleminen on tärkeää, sillä ne vaikuttivat esimerkiksi siihen, minkälaisia keinoja Hoyland ehdotti romanien sivistämiselle. Hoylandin tekemä romanien rodullinen määrittely on ikään kuin teoksen pohja, johon muut hänen esittämänsä väitteet perustuvat. Sivistysnäkökulmaa tuon tarkemmin tähän alalukuun tarkastelemalla Hoylandin romanikuvauksia sivilisaatioteorioiden kautta. Kuten johdannossa esitin, sivilisaatioteorioiden avulla määriteltiin eri yhteiskuntien kehittyneisyyttä ja sivistyneisyyttä. Ensimmäisessä alaluvussa tutkin, miten Hoyland määritteli romanit rodullisesti ja toisessa luvussa tarkastelen sitä, minkälaisia piirteitä ja tapoja Hoyland romaneihin liitti.

Tieteellinen rotukäsitys syntyi etnologian kehittyessä 1700-luvun aikana. Etnologien tavoitteena oli luokitella eripuolilla maailmaa asuvat ihmisryhmät eri ihmisrotuihin tai -tyyppeihin tutkimalla heidän ulkonäköään, kieltään, tapojaan ja kallojensa muotoa. Etnologinen tutkimus muistutti paljon luonnontutkimusta, sillä ihmisiä luokiteltiin erityisesti heidän ulkoisten erojensa perusteella taksonomisiin luokkiin. Länsieurooppalaisten lisääntyvät kontaktit maailman muiden ihmisten kanssa ja matkajien kuvaukset eurooppalaisten valloittamien alueiden alkuperäisväestöistä herättivät kiinnostuksen ihmisten välisten erojen tutkimiseen.⁶⁶ 1800-luvun alun Britanniassa tieteellisessä rotukäsityksessä oli vallalla monogenismi, jonka mukaan kaikki ihmisryhmät olivat lähtöisin samasta, yhteisestä alkuperästä. Eripuolilla maailmaa elävien ihmisten erot ja sivistyksen aste ymmärrettiin johtuvan esimerkiksi ympäristöllisistä syistä, ei biologisista. Monogenistinen rotukäsitys perustui Raamatun luomiskertomukseen jonka mukaan kaikki ihmiset periytyvät Aatamista ja Eevasta. Mannereurooppalaisten tutkijoiden keskuudessa monogenismia alettiin kyseenalaistaa 1700-luvun loppupuolella. Kehittyi polygenistinen käsitys rodusta, jonka mukaan ihmisroduilla oli erilliset alkuperät, eli erot olivat biologisia, perinnöllisiä ja muuttumattomia.⁶⁷

⁶⁶ Mayall 2004, 85–86; Twells 2009, 10; Sera-Shriar 2013, 21, 23.

⁶⁷ Stepan 1982, 2, 10; Banton 1998, 4–5; Mayall 2004, 91.

Rodun käsite oli hyvin moniulotteinen tuolloin. Ei ollut olemassa yhtä yhteistä rodun käsitettä, vaan oppineet olivat eri mieltä esimerkiksi siitä, kuinka paljon eri rotuja oli, mikä oli niiden välinen hierarkia, mistä syistä erot johtuivat ja kuinka määrääviä nuo erot olivat.⁶⁸ Esimerkiksi polygenisteille erot ihmisrotujen välillä olivat ylitsepääsemättömiä. Rodun käsite ei myöskään rajoittunut vain ulkoisten erojen luokitteluun, vaan siihen sisältyi eri ihmisryhmien välisten kulttuuristen, uskonnollisten ja kielellisten erojen tutkiminen. Koska monogenismin mukaan kaikilla ihmisillä oli yhteinen alkuperä ja ihmisuus, oli kaikilla ihmisillä myös kapasiteetti kehittyä. Aikalaiskäsityksen mukaan Jumalan luomina kaikki ihmiset jakoivat tietyt moraaliset ominaisuudet. Näin monogenismin mukaan rodulla kuvattiin eri ryhmiä yhden ihmislajin sisällä, kun taas polygenismissä rodulla kuvattiin biologisesti eri ihmisrotuja. Alison Twellsin mukaan rodun käsitettä ei käytetty kuitenkaan kuvaamaan ainoastaan etnisten ryhmien ja kansakuntien välisiä eroja vaan myös esimerkiksi luokkaa ja ammattiryhmiä. Esimerkiksi lapsia saatettiin kuvailla termillä ”race of children”. Näin rodun käsite saattoi viitata myös ihmisryhmään tai -tyyppiin. Rotu termin rinnalla käytettiin lisäksi sanaa kansa (nation), jolla kuvattiin niin ikään etnistä ryhmää.⁶⁹ Hoyland käytti teoksessaan romaneista termiä Gypsey race, eli hän käsitteli romaneita yhtenä, tässä tapauksessa etnisenä, ryhmänä.⁷⁰

Romanien luokittelemisen yhtenäiseksi roduksi ja sen perustelut Hoyland lainasi pitkälti Grellmannin teoksesta. Luvun VII *On the origin of Gypsies*, jossa Hoyland käsittelee romanien alkuperää, melkein koko teksti oli suoraa lainausta Grellmannilta.⁷¹ Grellmannin päähypoteesi teoksessaan oli, että kaikki Euroopan romanit olivat samaa intialaista alkuperää ja elivät nyt ympäri Eurooppaa juutalaisiin verrattavassa diasporassa. Grellmann niputti näin monet eri ryhmät, joilla saattoi olla yhteistä vain kiertelevä elämäntapa yhdeksi yhtenäiseksi etniseksi ryhmäksi.⁷² Tämä sopi kuitenkin ajan etnologiseen tutkimustraditioon, jonka tarkoituksena oli luokitella ihmiset eri etnisiin ryhmiin heidän ulkoisten ja kulttuuristen ominaisuuksiensa perusteella.⁷³ Saksassa asuvien romanien alkuperä oli herättänyt kiinnostusta aiemminkin, ja yksi tuolloin suosittu selitys heidän alkuperästään oli Johann Christof Wagenseilin teoria, jonka mukaan romanit olivat saksalaisia juutalaisia, jotka olivat paenneet metsiin 1300-luvulla

⁶⁸ Mayall 2004, 86.

⁶⁹ Stepan 1982, 1–2; Mayall 2004, 90–91; Twells 2009, 13–14.

⁷⁰ Hoyland 1816, iii.

⁷¹ Vrt. Grellmann 1807, 83–88, 139, 147, 149–150, 168, 170, 190–191, 194–197, 199–206; Hoyland 1816, 115–130.

⁷² Willems 1997, 47.

⁷³ Shera-Shiar 2013, 21.

ruttosyytöksistä johtuen. Viisikymmentä vuotta myöhemmin he tämän teorian mukaan tulivat takaisin ja uskottelivat olevansa egyptiläistä alkuperää.⁷⁴ Wagensielin tapaan Grellmann argumentoi Euroopassa pitkään vallinneen käsityksen, jonka mukaan romanit olivat lähtöisin Egyptistä, johtuneen heidän omasta uskottelustaan. Myös Hoyland sisällytti tämän tekstiinsä, suoraan Grellmannia lainaten.⁷⁵ Romanien egyptiläistä alkuperää taas tuki Grellmannin aikalainen, etnologi Johann Friedrich Blumenbach, joka perusteli väitteensä romanien ja muinaisten egyptiläisten kallojen samankaltaisuudella.⁷⁶

Grellmannin pääargumenttina romanien intialaisesta alkuperästä oli romanien puhuman kielen ja hindustanin kielen samankaltaisuus.⁷⁷ Kielten tutkimus ja vertailu oli tärkeässä asemassa etnologian ja antiikin tutkijoille; kielten avulla uskottiin voitavan päätellä esimerkiksi kansojen muuttoliikkeitä. Toisille mantereille matkaavat tutkijat keräsivätkin sanastoja ja tutkivat eurooppalaisille uusien alueiden ihmisten kieliä. Kielten yhteneväisyydestä pystyttiin ajan käsityksen mukaan selvittämään eri kansojen yhteinen alkuperä. Joidenkin mielestä samankaltaisuus kielissä oli vahvempi todiste kahden eri paikassa asuvan kansan yhteisestä alkuperästä kuin vaikkapa samankaltaiset tavat ja uskomukset näiden ihmisryhmien välillä. Kahden toisistaan erillään eläneen ihmisryhmän kielten samankaltaisuus saatettiin tulkita myös osoitukseksi ihmisyyden yhteisestä alkuperästä.⁷⁸ Grellmann vertaili romanin kielen sanoja ja kielioppia hindin kielen kanssa laatien niistä pitkän listan, jonka Hoyland osittain sisällytti teokseensa.⁷⁹ Wim Willemsin mukaan Grellmann sai sanalistan käyttöönsä Christian Wilhelm Büttneriltä, joka siis jo ennen Grellmannia totesi romanin- ja hindin kielen samankaltaisuuden, muttei itse julkaissut aiheesta.⁸⁰

Romanien puhuma kieli herätti kiinnostusta myös Englannissa kielitieteilijöiden ja antiikin tutkijoiden keskuudessa. William Marsdenin⁸¹ vuonna 1785 ilmestyneessä artikkelissa *Observations on the Language of the People Commonly called Gypsies*, hän pyrki Grellmannin tavoin todistamaan, että romanien kieli oli lähtöisin hindustanista.

⁷⁴ Willems, 1997, 56.

⁷⁵ Grellmann 1807, 147; Hoyland 1816, 117.

⁷⁶ Mayall 2004, 120.

⁷⁷ Mayall 2004 153.

⁷⁸ Gascoigne 1994, 131, 160–163; Mayall 2004, 153; Sera-Shriar 2013, 44, 47.

⁷⁹ Grellmann 1807, 172–187; Hoyland 1816, 131–132.

⁸⁰ Willems 1997, 65–66.

⁸¹ William Marsden (1754–1836) oli englantilainen kielitieteilijä ja Joseph Banksin suojatti. Marsden työskenteli muun muassa Itä Intian Kauppakompanian palveluksessa Sumatralla. Ks. Cascoigne 1994, 160, 164–166.

Työ julkaistiin *Archaeologia vol. 7* teoksessa Joseph Banksille⁸² osoitetun kirjeen muodossa.⁸³ Hoyland lainasi teoksessaan tätä kirjettä, jossa Marsden kirjoitti tullessaan tutkimuksissaan siihen tulokseen, että Englannin romanit puhuivat samaa kieltä kuin Manner-Euroopan romanit ja tuo kieli oli lähtöisin hindustanista. Marsdenin mukaan muutamat romanin kieliset sanat olivat lähtöisin muista kielistä, kuten kreikasta ja koptista. Hoyland kopioi samasta *Archaeologia* teoksesta, jossa Marsdenin kirjoitus oli ilmestynyt, sanalistan, jossa verrattiin Englannin romaneiden, Turkin romaneiden ja hindustanin kielen sanoja.⁸⁴ Romanin kielen ja hindustanin samankaltaisuuden pyrki todistamaan myös kapteeni David Richardson artikkelissaan teoksessa *Asiatic Researches Vol 7*. Hän oli Grellmannin teoksen luettuaan huomannut samankaltaisuuden romanien ja Intiassa asuvan Budee'a Nut ryhmän tapojen välillä.⁸⁵ Hoyland kopioi niin ikään Richardsonin kuvauksia näistä yhtäläisyyksistä. Richardson pyrki kumoamaan *Encyclopaedia Britannicassa* esitetyn väitteen, että Grellmannin teoriassa hänen esittämänsä kielten yhtäläisyys ei ollut riittävä todiste. Richardsonin mukaan Grellmannin puutteellinen hindustanin kielen tuntemus oli syynä hänen teoriansa puutteille, ja esittämällä lisäyksiä sanalistaan hän toivoi pystyvänsä todistamaan kielten olevan lähes samanlaisia.⁸⁶

Grellmannin teoriaa oli kritisoitu *Encyclopaedia Britannican* lisäksi esimerkiksi vuoden 1788 *Critical Review* -lehdessä teoksen englanninkielisen käännöksen ilmestyttyä. Grellmannin sanalista ei pidetty riittävänä osoittamaan kielten samankaltaisuutta ja tapojen vertailua pidettiin jopa tieteellisesti epäilyttävänä perusteluna.⁸⁷ Grellmannin mukaan taas romanin kieli oli kokenut muutoksia, koska romanit olivat olleet neljä vuosisataa poissa lähtömaastaan ja heidän puhuma kieli oli saanut vaikutteita muista kohtaamistaan kielistä. Hän arvioi joka kolmannen romanin kielen sanan vastaavan hindustanin samaa tarkoittavaa sanaa. Hoyland piti Grellmannin teoriaa oikeana ja esitteli Grellmannin jälkeen ilmestynyttä tutkimusta tukeakseen hänen teoriaa romanien alkuperästä.⁸⁸ Hoylandin teoksesta kävi ilmi, että jotkut uskoivat Englannin romanien kielen olevan vain varkaiden ja kerjäläisten slangia, ja hän kritisoi esimerkiksi sitä, miten

⁸² Joseph Banks (1743–1820) oli tunnettu englantilainen luonnonhistorioitsija ja -tutkija. Hän osallistui muun muassa James Cookin purjehdukselle Tyynellemerelle ja teki myös muita tutkimusretkiä. Banks toimi Royal Societyn puheenjohtajana vuodesta 1778 kuolemaansa saakka. Ks. Cascoigne 1994, 7–15.

⁸³ Gascoigne 1994, 165–166, 303.

⁸⁴ Hoyland 1816, 134–143.

⁸⁵ *Asiatic Researches* 1808, 451.

⁸⁶ *Asiatic Researches* 1808, 461–463, 464–466, 473–475; Hoyland 1816, 144–149.

⁸⁷ Willems 1997, 71.

⁸⁸ Grellmann 1807, 190; Hoyland 1816, 133–134.

The Life and Adventures of Bampfylde Moore Carew -pamfletti johti harhaan määrittelemällä romanien käyttämän kielen vain englannin slangiksi. Samoin William Marsden kuvasi tämän käsityksen vallinneen Englannissa.⁸⁹ Osoittaakseen, että Englannin romanit todella puhuivat samaa, hindustanista lähtöisin olevaa kieltä kuin Manner-Euroopan romanit Hoyland pyysi ystävänsä William Corderin poikaa, James Corderia, keräämään sanoja St. Gilesin seurakunnan alueella oleskelevilta romaneilta. Hoylandin mukaan sanat olivat hyvin samankaltaisia kuin Grellmannin listassa. Lisävaluutteluna hän mainitsi, että Corder ei ollut tutustunut Grellmannin sanalistaan, joten ennako-oletukset eivät vaikuttaneet hänen löydöksiinsä.⁹⁰

Kielien samankaltaisuuden lisäksi Grellmann argumentoi romanien intialaisen alkuperän tapojen, luonteenlaadun ja ulkonäön samankaltaisuudella. Etnologisessa tutkimuksessa ulkonäön ja kulttuurin vertailu oli tärkeässä osassa luokiteltaessa ihmisiä eri tyyppiluokkiin. Matkakirjallisuus toimi tärkeänä lähteenä aikana, jolloin vain harvalla tutkijalla oli mahdollisuus matkustaa ja näin kerätä empiiristä aineistoa.⁹¹ Grellmann käyttikin matkailijoiden kuvauksia intialaisten, ja erityisesti alimman pariar-kastin tavoista.⁹² Hoylandin kopioimien kuvauksien mukaan romanien ja pariar-kastin yhteisiä piirteitä olivat muun muassa heidän likaiset elämäntapansa, uskonottomuutensa, taipumuksensa varkauksiin ja valehteluun, löyhä suhtautuminensa avioliittoon ja lapsien kasvatukseen, sairauten kuolleen eläimen lihan syöntinsä ja asumisensa muista ihmisistä erillään. Tyyli ja tavat, joilla romanit harjoittivat ammatteja, kuten sepäntyötä tai kädestäennustamista, olivat samoja Intiassa.⁹³ Myös Hoyland käytti lähteinään matkakirjallisuutta, esimerkiksi jo edellä mainittua kapteeni David Richarsonin kuvausta Budee'a Nutseista. Hoyland käytti matkuvauksia lisäksi kuvailemaan romaniyhteisöjä eri Euroopan maissa. Hän käytti osittain samojen henkilöiden matkakertomuksia kuin Grellmann, mutta saattoi käyttää eri lainauksia. Näitä olivat esimerkiksi Twissin ja Swinburnen matkakirjat.⁹⁴ Näiden lisäksi Hoyland lainasi muutamassa kohtaa Edward Daniel Clarcken kuvauksia tämän kohtaamisista romanien kanssa matkakertomuksissa Venäjälle ja Kreikkaan.⁹⁵

⁸⁹ Hoyland 1816, 140, 179.

⁹⁰ Hoyland 1816, 187–189.

⁹¹ Willems 1997, 65–69, 39; Sera-Shriar 2013, 23, 43.

⁹² Grellmann 1807, 194–198, 200–204.

⁹³ Grellmann 1807, 195–197, 200–204; Hoyland 1816, 123–128.

⁹⁴ Grellmann 1807, 4–5, Hoyland 1816, 22, 24.

⁹⁵ Hoyland 1816, 31–34, 45–46.

Hoyland halusi osoittaa, että Englannin romanien tavat olivat yhteneväisiä Manner-Euroopan romanien tapojen kanssa ja täten samankaltaisia myös pariar-kastin tapojen kanssa. Hoyland kuvasi romanien tapoja ja historiaa Britanniassa ja kehotti lukijaa vertailemaan sitä aiemmissa luvuissa esitettyihin Grellmannilta, matkakirjallisuudesta ja historioista kopioituihin kuvauksiin Manner-Euroopan romanien historiasta ja tavoista.⁹⁶ Painavana todisteena Hoyland piti tapamaansa romaninaisen kommenttia sairauteen tai onnettomuudessa kuolleen eläimen lihan syönnistä: ”Those that have died by the hand of God, are better than those that have died by the hand of man.” Grellmann nimittäin kuvasi Hoylandin mukaan teoksessaan samoin sanoin Manner-Euroopan romanien tapaa syödä luonnollisesti kuolleen eläimen lihaa. Tämä Hoylandin mukaan osoitti vahvasti sen, että niin Manner-Euroopan kuin Britannian romanit olivat lähtöisin intialaisesta pariar kastista.⁹⁷

Intian kieliä ja kulttuuria tutkittiin paljon 1700-luvun lopulta 1800-luvulle. Yhtenä syynä tähän oli brittihallinnon ja Itä-Intian kauppakompanian vaikutuksen lisääntyminen osassa Intiaa. Alueen kielen, hallinnon ja lakien tunteminen oli tärkeää neuvoteltaessa paikallisten hallitsijoiden kanssa. Intian kulttuurin tutkiminen hallinnon hyväksi mahdollisti myös tutkimuksen sen itsensä vuoksi. Kalkutassa perustettiin vuonna 1784 Asiatic Society, joka muun muassa julkaisi *Asiatic Researches* -nimistä julkaisua. Sillä oli laaja eurooppalainen lukijakunta ja sitä käännettiin esimerkiksi ranskaksi ja saksaksi.⁹⁸ Kuten on jo käynyt ilmi, myös Hoyland käytti julkaisussa ollutta artikkelia lähteenä teoksessaan. Intian tutkimuksesta siis ammennettiin lisää perusteluita romanien alkuperälle. Hoylandin mukaan romanien parissa tehtävästä sivistämistyöstä olisi hyötyä myös Intiassa. Jos romanien auttamiseksi tehtäisiin toimiva suunnitelma, voisi sitä käyttää myös intialaisten sivistämisessä.⁹⁹ Tämä kuvaa sitä, miten Hoyland mielsi romanien ja intialaisten omaavan samat rodulliset piirteet ja kansanluonteen. Aasialaisten yhteiskuntien tutkimuksen lisääntyessä miellettiin aasialaisilla olevan yhtenäinen luonteenlaatu, jonka voimakkain piirre oli muuttumattomuus ja muutoksen vastaisuus. Tämä näkyi siinä, että tutkijoiden mukaan aasialaiset yhteiskunnat ja tavat eivät olleet muuttuneet ajan kuluessa, vaan pysyneet samoina vuosisatoja. Aasia näyttäytyi aikalaisille pysähtyneenä modernisoituvan Euroopan rinnalla.¹⁰⁰

⁹⁶ Hoyland 1816, 75.

⁹⁷ Grellmann 1807, 15; Hoyland 1816, 153–154; Cressy 2016, 68.

⁹⁸ Marshall & Williams 1982, 74–76.

⁹⁹ Hoyland 1816, 134, 144, 228, 256.

¹⁰⁰ Marshall & Williams 1982, 133–134.

Tämä ajattelu näkyi myös Hoylandin teoksessa. Hän kuvasi Grellmannia lainaten aasialaista luonteenlaatua näin: ”In oriental countries, attachment to habit is so strong, that what has been once current among them, be it ever so pernicious or ridiculous, is persevered in; any affection which has once predominated, retains its domination for ages.”¹⁰¹ Aasialaiset siis takertuivat vanhoihin tapoihinsa vaikka ne olisivat haitallisia kehitykselle. Muutosta ei hyväksytty, vaikka se olisikin tuonut parannuksia nykytilaan. Tästä Grellmann käytti esimerkkinä sitä, miten kiinalaiset edelleen käyttivät peiliensä tekoon metallia ja ikkunoihinsa simpukankuoria, vaikka olivatkin tietoisia lasin käytöstä. Grellmann kuvasi romanien pysyneen muuttumattomina tavoiltaan ja ulkomuodoltaan siitä asti, kun he saapuivat Eurooppaan, eivätkä he olleet vastaanottavaisia millekään, mikä voisi saada heidät muuttamaan tapansa. Tämä oli osoitus romaneiden aasialaisesta luonteenlaadusta ja alkuperästä. Myös Hoyland kuvasi myöhemmin teoksessaan, että romaneiden takertuminen vanhoihin tapoihinsa oli jo itsessään melkein riittävä todiste heidän intialaisesta alkuperästään.¹⁰²

Miten Grellmannin ja Hoylandin kuvaukset romaneista linkittyivät ajan tieteelliseen käsitykseen rodusta? Willemsin mukaan Grellmannin ajattelussa näkyi monogenismin vaikutus esimerkiksi siinä, miten hän kuvaili romanien ihonvärin vaalentumista heidän muutettuaan elinolojaan siistimmäksi.¹⁰³ Myös Hoyland käytti tätä alun perin Grellmannin teoksessa ollutta kuvausta ihonvärin vaalentumisesta:

Gypsies would long ago have been divested of their swarthy complexions, had they discontinued their filthy mode of living. The Laplanders, Samoieds, as well as the Siberians, likewise, have brown, yellow-coloured skins, in the same manner as the Gypsies. Experience shows that their dark colour, which is continued from generation to generation is more the effect of education and manner of life than of descent. Among those (Gypsies) who serve in imperial army, where they have learned to pay attention to order and cleanliness, there are many to be found, whose extraction is not at all discreditable in their colour.¹⁰⁴

Tämän perusteella ihonväri ei siis ollut periytyvä ominaisuus, vaan johtui savuisesta ja likaisesta elinympäristöstä. Jos romanit eläisivät siisteimmissä oloissa, kuten armeijassa palvelleet romanit, heidän ihonvärensä vaalentuisi.¹⁰⁵ Tämänkaltaisen kuvauksen oli kirjoittanut myös Hoylandin aikalainen amerikkalainen Stanhope Smith, joka kuvasi

¹⁰¹ Grellmann 1807, iii, Hoyland 1816, 192.

¹⁰² Grellmann 1807, iii–vi, Hoyland 1816, 192–193, 234.

¹⁰³ Willems 1997, 49.

¹⁰⁴ Hoyland 1816, 39–40.

¹⁰⁵ Willems 1997, 49.

Afrikasta tuotujen orjien ihonvärin vaalentuneen ilmaston vaikutuksesta. Trooppinen ilmasto nähtiin osasyynä siihen, että afrikkalaiset ja aasialaiset miellettiin laiskoiksi ja irrationaalisiksi ja se selitti myös ulkoiset eroavaisuudet.¹⁰⁶ Kuumun ilmaston vuoksi ihmisten ei tarvinnut nähdä vaivaa elämisenä eteen; esimerkiksi ravinteikas maaperä teki viljelystä helpompaa kuin leudoilla alueilla. Kuumuuden nähtiin aiheuttavan myös mielen hitautta, jonka vuoksi heillä ei ollut yritteliäisyyttä, uteliaisuutta eikä intellektuaalista kehitystä.¹⁰⁷

Grellmannin romanikuvauksissa näkyi kuitenkin myös ajan debatti ilmastollisten vaikutusten ja syntyperän, eli muuttumattomien perittyjen ominaisuuksien vaikutuksesta ihmisryhmien eroavaisuuksiin. Johann Gottfried Herderin kansanhenki -ajattelun mukaan jokaisella kansalla oli oma, muuttumaton kansanluonteensa. Willemsin mukaan Herderin vaikutus ilmeni Grellmannin teoksessa siinä, että tämä näki romanien omaavan aasialaisen kansanluonteen, jonka takia he olivat säilyttäneet vanhat tapansa vuosisatojen ajan. Herderin ajattelu taas oli ristiriidassa valitusajattelun kanssa, jonka mukaan jokaisella kansalla oli mahdollisuus kehittyä ja sivistyä. Grellmann kuvasi siis romanien sivistymättömyyden perimmäiseksi syyksi heidän luontonsa, mutta monogenistisen käsityksen ja ajan valitusajattelun mukaan kuitenkin uskoi, että romanien oli mahdollista saada muuttamaan tapansa tiukan lainsäädännön avulla.¹⁰⁸ Brittein saarilla osa skotlantilaisista valitusajattelijoina, esimerkiksi David Hume, kyseenalaistivat ilmastollisten vaikutusten hallitsevan aseman ihmisten välisten erojen selittäjänä. Hänen mukaansa kansojen moraaliset piirteet, eli uskonto, yhteiskunnallinen järjestäytyminen ja tieteen kehitys, eivät riippuneet ilmastollisista syistä, vaan kansanluonteesta. Hän käytti esimerkkinä Kiinaa, jonka alueella ilmasto ja maantiede olivat hyvin vaihtelevia, mutta jonka kansa oli hyvin yhtenäinen tavoissaan.¹⁰⁹

Hoylandin tieteellistä rotukäsitystä on vaikeampi tulkita kuin Grellmannin. Koska Hoylandin akateemisesta taustasta tai ammatista ei ole tietoa, on vaikea arvioida, seurasiko hän mahdollisesti tieteellistä ja teoreettista debattia ihmisrodun alkuperästä. Hoylandin uskontokunta vaikutti myös hänen tieteelliseen taustaansa. Kveekareiden suhtautuminen korkeampaan koulutukseen ei ollut kovin myönteinen, ja vielä 1700-luvulla ainut tieteellinen suuntaus, jota kveekarit voivat harjoittaa, oli luonnonhistorian

¹⁰⁶ Banton 1998, 30–31; Wheeler 2000, 242; Stanley 2001a, 11.

¹⁰⁷ Marshall & Williams 1982, 137.

¹⁰⁸ Willems 1997, 39–40, 296; Willems 1998, 23.

¹⁰⁹ Marshall & Williams 1982, 139.

tutkimus. Kuitenkin yksi Britannian 1800-luvun tärkeimmistä etnologeista, James Cowles Prichard, oli kasvatukseltaan kveekari, mutta kääntyi myöhemmin anglikaaniksi. Hänen teoksensa *Researches into the Physical History of Man* ilmestyi vuonna 1813. Prichard käsitteli siinä ihmisten välisiä eroavaisuuksia ja niiden syitä sekä jaotteli maailman ihmiset eri ihmityyppeihin. Prichardin teos on jyrkän monogenistinen; hänen mukaansa kaikki ihmiset ovat samaa alkuperää, ja erot ihmisten välillä ovat vain osoitus vaihtelusta lajin sisällä. Efram Sera-Shriarin mukaan Prichard tuki teoksellaan kveekareiden monogenistista käsitystä ihmisten alkuperästä.¹¹⁰ Hoylandin ihmiskäsitys oli mitä luultavimmin siis monogenistinen. Uskonnollinen käsitys ihmisten yhteisestä alkuperästä näkyi Hoylandin omassa tekstissä siinä, miten hän kuvaili romaneita Luojan lapsiksi ja kehotti heidän käännyttämiseensä.¹¹¹ Brian Stanleyn mukaan samanlainen retoriikka oli käytössä myös evankelisen lähetystyön perusteena. Koska kaikki ihmiset olivat Jumalan luomia, oli heillä kaikilla kuolematon sielu joka tuli pelastaa kadotukselta. Kristillinen käsitys ihmisyyden ykseydestä ja monogenistinen käsitys ihmisten alkuperästä kulkivat käsi kädessä.¹¹²

Tieteellisen rotujen määrittelyn lisäksi eri ihmisryhmiä asetettiin sivilisaation eri asteille heidän sivistyneisyytensä mukaan. Eurooppalaisille vieraita kansoja kuvailtiin villeiksi verrattuina sivistyneisiin länsimaalaisiin. Ihmisten luokittelusta ihmistyypppeihin liittyi hierarkia, jota ohjasi eurooppalainen käsitys sivistyneistä tavoista ja yhteiskunnasta.¹¹³ Kansojen paikkaa sivilisaation asteikolla mitattiin muun muassa talousjärjestelmän, sosiaalisten instituutioiden, oikeusjärjestelmän, tapojen, arvojen ja naisen aseman mukaan. Suositun neljän kehitysasteen teorian mukaan yhteiskunnat kehittyivät neljän kehitysasteen läpi, joita olivat metsästyskeräily, paimentolaisuus, maanviljelys ja markkinatalous yhteiskunta, joka nähtiin sivilisaation huipentumana. Teoriaan liittyi vahvasti ajatus kehityksestä; sivilisaatiolla nähtiin vain yksi suunta, ja se oli eteenpäin, kohti edistyneempiä yhteiskuntamuotoja. Eri kansojen eroavaisuuksien määrittelyssä luonnontieteestä ammentava fyysisten erojen luokittelu ja neljän kehitysasteen teoria olivat kaksi käytetyintä teoriaa ihmisryhmien luokittelussa. Wheelerin mukaan 1800-luvulle tultaessa neljän kehitysasteen teorialla oli hallitseva asema Brittein saarilla rotujen

¹¹⁰ Gascoigne 1994, 77; Cantor 2005, 63, 82–83, 133; Sera-Shriar 2013, 23–24, 27–30.

¹¹¹ Hoyland 1816, 196.

¹¹² Stanley 2001a, 11; Stanley 2001b, 175.

¹¹³ Williams & Marshall 1982, 147; Willems 1997, 39; Wheeler 2000, 35.

määrittelyssä. Keskeistä oli kansojen luokittelu sivistyneiksi ja sivistymättömiksi talousjärjestelmän ja hallinnon kehittyneisyyden mukaan.¹¹⁴

Hoyland käytti romaneista kirjassaan muutamassa kohtaa termejä “civilization of Gypsies”, “civilization of those people” ja “civilization of so lost a portion of mankind”.¹¹⁵ Hän ei kuitenkaan suoraan luokitellut romaneita tietylle kehityksen asteelle, kuten eri kansoja koskevassa kirjallisuudessa oli joskus tapana.¹¹⁶ Sivilisaatioajattelu tuli Hoylandin tekstissä parhaiten esille kohdassa, jossa hän kuvasi romanien elämäntavan näyttäytyvän erityisen alkukantaisena verrattuna englantilaiseen yhteiskuntaan:

[--] them (Gypsies) as inhabit countries accounted the most enlightened that the contrast which their destitute state presents to the numerous advantages of civilized life, and to the refinements of polished society is truly astonishing. [--] But if Britons have made greater advancement in civilization than some other nations the Gypsies are left at a greater distance, and furnish more occasion for their condition to be improved.¹¹⁷

Tämän kuvauksen mukaan Länsi-Euroopan maat siis olivat valistuneimpia ja sivilisaation asteella korkealla. Sivistynyt elämä näissä valtioissa tarkoitti elämää järjestäytyneessä yhteiskunnassa, jonka ulkopuolella romanit olivat. Yleisesti ajateltuna Länsi-Euroopan valtioiden nähtiin jo saavuttaneen sivilisaation korkeimman asteen. Eri alueiden alkuperäiskansoja käsittelevässä kirjallisuudessa heidän yhteiskuntaansa saatettiin verrata englantilaisen kansan saavutuksiin, jolloin ne näyttäytyivät kehittymättömämpinä.¹¹⁸ Romanien tilanteessa tämä kehittymättömyys näkyi konkreettisesti, koska he elivät sivistyneen yhteiskunnan rinnalla.

Brittein saarten muitakin kansoja vertailtiin sivistyneeseen englantilaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi Samuel Johnson¹¹⁹ kuvasi Skotlannin ylämaiden klaaneja kirjassaan *Journey to the Western Islands of Scotland* (1775). Johnson vertasi klaanien yhteiskuntajärjestystä englantilaiseen yhteiskuntaan, ja korosti englantilaisten menestystä taloudessa ja kirjallisuudessa sekä englannin kielen hienostuneisuutta. Tässä vertailussa Englannin asema sivistyneenä kansana näkyi aikalaisten silmiin ilmiselvänä. Wheelerin mukaan

¹¹⁴ Wheeler 2000, 35, 179, 181–182; Mayall 2004, 89; Twells 2009, 13–14.

¹¹⁵ Grellmann 1807 ix; Hoyland 1816, 92, 195, 244.

¹¹⁶ Marshall & Williams 1982, 134.

¹¹⁷ Hoyland 1816, 235–236.

¹¹⁸ Marshall & Williams 1982, 147; Wheeler 2000, 178.

¹¹⁹ Samuel Johnson (1709–1784) oli englantilainen kirjailija. Yksi hänen merkittävimmistä teoksista oli vuonna 1755 ilmestynyt sanakirja *A Dictionary of English Language*. Johnsonin Skotlannin Ylämaita kuvaava kirja perustui hänen James Boswellin kanssa tekemiinsä matkoihin 1770-luvun alussa. Ks. Wheeler 2000, 3, 177.

Englannin kolonisoimat alueiden asukkaat, niin kotimaassa kuin ulkomailla, olivat osana luomassa rodullistettua englantilaisuutta. Tätä identiteettiä tuotettiin vertaamalla sivistymättöminä pidettyjen kansojen tapoja, ulkonäköä ja yhteiskuntaa sivistyneeseen englantilaisuuteen. Tämän lisäksi Johnson vertasi ylämaalaisia Euroopan ulkopuolella asuviin villoihin ja sivistymättöminä pidettyihin kansoihin.¹²⁰ Hoylandin teoksessa romaneita arvioitiin suhteessa muihin alkukantaisina pidettyihin kansoihin. Romaneita verrattiin esimerkiksi Pohjois-Amerikan, Etelämeren ja Afrikan alkuperäisväestöihin, joiden nähtiin elävän alennustilassa. Hoyland rinnasti näiden alkuperäisväestöjen sivistämisen romanien sivistämiseen.¹²¹

Yksi syy siihen, että ylämaalaisia verrattiin muihin alkukantaisina pidettyihin kansoihin, kuten Pohjois-Amerikan intiaaneihin, oli se, että näistä oli kirjoitettu enemmän ja he olivat lukijoiden keskuudessa tunnetumpia kuin ylämaalaiset. Johnson uskoi, että monet englantilaiset eivät tiedä paljoa ylämaalaisista ja heidän kulttuuristaan, ja arvioi, että siitä tiedetään yhtä vähän kuin Borneosta tai Sumatrasta.¹²² Myös Hoyland kirjoitti, etteivät englantilaiset juurikaan tienneet maassaan asuvista romaneista. Esimerkiksi jotkut ihmiset jopa epäilivät romaneita olevan Englannissa.¹²³ Eräs yhteinen piirre, jonka Johnsonin mukaan ylämaalaiset ja muut sivistymättömät kansat jakoivat, oli historiankirjoituksen puute ja tulevaisuuden suunnitelmattomuus.¹²⁴ Hoylandin lähettämän kyselyn saamiensa vastauksien mukaan muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki romanit olivat lukutaidottomia, eikä heillä ollut tietoa omista sukujuuristaan tai historiastaan. Tämä johtui siitä, että he olivat liian saamattomia perehtyäkseen menneisyyteensä ja heidän epäsäännöllinen elämäntapansa vielä vaikeutti sitä. Romanit olivat edelleen siinä uskossa, että heidän esivanhempansa saapuivat Englantiin Egyptistä.¹²⁵

Sivilisaatioajattelu näkyi Hoylandin teoksessa myös siten, että hän kuvasi Skotlannissa Kirk Yetholmissa asuvien romanien muistuttavan spartalaisia siinä, että he pitivät hyvin onnistunutta varkautta kunniallisena.¹²⁶ Oli yleistä, että tutkittaessa eurooppalaisille uusien alueiden alkuperäisväestön yhteiskuntia, niitä verrattiin Euroopan maiden

¹²⁰ Wheeler 2000, 190, 192–193.

¹²¹ Hoyland 1816, 158–159.

¹²² Wheeler 2000, 194.

¹²³ Hoyland 1816, 243.

¹²⁴ Wheeler 2000, 196.

¹²⁵ Hoyland 1816, 165, 167–168.

¹²⁶ Hoyland 1816, 234.

historiallisiin vaiheisiin. Esimerkiksi William Marsden vertasi sumatralaisten tapojen, kuten rikollisen julistamista lainsuojattomaksi, olleen samankaltaisia kuin muinaisten anglosaksien. Näitä vieraita yhteiskuntia tutkittaessa, saatettiin käyttää samoja termejä kuin mitä esimerkiksi keskiajalla oli käytössä, jos tutkittava kansan yhteiskuntajärjestys muistutti keskiajan yhteiskuntaa. Antiikin tutkimus vaikutti varhaiseen antropologiaan siten, että uusia kansojen tapoja vertailtiin niin toisiinsa kuin historiallisiin yhteiskuntiin. Sivilisaation alemmilla asteikoilla olevien yhteiskuntien siis miellettiin muistuttavan sivistyneiden maiden aiempien vaiheiden yhteiskuntia.¹²⁷

Sivistyneimmissäkin yhteiskunnissa oli alkukantaisempia luokkia. Alison Twellsin mukaan Brittein saarten köyhiä ja työläisiä kuvailtiin samaan tyyliin kuin uuden maailman alkuperäisasukkaita ja heitä myös verrattiin näihin. Britannian alemmilla sivistymättömillä luokilla oli kuitenkin etulyöntiasema verrattuna ulkomaiden alkuperäisväestöön. Koska Britannia oli korkealla sivilisaation asteikossa, oli kotimaan köyhillä paremmat lähtökohdat sivistyä ylempien luokkien edustajien esimerkkiä noudattaen ja edistyneessä yhteiskunnassa eläen.¹²⁸ Miksi sitten romanit, jotka olivat asuneet sivistyneessä Britanniassa jo kolmesataa vuotta, olivat yhä niin erillisinä yhteiskunnasta ja sivistyksestä? Hoyland kuvasi romanien eläneen erillään yhteiskunnasta, koska se oli heidän esi-isiltä perimänsä tapa. Aasialaisen kansaluonteiden omaavina he eivät halunneet luopua siitä. Englantilaiset eivät myöskään juuri tienneet eivätkä välittäneet romaneista, joten he olivat pystyneet jatkamaan sivistymätöntä elämäänsä.¹²⁹ Niin Deborah Epstein Nord kuin Wim Willemskin ovat huomioineet, että Hoyland kuvasi romanien myös jossain määrin sekoittuneen Britannian muun irtolaisväestön kanssa, vaikka kuvasikin heidät eristäytyneenä, rodullisena ryhmänä.¹³⁰ Esimerkiksi Skotlannissa irlantilaiset kiertolaiset, jotka työskentelivät kattilan paikkaajina ja vaskiseppinä, omasivat samoja tapoja kuin romanit. Samoin suurimman osan vuodesta maata kiertävät keramiikan myyjillä oli samankaltaiset tavat ja he olivat sekoittuneet romanien kanssa.¹³¹

Tästä huolimatta Hoyland rakensi teoksessaan kuvaa romaneista yhtenä rotuna, jolla oli tiettyjä piirteitä. David Mayallin mukaan Grellmann ja Hoyland olivat osana luomassa

¹²⁷ Gascoigne 1994, 131–133.

¹²⁸ Twells 2009, 30, 66.

¹²⁹ Hoyland 1816 233, 241–243.

¹³⁰ Willems 1997, 143; Epstein Nord 2006, 22–23.

¹³¹ Hoyland 1816, 93, 169.

käsitystä romaneista yhtenäisenä rotuna. Tämä kuva on ollut pohjana myöhemmille romanitutkijoille, joista etenkin myöhemmin 1800-luvulla romanien parissa aikaa viettäneet tutkijat loivat kuvan oikeasta romanista. Hoyland esimerkiksi keräsi romaneille yleisiä sukunimiä, ja tiettyjä sukunimiä on myöhemmin käytetty kriteerinä aidolle romanille.¹³² Hoyland keräsi tietoja Englannissa asuvista romaneista kyselylomakkeella, joka lähetettiin lähes kaikkien Englannin kuntiin papistolle ja maallikoille. Kirjeessä Hoyland pyysi vastaanottajia vierailemaan alueen romanileireissä, jos kunnassa niitä oli, ja keräämään romaneilta vastaukset kyselyssä oleviin kysymyksiin. Kyselyn vastauksien mukaan yleisimmät romanien nimet olivat Smith, Cooper, Draper, Taylor, Bosswel, Lee, Lovell, Loversedge, Allen, Mansfield, Glover, Williams, Carew, Martin, Stanley, Buckley, Plunkett ja Corrie. Tämän lisäksi Hoyland sai tietoonsa Skotlannissa asuvien romanien yleisimmät sukunimet ja Lontoon Westminsterissä talvensa viettävien perheiden sukunimiä.¹³³

Kuvaa etnisestä romanista rakennettiin lisäksi ulkonäön kuvailun kautta, jossa intialaiset piirteet olivat hallitsevia. Romaneiden piirteiksi luettiin muun muassa mustat hiukset, tummat silmät, valkoiset hampaat, kellanruskea tai tumma iho sekä jäntevä ja hoikka ruumiinrakenne.¹³⁴ Hoylandin kopioimissa kuvauksissa Euroopan romanien kerrottiin olleen tummia, mustahiuksisia, ketteriä ja tummasilmäisiä. Romaninaisten kuvattiin olleen nuorena kauniita ja näyttäneen huomattavasti intialaisilta naisilta. Myös Hoyland kuvasi tapaamiensa romanien omaavan aasialaisia piirteitä ulkonäössään.¹³⁵ Romanien ulkonäkö kuvattiin hyvin tunnistettavaksi; William Smith, Kelson seriffi, kuvasi Hoylandille, että jos henkilölle, joka ei ole ennen nähnyt romania, kuvailee miltä tyypillinen romani näyttää, niin sitten kohdatessaan romanin kyseinen henkilö tunnistaa tämän heti kuvailun perusteella. Smithin mukaan niissä harvinaisissa tapauksissa, jolloin romani nai ei-romanin, jälkeläiset perivät lähes poikkeuksetta romanien ulkonäön: kellanruskean ihon ja mustat silmät.¹³⁶ Romanien vahvat ulkoiset piirteet kuvasivat heidän rodullista eroavaisuuttaan englantilaisista.

Ulkönäön lisäksi Hoyland kuvasi romanien tunnistettavina rodullisina piirteinä heidän oman kielensä ja esi-isiltään perimänsä tavat, kuten vaeltavan elämäntavan ja

¹³² Mayall 1988, 30, 85; Mayall 2004, 118.

¹³³ Hoyland 1816, 95, 165, 182–183, 185.

¹³⁴ Mayall 2004, 125.

¹³⁵ Hoyland 1816, 19, 25–26, 32, 185.

¹³⁶ Hoyland 1816 102–103.

yhteiskunnan ulkopuolella elämisen. Hoylandin mukaan romanien vaeltava elämäntapa oli heidän peritty tapansa, mitä ei pystynyt helposti muuttamaan. Hoyland kopioi esimerkiksi kuvauksen, jonka mukaan romanien elämäntapa oli aina sama, olivat he sitten köyhiä tai rikkaita. Tämän mukaan kiertelevä ja koditon elämäntapa ei johtunut köyhyydestä tai muista sosio-ekonomisista syistä, vaan siitä, että vaeltava elämäntapa oli ikään kuin romaneilla verissä.¹³⁷ Mayallin mukaan edellä kuvatut tavat ja piirteet kuuluivat kuvaan, joka romanirodusta rakennettiin. Hän nostaa näiden lisäksi esille salailun ja mystisyyden, jotka liitettiin tähän yhteiskunnan ulkopuolella elävään joukkoon. Tähän liittyvä piirre oli romanien tapa salata kielensä kantaväestöltä, josta myös Hoyland kirjoitti.¹³⁸ Romanit kuvattiin siis omana, etnisenä rotuna, joka eli erillään muusta yhteiskunnasta. Keskeistä tässä kuvauksessa oli, että romanien kuvattiin olleen kaikkialla ja kaikkina aikoina samanlaisia, eikä muutos tapahtunut ainakaan heidän omasta aloitteestaan.¹³⁹ Tämä taas liittyy jo aiemmin kuvaamaani käsitykseen siitä, että aasialaiseen mielenlaatuun kuuluu vanhojen tapojen mukaan toimiminen. Tämänkaltainen tapojen muuttumattomuuden kuvaus teki rodullisen eron romanien ja kantaväestön välille, ja myös vahvisti kantaväestön omaa, erillistä rodullista identiteettiä.¹⁴⁰ Hoyland mainitsikin muutamaan otteeseen englantilaisesta kansanluonteesta, jonka ominaisuuksiksi hän luki muun muassa tarkkuuden ja järkevyyden.¹⁴¹

Eri lähteitä käyttämällä Hoyland rakensi romaneista kuvan etnisenä ryhmänä, jonka alkuperä oli Intiassa. Olen pyrkinyt tässä alaluvussa kuvaamaan, miten ajan eri näkemykset ja ajatussuuntaukset vaikuttivat Hoylandin käsityksiin romaneista. Teoksessa näkyikin eri ajatussuuntien, kuten monogenistisen rotukäsityksen ja kansaluonne -ajattelun risteäminen. Hoylandin tekemä romanien rodullinen määrittely oli tärkeää myös sivistysmission kannalta, sillä sen avulla pystyttiin päättämään, mitkä keinot toimisivat parhaiten heidän olojensa parantamiseen ja elämäntyylin muuttamiseen. Hoylandin teoksella on ollut merkittävä vaikutus myöhempään tutkimukseen, eli hänen kokoamallaan uudella tiedolla oli suuri merkitys. Etenkin Hoylandin romanien määrittelemisen etniseksi roduksi on vaikuttanut kuvaan, jossa heidät nähdään

¹³⁷ Hoyland 1816, 33, 46, 127, 233, 242.

¹³⁸ Grellmann 1807, 201, Hoyland 1816, 124; Mayall 2004, 126, 130–131.

¹³⁹ Grellmann 1807, v–vii; Hoyland 1816, 32, 191, 193, 227–228.

¹⁴⁰ Epstein Nord 2006, 22–23.

¹⁴¹ Hoyland 1816, 235–237, 242, 245.

muuttumattomana, valtaväestöstä erilaisena ryhmänä.¹⁴² Esittämällä Hoylandin romani määritelmän ajalliset vaikutteet, voi ymmärtää minkä takia Hoyland kuvasi romanit etnisenä ryhmänä ja osaltaan lähteä purkamaan 1800-luvulta lähtöisin olevaa stereotyyppistä romanikuvaa.

2.2. Sivistymätön elämäntapa

Seuraavaksi tarkastelen, minkälaisia tapoja Hoyland liitti tähän etnisesti määrittelemäänsä ryhmään. Päähuomioni on siinä, miten Hoylandin kuvailemat tavat linkittyivät ajan käsitykseen sivistyneistä tavoista. Tavoiksi määrittelen asumiseen, pukeutumiseen, ammattiin tai työntekoon, uskomuksiin ja vapaa-ajan viettoon liittyvät kuvaukset. Lisäksi tarkastelen romaneihin liitettyjä ominaisuuksia, kuten luonteenlaatua ja käytöstapoja. Englannin romanien tapoja Hoyland kuvasi omien kokemuksiansa, kiertokirjeeseen saamiensa vastausten ja lainaamiensa historiallisten ja matkakuvausten kautta. Hoyland kuvasi myös Skotlannissa asuvien romaneiden tapoja ja elämäntyyliä, joista hän sai tietoa pääasiassa muutamalta informantilta. Manner-Euroopan romaneiden tapojen kuvailussa Hoyland tukeutui taas Grellmannin teokseen, esimerkiksi luku III on melkein kokonaan lainausta Grellmannilta.¹⁴³ Grellmannin lisäksi Hoyland kopioi teokseensa romanien tapojen ja luonteenlaadun kuvauksia matkakertomuksista, kronikoista ja historioista. Koska Hoyland kuvasi Manner-Euroopan romanien tapoja pitkälti Grellmannin teoksen kautta, vertailen myös miten Hoylandin omat kuvaukset romanien tavoista ja luonteenlaadusta erosivat Grellmannin näkemyksistä.

Roxann Wheelerin mukaan kansakunnan sivistyksen tasoa määriteltiin erityisesti yhteiskuntateorioiden, kuten neljän kehitysasteen teorian, mukaan talousjärjestelmän ja työnjaon kautta.¹⁴⁴ Hoylandin tekstissä tätä ajattelua voi tarkastella esimerkiksi romanien asumisen ja työnteon kuvauksissa, joissa romanien elämä näyttäytyi alkeellisena muuhun yhteiskuntaan verrattuna. Romanien kuvailtiin vaeltavan joukkoina paikasta toiseen, ilman pysyvää asuntoa ja tietämättöminä mukavasta elämästä. Wim Willemsin mukaan Grellmann kuvasi aloilleen asettuneet romanit, joita oli esimerkiksi Espanjassa,

¹⁴² Mayall 1988, 100; Mayall 2004, 154–155.

¹⁴³ Grellmann 1807, ii, 12–16, 25, 27, 29, 31–32, 35, 37–41, 43–44, 46–47, 51–53, 56–57, 64–66, 68, 72–75, 79–81, 96–116; Hoyland 1816, 37–59.

¹⁴⁴ Wheeler 2000, 35, 188–189, 191.

Unkarissa ja Transilvaniassa, tavoiltaan hieman sivistyneemmiksi kuin vailla pysyvää asumusta olevat romanit. Tosin heidänkin talojaan Grellmann kuvasi onnettomiksi hökkeleiksi.¹⁴⁵

Asumisen ja siihen liittyvän elämäntavan avulla siis määriteltiin ihmisryhmien sivistyneisyyttä. Brian Stanleyn mukaan erityisesti vaeltava elämäntapa nähtiin eurooppalaisessa ajattelussa vastakohtana sivistyneelle, asettuneelle elämäntavalle. Kylien ja pysyvien asumusten rakentamista pidettiin tärkeänä kehittymättömämpien kansojen sivistämisprosessissa, esimerkiksi Skotlannin Ylämaille oli perustettu 1700-luvun loppuun mennessä 38 elinkeinojen ympärille keskittyvää kylää.¹⁴⁶ Hoylandin mukaan kolmeneljäsosaa Englannin romaniväestöstä asui ulkona teltoissa ympäri vuoden. Osa romaneista vietti kiertelevää elämää vain puolet vuodesta, vetäytyen mikkelinpäivän aikoihin syys- ja lokakuun vaihteessa talviasumuksiin suurimpiin kaupunkiin kuten Lontooseen tai Cambridgeen. Hoyland kuvasi talvensa teltoissa viettävien romanien oloja kurjiksi: he kärsivät kylmästä ja puutteesta. Kaupungeissa talvensa viettävät romanit olivat myös edullisemmässä asemassa sivistyksen kannalta, sillä osa heidän lapsistaan kävi hyväntekeväisyyskouluissa talven ajan.¹⁴⁷

Grellmann kirjoitti manner-Euroopan romanien pääelinkeinon olevan sepäntyö. Hän korosti romanien työkalujen alkeellisuutta ja heidän haluttomuuttaan työskennellä minkään aikaa vievän parissa. Grellmann kertoi romanien mieluummin kärsivän nälästä kuin tekevän raskasta työtä. Erityisesti romanit vieroksuivat hänen mukaansa maanviljelyä.¹⁴⁸ Hoylandin mukaan maanviljely ei sopinut romaneille heidän rodullisten ominaisuuksiensa takia. Vaeltavaa ja vapaata elämää viettäneille romaneille maanviljely, joka olisi sitonut heidät asumaan yhteen paikkaan, olisi ollut huonoin ammatti. Väitteensä tueksi Hoyland kertoi Riley Smith -nimisestä romanista, joka mentyään naimisiin kokin kanssa oli yrittänyt toimia maanviljelijänä, mutta epäonnistui yrityksessä.¹⁴⁹ David Mayallin mukaan tämänkaltainen käsitys romanien sopimattomuudesta maanviljelyyn tuli tuolloin esille monissa kirjoituksissa, vaikka romanit työskentelivät kausityöläisinä maataloilla. Sesonkityö maataloilla etenkin sadonkorjuun aikaan oli riippuvainen

¹⁴⁵ Grellmann 1807, 31, 203; Hoyland 1816, 47, 127; Willems 1997, 50.

¹⁴⁶ Wheeler 2000, 195; Stanley 2001b, 187.

¹⁴⁷ Hoyland 1816, 153, 160, 168, 183–184, 186.

¹⁴⁸ Grellmann 1807, 38–40, 44; Hoyland 1816, 46, 49–50, 51.

¹⁴⁹ Hoyland 1816, 165, 245–246.

liikkuvasta työvoimasta, kuten romaneista, Lontoon köyhälistöstä ja irlantilaisista. Esimerkiksi Kentissä 80 prosenttia sadonkorjuun työväestä oli muualta tulleita.¹⁵⁰

Hoylandin ajatukset maanviljelystä kuvasivat sitä, miten eri kansojen tapojen ja luonteenlaadun nähtiin vaikuttavan heidän kykyynsä työskennellä. Romanien työnteon kehittymättömyyttä englantilaisiin verrattuna kuvasi myös se, että teollisesti valmistettujen tavaroiden rinnalla romaniseppien tuotokset näyttivät onnettomilta tekeleiltä. Työntuloksessa näkyi konkreettisesti kehittyneen, teollistuneen yhteiskunnan ero kehittymättömään ja hajanaiseen yhteisöön verrattuna.¹⁵¹ Työnteko yhteiskunnan hyväksi ja kehittämiseksi oli arvostettu piirre 1700- ja 1800-lukujen taitteen Englannissa. Romanien piirteeksi kuvattu laiskuus ja työnteon välttely nähtiin vastakohtana ahkeralle englantilaisuudelle. Sarah Houghton-Walkerin mukaan tämä kuva ei kuitenkaan vastannut todellisuutta, vaan romaneilla oli oma paikkansa maaseudun pienissä kyläyhteisöissä. Romanit toimivat samaan aikaan esimerkiksi suutareina, seppinä, korjaajina ja kyntäjinä. 1800-luvun aikana teollistumisen myötä näille romanien perinteisille työtehtäville ei kuitenkaan ole enää kysyntää yhtä paljon kuin ennen.¹⁵²

Työnjaon ja asumisen lisäksi yhteiskunnan hallinnollinen organisaatio vaikutti kansan sivistyksen asteeseen. Romanien yhteiskuntajärjestelmää kuvattiin Hoylandin teoksessa muutamassa kohdassa. Grellmannilta kopioidun tekstin mukaan romanit tulivat Eurooppaan heimoina tai ryhminä, mutta heillä oli myös johtajia, joiden avulla järjestäytyminen olisi ollut mahdollista, jos he olisivat kohdanneet vastarintaa. Johtajia nimitettiin romanien keskuudessa arvonimillä ritari, kreivi, herttua ja kuningas. Johtajien tämän kaltainen nimeäminen ei Grellmannin mukaan kuitenkaan ollut osoitus yhteisön järjestäytyneisyydestä, vaan pelkästä imitaatiosta. Vaeltavat romanit olivat nimenneet johtajansa kohtaamiensa sivistyneiden kansojen tapaan. Tapa nimetä johtajia säilyi ainakin Unkarin ja Transilvanian romanien keskuudessa, ja Grellmann ihmettelikin, miten sivistyneessä valtiossa sallittiin tällainen. Syynä tähän saattoi olla, että esimerkiksi sodan aikana romanit sai helpommin mobilisoidua johtajansa kautta.¹⁵³ Grellmannin mukaan siis ainakin joidenkin Euroopan maiden romaneilla oli jonkinlainen hierarkkinen järjestys, mutta tämä järjestelmä oli lähinnä sivistyneen esimerkin matkimista.

¹⁵⁰ Mayall 1988, 62–63.

¹⁵¹ Hoyland 1816, 247–248.

¹⁵² Houghton-Walker 2014, 221–224.

¹⁵³ Grellmann 1807, 73–75, 115; Hoyland 1816, 12, 57–59.

Hoylandin tutkimuksien perusteella Englannin romaneilla ei ollut järjestäytyntä johtoa eivätkä eri romanijoukkioit olleet yhteydessä toisiinsa, vaan jopa välttelivät toisiaan välikohtauksien pelossa.¹⁵⁴ Romanien saapuessa Englantiin heillä oli kuitenkin erään Hoylandin kopioiman historiakuvauksen mukaan kuningas ja kuningatar. Romanien kuninkaaseen viitattiin myös kapteeni David Richardsonsinkin lainauksessa teoksesta *Asiatic Researches*.¹⁵⁵ Hoylandin teos siis antoi hieman hajanaisen kuvan Englannin romanien järjestäytyneisyydestä. David Mayallin mukaan Englantia kiertelevillä irtolaisryhmillä oli talvisin useita vakituksia leiriytymispaikkoja, joissa saattoi leiriytyä useita perheitä yhtä aikaa, eli kiertelevät perhekunnat olivat ainakin jossain määrin tekemisissä toistensa kanssa.¹⁵⁶ Hoyland otti selvää teoksessaan myös Skotlannissa asuvien romanien tilanteesta. Hän lähetti maakuntien sheriffeille samantyyllisen kirjeen kuin Englannissa, joskin vastauksista kävi ilmi, ettei romaneita ollut suurimmassa osassa Skotlannin maakuntia. Eniten tietoa Skotlannin romaneista Hoyland sai Shelkirkin seriffiltä, runoilija Walter Scottilta¹⁵⁷ ja Kelson valtuutetulta William Smithiltä. Walter Scottilta saatujen tietojen mukaan Skotlannin romanit olivat jakautuneet klaaneihin ja heillä oli jonkinlainen sisäinen hallinto, joka määritteli perheiden kulkureittejä Skotlannissa. Skotlantilaisilla romaneilla oli ollut 1500-luvun lopulla John Faw, ”pienen Egyptin lordi ja jaarli” -niminen johtaja. Hoyland uskoi, että William Smithin mainitsema John Faw, Kirk Yetholmin romanien johtaja, olisi John Fawn jälkeläinen.¹⁵⁸ Hoylandin kiinnostus Skotlannin romaneita saattoikin Wim Willemsin mukaan johtua siellä sijainneen Kirk Yetholmin maineesta monisatavuotisena romanikuninkaiden asuinpaikkana.¹⁵⁹

Työnteko, asuminen ja yhteiskuntajärjestelmä kuvasivat kansan sivistyneisyyttä laajemmalla tasolla, mutta sivistykseen liittyivät myös moraaliset ja hyvät tavat. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa yleinen käsitys hyvistä tavoista muuttui konservatiivisempaan suuntaan. Jo 1600-luvun lopussa oli perustettu yhdistyksiä, joiden tavoitteena oli parantaa alemman luokan tapoja. Evankeliset herätysliikkeet taas puuttuivat myös ylemmän luokan tapojen moraalittomuuteen; ylellisestä elämäntyylistä oli luovuttava. Yläluokan huonojen tapojen uskottiin vaikuttavan negatiivisesti alemman

¹⁵⁴ Hoyland 1816, 76–77, 162–163, 165–166.

¹⁵⁵ Hoyland 1816, 144, 147.

¹⁵⁶ Mayall 1988, 17–18.

¹⁵⁷ Walter Scott kuvasi skotlantilaisia romaneita vuonna 1815 ilmestyneessä romaanissaan *Guy Mannering*. Ks. Epstein Nord 2006, 25.

¹⁵⁸ Hoyland 1816, 82, 91–96, 112–113.

¹⁵⁹ Willems 1997, 143–144.

luokan käytökseen, jonka ajateltiin ottavan mallia ylemmistään. Hyväksytyjen tapojen tiukentumiselle oli syynä myös Ranskan vallankumous ja sotien aikainen epävakaus joiden pelättiin aiheuttavan kuohuntaa alempien luokkien keskuudessa. Ajan käsityksien mukaan esimerkiksi huonoon sotamenestykseen oli syynä yksilöiden ja koko kansakunnan harjoittamat synnit. Tämän takia huomiota alettiin kiinnittämään tiukempaan uskonnonharjoittamiseen, esimerkiksi lepopäivän pyhittämistä valvottiin tarkemmin. Moraalittoman käytöksen nähtiin olevan näin jopa vaaraksi yhteiskuntajärjestykselle.¹⁶⁰

1700-luvun kuluessa perustettiin useita yhdistyksiä kansan tapojen parantamiseksi, kuten Proclamation Society vuonna 1787 ja Society for the Suppression of Vice vuonna 1802. Liikkeissä painotettiin esimerkiksi alkoholista, huveista ja juhlinnasta luopumista, sunnuntain pyhittämistä, kielenkäytön siistimistä, säädyttömien julkaisujen poistamista ja paheiden kitkemistä kansasta sekä kohteliain tapojen levittämistä kaikkiin yhteiskuntaluokkiin.¹⁶¹ Paheet ja liika ylellisyys olivat haitaksi myös yhteiskunnalle; esimerkiksi filosofi David Humen mukaan ne olivat osaltaan ajaneet Rooman tuohon. Hyvät tavat ja siisti ulkonäkö olivat merkki henkilön sivistyneisyydestä, ja Humen mukaan sivistynyt mies ja työläinen erosivat paljon toisistaan. Hyvien tapojen lisäksi herkkyyttä (sensitivity) pidettiin tärkeänä sivistyneen ihmisen ominaisuutena. Herkkyys miellettiin naisten luontaiseksi ominaisuudeksi, joka heidän esimerkinsä kautta tuli esiin miehissäkin. Herkkyys oli tietysti määrin hyväksyttävä myös miesten ominaisuutena, kuten myötätuntona toisia ihmisiä kohtaan ja kykynä samaistua heidän kärsimyksiinsä. Tämän ominaisuude avulla miesten riehakas ja paheellinen elämä voitiin muuttaa sivistyneemmäksi. Herkkyuden kulttuuri korostikin perhe-elämän tärkeyttä; mies pysyi poissa paheiden tieltä viettäessään aikaa kotona perheen kanssa ja äidin tehtävänä oli pitää huolta siististä ja siveellisestä kodista ja lapsien hyvästä kasvatuksesta.¹⁶²

Romanien kotiolut poikkesivat huomattavasti ajan ihanteesta, sillä kiertelevän elämäntyylin takia heillä ei ollut pysyvää kotia. Hoylandin teoksessa romanien asumuksia ja ulkonäköä kuvailtiin esimerkiksi likaisiksi ja kuvottaviksi, Grellmannia lainaten Hoyland kirjoitti: ”We have seen that the Gypsies are in highest degree filthy and disgusting.”¹⁶³ Hoylandin kopioimassa matkakuvauksessa romanien kotioloja taas

¹⁶⁰ Davidoff & Hall 2002, 168; Roberts 2004, 20, 61–63, 68.

¹⁶¹ Roberts 2004, 17–18, 33–34, 48, 64, 67–68.

¹⁶² Barker-Benfield 1992, 28, 37, 132–133, 139–141, 143, 217, 224, 276.

¹⁶³ Grellmann 1807, 200; Hoyland 123.

verrattiin koirien kenneliin, jossa miehet, naiset ja lapset nukkuivat yhdessä rykelmässä. Useimmat tämälantapaiset kuvaukset likaisuudesta olivat Hoylandin Grellmannilta ja muista lähteistä lainaamia tekstipätkiä.¹⁶⁴ Hoylandin omassa kuvauksessa Northamptonin romanileirissä asuneen tytön ulkonäköä kuvailtiin ryysyiseksi ja likaiseksi. Dagenhamin lähellä sijainnutta romanileiriä taas Hoyland kuvasi ilman negatiivisia adjektiiveja, vain kuvaten miten leirin majat oli rakennettu. Huonekaluina romaniperheellä mainittiin yleensä olle van vain kattila, pannu, lusikka, veitsi ja kannu.¹⁶⁵ Romanien asuinolojen kerrottiin siis olevan epäsiistejä ja köyhiä.

Ajan ihanteen mukaan perheen köyhyys tai alempiluokkaisuus ei saanut kuitenkaan olla syynä kodin likaisuudelle, vaan silloinkin kodin tuli olla siisti, siveä ja hyvin hoidettu. Kovalla työllä ja vähään tyytymällä köyhästäkin asumuksesta sai aikaan hyvän kodin. Siveään kotiin liittyi myös perheen siististä vaatetuksesta ja terveellisestä ruoasta huolehtiminen.¹⁶⁶ Hoylandin kuvauksien mukaan romanien elämäntapa oli monelta osin tämän ihanteen vastainen. Romanien kuvailtiin olevan niin laiskoja, että he mieluummin kärsivät nälästä ja alastomuudesta kuin tekivät raskasta työtä. Romanien tapaa syödä luonnollisen kuoleman, kuten tulipalossa tai tautiin kuolleen, eläimen lihaa kuvattiin iljettävänä. Unkarissa asuvien romanien kuvauksessa mainittiin heidän olevan erityisen kiintyneitä hopea- ja kultakuppeihin, joita saadakseen he kärsivät jopa nälkää. Näiden lisäksi romanit pitivät Grellmannin mukaan suuressa arvossa vaatteita, joita korkearvoiset ihmiset olivat käyttäneet. Muutenkin romaneja kuvattiin turhamaisiksi; aina tilaisuuden tullen he esiintyivät yleensä omasta mielestään tyylikkäässä vaatteissa. Todellisuudessa romanien vaatteet olivat kuitenkin rikkinäisiä, säädyttömiä ja likaisia ja he asettivat näin itsensä naurunalaisiksi. Vaatteiden lisäksi romanit koristautuivat koruin.¹⁶⁷ Turhamaisuus ja liiallinen huomion kiinnittäminen muotiin ja ylellisyystuotteisiin nähtiin tuolloin myös huonona elämäntyylinä.¹⁶⁸ Hoylandin teoksesta saa siis kuvan, että romanit eivät huolehtineet perustarpeistaan hyvin, mutta silti olivat luonteeltaan turhamaisia.

Romaniäidit eivät juuri kiinnittäneet huomiota lapsiensa kasvatukseen. Hoylandin Grellmannilta kopioimissa kuvauksissa romanilapsien nähtiin kasvavan ilman opetusta ja

¹⁶⁴ Grellmann 1807, 13, 25; Hoyland 1816, 27, 29, 33, 40, 78.

¹⁶⁵ Grellmann, 1807, 35; Hoyland 1816, 49, 153–152, 178.

¹⁶⁶ Barker-Benfield 1992, 150; Twells 2009, 73.

¹⁶⁷ Grellmann 1807, 27, 29, 37, 38; Hoyland 1816, 23, 26, 32, 41–43, 46.

¹⁶⁸ Barker-Benfield 1992, 152, 186.

sääntöjä. Romanilapset joutuivat kasvamaan ilman kodin mukavuuksia ja vanhempiensa tavoin olivat karujen säiden armoilla, lian ja savun ympäröiminä. Poikalasten kuvattiin joutuvan pitämään huolta itsestään kolmevuotiaasta lähtien.¹⁶⁹ Kolonisoitujen alueiden naisten kuvaamista englantilaisissa narratiiveissa tutkineen Felicity Nussbaumin mukaan neljän kehitysasteen teoriassa yhteiskuntien kehittyneisyydestä kertoi myös naisen asema ja tehtävä yhteiskunnassa. Sivistyneissä yhteiskunnissa ihanteellinen nainen oli huolehtiva, hillitty ja hänen elämänpiirinsä oli kotona. Tähän kuvaan vaikutti kulutuskulttuuri, jonka ideologian mukaan kodin tekeminen viihtyisäksi ja terveelliseksi kulutuksen kautta oli naisen tehtävä. Kotona naisen tuli olla myös välittävä ja kasvattava äiti.¹⁷⁰ Jos äiti ei huolehtinut lapsistaan, saattoivat he myöhemmin joutua vaikeuksiin ja ajautua esimerkiksi rikollisuuteen.¹⁷¹ Äitiys nähtiin naisen luonnollisena tehtävänä ja sen kautta hän pystyi saavuttamaan myös korkeita hengellisiä kokemuksia.¹⁷² Hoylandin kuvauksissa romaniäitien kuvattiin huonosta kasvatuksesta huolimatta rakastavan lapsiaan suunnattomasti. Tämän takia lapsille ei pidetty minkäänlaista kuria ja heistä kasvoi vilttejä ja kiittämättömiä. Romanilapset saivat siis osansa äidin rakkaudesta, mutta heillä oli puutetta materiaalisesta hyvinvoinnista ja kunnan kasvatuksesta. Romanilapsilta kuvattiin puuttuvan esimerkiksi kehto ja kunnan jalkineet, eivätkä romaninaiset kutoneet, ommelleet tai pesseet vaatteita, joiden nähtiin kuuluvan naisen tehtäviin.¹⁷³

Naisten epänaiseellinen käyttäytyminen, kuten epäasiallinen pukeutuminen, rinnastettiin kolonisoitujen maiden ”viltteihin” naisiin. Kolonisoitujen alueiden naiset kuvattiin vastakohtana sivistyneelle, englantilaiselle naiseudelle, jonka keskiössä olivat avioliitto ja siinä syntyneet lapset. Avioliitto ilmensi eurooppalaista sivistystä verrattuna ”villien” kansojen liialliseen ja väärin suunnattuun intohimoon.¹⁷⁴ Hoylandin mukaan romanit solmivat avioliittoja vain muiden romanien kanssa. Avioliittoihin ei hänen kyselynsä mukaan liittynyt mitään seremoniaa, vaan tulevat puoliset vain lupautuivat toisilleen. Grellmannin kuvauksen mukaan minkään muun kansan sisällä ei solmittu avioliittoja yhtä harkitsemattomasti ja vähällä vakavuudella kuin romanien keskuudessa. Avioliittoja voitiin solmia myös lähisukulaisten kesken.¹⁷⁵ Vaikka romaneilla olikin tapana solmia avioliittoja, ei sitä kuitenkaan voitu verrata sivistyneiden ihmisten tapaan solmia

¹⁶⁹ Grellmann 1807, 13, 63–64, 202; Hoyland 1816, 38–40, 125.

¹⁷⁰ Nussbaum, 1995, 12–14, 24.

¹⁷¹ Barker-Benfield 1992, 217.

¹⁷² Wahrman 2004, 11–12.

¹⁷³ Grellmann 1807, 25, 63–66; Hoyland 1816, 38–41.

¹⁷⁴ Nussbaum 1995, 41–42.

¹⁷⁵ Grellmann 1807, 61, 202; Hoyland 1816, 26, 47, 102, 124, 168.

avioliitto. Hoylandin kirjassa ei kuitenkaan ole juurikaan viittauksia romaninaisten ja -tyttöjen säädyttömään käytökseen. Julkinen seksuaalisen himon esille tuominen ja säädytön käytös miellettiin tuolloin primitiivisempien yhteiskuntien naisten käytökseksi.¹⁷⁶ Vain yhdessä kohtaa Hoyland mainitsee romanityttöjen tanssivan säädyttömästi: “young Gypsy girls rambling about with their fathers who are musicians, dancing with lascivious and indecent gestures, to divert any person who is willing to give them a small gratuity [--]”¹⁷⁷

Romanien käytöstapoja kuvattiin moraalittomiksi ja heidän oli vaikea hillitä mielihalujaan. Tässä suhteessa romanien nähtiin ajan käsityksen mukaan olleen samankaltaisia kuin muut Englannin köyhät, joiden käytöstä pyrittiin muuttamaan jo aiemmin mainitsemieni yhdistyksien aloitteesta. Esimerkiksi Ranskaa vastaan käytyjen sotien aikana palkat olivat korkeita, ja tämän takia pelättiin alemman luokan tuhlailevan elämän ja paheiden lisääntymistä. Sotien aikana yleinen mielipide yhdistyksiä kohtaan vahvistuikin. Pelot köyhälistön hurvittelusta osoittivat sen, että heidän ei uskottu voivan hillitä mielihalujaan; jos köyhällä oli mahdollisuus, käytti hän rahansa huonosti ilman ohjausta.¹⁷⁸ Hoylandin teoksessa romanien kuvattiin toimivan ilman harkintaa näin: “Their ignorance prevents their employing themselves in any thing, but in providing for the immediate wants of nature” ja “[--] they believe in nothing capable of being check to their passions.”¹⁷⁹ Näiden kuvauksien mukaan romanit eivät olleet toiminnassaan suunnitelmallisia, eikä heillä ollut mitään uskomusjärjestelmää, joka olisi estänyt heidän moraalittoman käytöksensä. Haluilleen antautuminen nähtiinkin 1800-luvun alun yhteiskunnassa osoituksena villeydestä ja sivistymättömyydestä, joka liitettiin köyhiin ja työnväenluokkaan.¹⁸⁰ Romanien hillittömästä käytöksestä esimerkkinä oli lisäksi heidän taipumuksensa kostotoimiin, liiallinen alkoholin käyttö ja remuaminen hautajaisissa sekä markkinoilla.¹⁸¹

Negatiivisimpien kuvauksien mukaan romanit olivat varkaita ja huijareita. Nämä kuvaukset Hoyland kopioi muista teoksista, ja niissä nämä ominaisuudet kuvattiin sanoilla ”cheat”, ”liar”, ”thief”, ”libertine”, ”fiddler”, ”poacher” ja ”pilferer”. Näissä lainauksissa romanien kuvattiin varastavan aina mahdollisuuden tullen, olevan

¹⁷⁶ Nussbaum 1995, 13.

¹⁷⁷ Grellmann 1807, 196; Hoyland 1816, 125–126.

¹⁷⁸ Roberts 2004, 26, 60–61, 79–80.

¹⁷⁹ Hoyland 1816, 23, 28.

¹⁸⁰ Wood 2004, 32.

¹⁸¹ Hoyland 1816, 97, 103, 111, 177.

taskuvarkaita ja huijaavan rahaa silmäkääntötempuilla ja ennustamalla kädestä.¹⁸² Hoyland kopioi teoksessaan Henrik VIII:n aikaisia lakeja, joiden mukaan romanit olivat osallisina suurempiinkin rikoksiin, kuten ryöstöihin ja maantierosvouteen.¹⁸³ Taipumus varkauksiin ja epärehellisyyteen miellettiin 1800-luvun Englannissa romanien piirteeksi, ja romaneita syytettiin usein ensimmäisenä, jos alueelta hävisi karjaa tai muuta omaisuutta. Usein kerrottiin rikollisuuden lisääntyvän romanileirin ollessa lähettyvillä.¹⁸⁴ Hoylandin kuvauksen mukaan William Smith oletti Skotlannissa oleskelevilta romaneilta aina pienimuotoista varastelua, kuten hevosten ja aasien syöttämistä toisten pelloilla. Hoylandin ei itse syyttänyt romaneita suuremmista varkauksista, vaan hänen mukaansa romanit syyllistyivät lähinnä pikkurikoksiin, kuten puun varastamiseen aidasta.¹⁸⁵ Kuvauksiin romaneista varkaina vaikutti lainsäädäntö, joka luokitteli romanit varkaiksi ja irtolaisiksi, eli rikollisiksi. David Mayallin mukaan lainsäädännöllä oli suuri vaikutus siihen, miten valtaväestö suhtautui romaneihin ja määritteli heitä, vaikka romaneita koskevia lakeja ei välttämättä toimeenpantu kovin usein.¹⁸⁶

Rikollisuuteen suhtauduttiin ankarasti Englannissa läpi 1700-luvun ja 1800-luvulle asti, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että rikoslaisissa kuolemantuomioiden määrä eri rikoksien rangaistuksena kasvoi läpi vuosisadan. Tämä erityisen ankara rikoslaki vuosien 1688–1815 aikana tunnetaan nimellä ”Bloody Code”. Napoleonin sotien jälkeen kuolemantuomio oli rangaistuksena jopa 225 rikoksesta. Rikoslain tiukentuminen tähtäsi erityisesti yksityisomaisuuden suojeluun. Toimeenpannut kuolemantuomiot kuitenkin vähenivät tultaessa 1800-luvulle. 1790-luvulta eteenpäin valamiehistöt eivät olleet kovin halukkaita tuomitsemaan esimerkiksi pienistä, köyhyydestä johtuvista varkauksista syytettyjä kuolemaan ja usein sivuuttivatkin kuolemantuomiot ja antoivat lievemmän rangaistuksen kuin laki olisi vaatinut. Läheskään kaikista kuolemantuomiota vaativista syytteeseen nostetuista rikoksista kuolemantuomiota ei siis toimeenpantu. Suurimmista rikoksista, kuten murtovarkaudesta, maantieryöstöstä tai väärentämisestä ei armahduksia yleensä annettu. Monista rikoksista, kuten myymälävarkauksista tai palvelijoiden tekemistä varkauksista ei usein nostettu syytettä, joten monet kuolemantuomion vaativista rikoksista jäivät myös tuomioistuinten ulkopuolelle. Täytäntöön pantujen

¹⁸² Hoyland 1816, 19, 22–23, 24, 26, 94, 147.

¹⁸³ Hoyland 1816, 78–79.

¹⁸⁴ Mayall 1988, 80–81.

¹⁸⁵ Hoyland 1816, 97, 155.

¹⁸⁶ Mayall 1995, 17–18.

kuolemantuomioiden vähenemisen yhtenä syynä oli evankelisen herätyksen vaikutus yhteiskuntaan.¹⁸⁷

Rikoslain ankaruus tulee esiin esimerkiksi siinä, että taskuvarkaudesta, myymälävarkaudesta tai talosta tehdystä varkaudesta oli rangaistuksena kuolemantuomio, mikäli varastetun tavaran arvo ylitti tietyn summan. Kuolemantuomion sai myös esimerkiksi eläimien varastamisesta tai puiden kaatamisesta puutarhasta. Pienimmistä rikoksista rangaistuksena oli ruoskinta, sakot, vankeus tai seitsemän vuoden karkotus. Yläluokka pelkäsi anarkistisen väkijoukon ja lisääntyneen rikollisuuden vaarantavan yhteiskuntajärjestyksen, minkä takia ankaraa rikoslakia pidettiin välttämättömänä. Rikoslakia myös kritisoitiin argumentoiden etteivät ankarat rangaistukset vähentäneet rikollisuutta.¹⁸⁸ Hoylandin kuvaamat romanien rikokset olivat enimmäkseen pieniä varkauksia, eikä hän ainakaan mainitse kirjassaan lähiaikoina kuolemaantuomittuja romaneita. Tobias Smith -niminen romani kärsi kuolemantuomion vuonna 1792 hevosen varastamisesta ja vuonna 1780 Northamptonissa teloitettiin joukko nuoria romaneita. 1780-luvulta alkaen romanien ankara vainoaminen kuitenkin hiipui; tuolloin ymmärrettiin, ettei romaneita saa parantamaan tapojaan tai ajettua maasta vainoamalla heitä.¹⁸⁹

Rikollisuuden lisäksi ennustaminen ja noituus oli romaneihin usein liitetty piirre. Hoyland kuvasi Grellmannia kopioiden, että romaneita konsultoitii keskiajalla, jolloin taikausko oli vahva, esimerkiksi sairastuneen karjan parantamiseen. Keskiajalla ennustaminen oli Grellmannin mukaan oma tieteenalansa, jota harjoittivat oppineet miehet. Heidän rinnallaan romanien ennustustaidot olivat alkeellisia. 1600- ja 1700-luvuilla kädestäennustamisesta jopa pidettiin luentoja ja kirjoitettiin kirjoja, joissa romanien kädestäennustamistaitoja parjattiin. Ennustaminen tieteenä hävisi, ja Grellmann uskoi, että ennustaminen olisi muuten jäänyt keskiajan hämäriin, elleivät romanit olisi jatkaneet sen harjoittamista. Tässäkin kuvauksessa tulee ilmi, miten romanien taidot näyttäytyivät alkeellisina sivistyneempään yhteiskuntaan verrattuna. Kädestäennustamisen romanit olivat Grellmannin mukaan perineet pariar-kastilta, sillä Intiassa harjoitettiin samantyylistä kädestäennustamista, jossa kerrottiin hyvästä tai huonosta onnesta eri elämänalueilla.¹⁹⁰ Kuvauksissa Euroopan maiden romaneista ennustaminen

¹⁸⁷ McLynn 1991, ix-x, 92-93, 257-258, 261-262, 277.

¹⁸⁸ McLynn 1991, x, xii, 90-93.

¹⁸⁹ Mayall 1988, 97; Cressy 2016, 65.

¹⁹⁰ Grellmann 1807, 47-48, 197; Hoyland 1816, 52-53, 60, 126; Willems 1997, 53.

mainitaan yhdeksi romaneiden ammateista ja yhdessä kuvauksessa heidän mainittiin myyvän myös onnenamuletteja.¹⁹¹

Hoylandin kuvaamissa Henrik VIII:n aikaisissa laeissa romanien kerrottiin harjoittavan kädestäennustamista ja samalla näpistävän pahaa-aavistamattomalta asiakkaaltaan tämän omaisuuden. Hoylandin löytämä varhaisin maininta romaneista oli vuonna 1612 ilmestyneessä S.R.:n kirjoittamassa *British History* -kirjassa, jossa heidän kuvattiin harjoittavan ennustamista. Kuvauksen mukaan he saivat nuoret naiset maaseudulla kuluttamaan kaiken omaisuutensa kuullakseen ennustuksensa. Romaniennustajat ja esiintyjät olivat Hoylandin tulkinnan mukaan tuohon aikaan suuressa suosiossa, sillä lain mukaan romanien tuonti Englantiin oli kielletty sakkorangaistuksen uhallla. Hoyland mainitsee romanien nykytilasta kertovissa luvuissa muutamassa kohdassa ennustamisesta, esimerkiksi Lontoossa romaninaiset kävivät ennustamassa palvelijoille aikaisin aamulla ennen kuin isäntäväki oli herännyt. Lisäksi kyselyn vastauksissa romaninaisten yhdeksi työksi mainittiin ennustaminen.¹⁹² David Mayallin mukaan romaninaisten kykyyn nähdä tulevaan uskottiin laajasti kaikissa yhteiskuntaluokissa 1800-luvulla. Ennustaminen oli tuottoisaa erityisesti kesällä Lontoon puistoissa, joissa kesälomavierailijat viettivät aikaansa. Myös muissa lomakohteissa, kuten kylpylöissä, kierteli useita romaniennustajia. Tavanomainen kuva romaniennustajasta oli vanha, rähjäinen nainen pukeutuneena värikkääseen huiviin ja isoihin korvakoruihin.¹⁹³

Hoyland kuvasi taikauskoa, jonka mukaan romanien uskottiin voivan oikeasti nähdä tulevaan, brittiläisen järkevyyden loukkaajaksi. Esimerkkinä tästä hän käytti Fredrick Morton Edenin *On the State of the Poor*¹⁹⁴ kirjan ensimmäisen osan kuvausta laista, jonka mukaan pahan hengen konsultointi (tässä tapauksessa ennustaminen) oli törkeä rikos. Eden kuvasi, että oli ihmeellistä, miten vielä tällä vuosisadalla brittiläiselle valamiehistöille voitiin uskotella, että noituuden kaltainen rikos oli olemassa.¹⁹⁵ Vuonna 1736 oli kumottu lakeja, joiden mukaan ihmisiä voitiin tuomita noituudesta ja taikuudesta, mutta uuden lain mukaan henkilöitä, jotka teeskentelivät harjoittavansa taikuutta, voitiin tuomita. Hoylandin ajatukset noituudesta kuvasivat valistusajattelun mukaista käsitystä, jonka mukaan sivistynyt herrasmies ei uskonut noituuteen. Nykyaika

¹⁹¹ Grellmann 1807, 5; Hoyland 1816, 19, 21, 23–24, 28–29, 31, 46.

¹⁹² Hoyland 1816, 76, 78–81, 167, 181, 186.

¹⁹³ Mayall 1988, 41–42, 49–52.

¹⁹⁴ Frederick Morton Eden (1766–1809) oli englantilainen yhteiskuntatieteilijä. Käsittelem hänen teostaan suhteessa Hoylandin kirjaan tarkemmin luvussa 3.2.

¹⁹⁵ Hoyland 1816, 237–238.

nähtiin niin sivistyneenä ja valistuneena, ettei noituudeksi kutsuttavilla, karkeilla tempuilla ollut enää sijaa. Noituuteen uskomisen liitettiin tietämättömämpään alempaan luokkaan. Herkkyyden kulttuurissa noituudesta syytettyjä kuvattiin myös taikauskon uhreina, jolloin heidän syyttäjiään kuvattiin karkeiksi ja sivistymättömiksi.¹⁹⁶

Negatiivisesta kuvauksesta huolimatta Hoyland kertoi romaneilla olevan omanlaisensa kunniantunto. Esimerkiksi Skotlannissa asuvat romanit eivät varastaneet kotiensa läheltä, ja kun heille antoi luottamuksensa, he kyllä pitivät sen. William Smithin kertoman mukaan hän oli nuorempana ollut keräämässä Kirk Yethomin vuokria työnantajalleen, ja saanut kerättyä sen kaikilta muilta paitsi nimen perusteella romanitaustaisilta henkilöiltä. Hän kysyi, mistä voisi löytää nämä henkilöt, mutta häntä neuvottiin vain odottamaan ja myöhemmin, omalla ajallaan, romanit maksoivat velkansa. Smithille sanottiin, että hänen työnantajansa oli yhtä varma heidän rahoistaan kuin jos ne olisivat hänellä taskussa. Smith kutsui tätä piirrettä siveettömäksi vapaudeksi (licentious liberty). Romanit siis olivat luotettavia, mutta heidän vahvan tahtonsa ja vapauden sanelemalla tavalla. Lojaalius tuli ilmi kertomuksessa vanhasta Will Faasta, joka kahdeksissakymmenissään vielä matkusti henkensä uhalla tapaamaan vanhaa tuttavaansa kartanonomistaja Nesbittiä, kun kuuli tämän olevan huonossa kunnossa. Pian tämän jälkeen matkan rasittamana Faa kuoli itse. Hyvänä ominaisuutena Hoyland piti myös sitä, että romanit pitivät tarkkaa huolta vanhoista ja sairaista. Romanien pitkäikäisyyden voi hänen mukaansa nähdä johtuvan siitä, että vanhuksista huolehdittiin hyvin.¹⁹⁷

Luotettavuus tuli esille myös siinä, että kun heille oli ystävällinen ja vuokrasi ulkorakennuksensa, toimivat romanit samalla ikään kuin tiluksien vahteina.¹⁹⁸ Romanit toimivat tämän kuvauksen mukaan vastavuoroisesti; kun heitä auttoi, tai heille oli ystävällisiä, he vastavuoroisesti olivat hyödyksi.¹⁹⁹ Hoyland kertoi, että kun romanit luottivat valtaväestön edustajaan, he myös käyttäytyivät eri tavalla. Esimerkiksi kun Hoylandin pyynnöstä hänen ystävänsä, ruokakauppias William Corder, kutsui kotiinsa joukon Lontoossa oleskelevia romaneita haastateltaviksi, he ottivat kutsun vastaan ja keskustelivat Hoylandin kanssa avoimesti elämäntavastaan. Tienpäällä tavattavat romanit taas eivät mielellään puhuneet tuntemattomille tuomitsemisen pelossa. Kauppiaseen, jonka romanit tunsivat ja jonka kaupassa asioivat, he sen sijaan luottivat ja ottivat kutsun

¹⁹⁶ Porter 1999, 195–196, 209–210.

¹⁹⁷ Hoyland 1816, 97, 105–106, 110–111, 261–263.

¹⁹⁸ Hoyland 1816, 101–102, 155–156.

¹⁹⁹ Willems 1997, 142.

vastaan. Toisessa tapauksessa, jossa Hoyland vieraillessaan romanileirissä osoitti tuntevansa heidän kieltään Grellmannin sanaston avulla, olivat romanit hänen mukaansa riemuissaan ja lupasivat kertoa hänelle kaiken mitä hän halusi tietää. Muutenkin Hoyland sai hyvin suotuisan kuvan tästä joukosta; hänen mukaansa he olivat älykkäitä, puheliaita ja sivistyneempiä kuin romaneista voisi odottaa.²⁰⁰ Hoyland kuvasi muitakin esimerkkejä, joissa romanit olivat osoittautuneet luotettaviksi, eivätkä olleet varastaneet vaikka siihen olisi ollut mahdollisuus, tai kuten eräässä tapauksessa, romani oli saanut lainaa ponin ostoon, ja maksanut velkansa takaisin.²⁰¹

Nämä kuvaukset antoivat hyvin erilaisen kuvan romaneista, kuin mitä Hoyland oli välittänyt heistä kopioimissaan tekstipätkissä. Myös Wim Willems on huomionnut tämän. Hänen mukaansa Grellmannilta kopioiduista negatiivisista kuvauksista huolimatta Hoylandin kokemukset Englannin romanien parissa olivat lähes yksinomaan positiivisia. Joissakin tutkimuksissa Hoylandin teoksen on nähty olevan ainoastaan lyhennelmä Grellmannin kirjasta, mutta Willemsin mukaan Hoylandin omat huomiot Englannin romaneista olivat merkittäviä itsessään. On tähdellistä tarkastella, mitä Grellmannin kuvauksia romanien tavoista ja luonteenlaadusta Hoyland oli jättänyt teoksessaan mainitsematta, sillä teoksen ulkopuolelle jättäminenkin on valinta, ja kuvastaa sitä, minkälaisen kuvan Hoyland halusi romaneista välittää.²⁰² Olen itse huomannut myös, että Hoylandin omat kuvaukset ja Grellmannilta sekä muista lähteistä kopioidut negatiiviset kuvaukset eroavat toisistaan. Mitä useamman kerran teoksen lukee, sitä selvemmin sävyerot näyttäytyvät. Hoylandin ja Grellmannin teoksia vertailtuani olen tullut siihen tulokseen, että Hoyland jätti Grellmannin kaikista negatiivisimmat kuvaukset romaneiden tavoista pois. Tämä saattoi liittyä Hoylandin kristilliseen ihmiskäsitykseen, jossa kaikki ihmiset nähtiin Luojan lapsina ja haluna kuvata romanien mahdollisuutta tapojensa muuttamiseen.²⁰³ Seuraavaksi havainnollistan muutaman esimerkin kautta, minkälaisia kuvauksia Hoyland jätti teoksestaan pois.

Pahin romaneihin kohdistuva syytös, jonka Grellmann esitti teoksessaan, oli, että romaneilla saattoi olla tapana harjoittaa ihmissyöntiä.²⁰⁴ Hän viittasi vuonna 1782 Unkarissa käytyyn oikeudenkäyntiin, jossa romanijoukkoa syytettiin ihmisten

²⁰⁰ Hoyland 1816, 182–183.

²⁰¹ Hoyland 1816, 24, 155–156, 182, 261.

²⁰² Willems 1997, 141–142.

²⁰³ Esim. Hoyland 1816, 261.

²⁰⁴ Grellmann 1807, 16.

ryöstämisestä ja myöhemmin heidän syömisestään. Syytetyistä 84 myönsi syyllistyneensä rikoksiin. Kuitenkaan ketään ei ollut ilmoitettu kadonneeksi eikä tapauksilla ollut silminnäkijöitä. Vuoden 1782 lopulla tapausta alettiin tutkia tarkemmin, jolloin selvisi, että ruumiit, joiden syömisestä romaneita syytettiin, eivät olleet kadoksissa. Näin juttu raukesi, mutta tätä ennen oli ehditty teloittaa 41 syytetyistä romaneista.²⁰⁵ Grellmann ei suoraan syyttänyt romaneita jutun epäselvyyden takia, mutta vihjasi, että hallitsijoiden tulisi pitää romaneita tämän suhteen silmällä. Hän kuitenkin luetteli joukon syitä, joiden mukaan romanit olisivat voineet harrastaa kannibalismia. Perusteena oli esimerkiksi romanien alkuperä, sillä Grellmannin mukaan siinä kansassa, josta he olivat lähtöisin, kannibalismia esiintyi. Romanien ihmissyönnistä ei oltu hänen mukaansa kirjoitettu aiemmin, koska se oli jäänyt huomaamatta. Hänen mukaansa romanit tappoivat ja söivät etupäässä omiaan, ja koska he elivät syrjässä yhteiskunnassa, ei tätä koskaan saatu selville.²⁰⁶

Grellmann kuvasi romanit erittäin epärehellisinä, eikä hän löytänyt heistä mitään hyviä piirteitä, toisin kuin Hoyland. Romanien epärehellisyys tuli esiin Grellmannin mukaan hevossaupoissa. Hevonen saatettiin esimerkiksi väkivalloin pelotella liikkumaan reippaasti ja näyttämään terveeltä, vaikka se todellisuudessa olikin huonokuntoinen. Toisena keinona hevoseen saatettiin tehdä reikä, josta siihen puhallettiin ilmaa jotta se näyttäisi lihaksikkaammalta.²⁰⁷ Hoyland kopioi teokseensa Grellmannilta maininnan hevossaupasta romanien ammattina, mutta huijaamisesta kertovat osat hän jätti kopioimatta.²⁰⁸ Kuitenkin 1800-luvun Englannissa romanien uskottiin varastavan hevosia ja huijaavan niitä myytäessä. Toinen ajan uskomus, mikä liittyi romaneihin, ja mistä Grellmann kirjoitti, mutta Hoyland ei, oli romanien ovelta ovelle -kaupustelu, jonka päätarkoituksena oli nähdä, oliko talossa mitään varastettavaa.²⁰⁹ Grellmann kuvasi, että tällainen kaupustelu oli erityisesti romaninaisten tehtävä, ja että he usein ottivat lapsia mukaan. Kun äiti neuvotteli talon emännän kanssa, lapsi varasti toisessa huoneessa minkä ehti. Grellmann kuvasi romanit siis oveliksi varkaiksi, joiden työnteko oli oikeastaan vain silmänlumetta varkauksien peittelylle.²¹⁰

²⁰⁵ Willems 1997, 25–27.

²⁰⁶ Grellmann 1807, 17–18, 21–22.

²⁰⁷ Grellmann 1807, 42–43.

²⁰⁸ Grellmann 1807, 41; Hoyland 1816, 50–51.

²⁰⁹ Mayall 1988, 81–82.

²¹⁰ Grellmann 1807, 58–59.

Varastelun lisäksi Grellmann kuvasi Hoylandia useammin romaninaisten käyttäytyvän säädyttömästi. Hän kuvaili heidän tanssivan epäsiiveellisesti rahankeruu mielessä pienestä pitäen. Tyttäret esiintyivät muusikkoisiensa kanssa ja äidit opettivat tyttärilleen riettaat eleet. Espanjassa ja Konstantinopolissa Grellmannin mukaan romaninaiset toimivat usein prostituoituina. Toinen ammatti, minkä Hoyland jätti mainitsematta kuvatessaan Keski-Euroopan romaneita, oli heidän toimimisensa teloittajina ja kiduttajina. Grellmann kuvasi heidän olleen julmia ja keksineen myös uusia, kauheita kidutuskeinoja.²¹¹ Hoyland taas kuvasi romanit kidutuksen kohteena, ei kiduttajina tai teloittajina. Hän kuvasi keskiajan raakoja teloitusmenetelmiä näin: ”What a blot upon the history of those times, are the dreadful tortures of quartering alive and breaking upon the wheel!”²¹² Hoyland siis näki kidutuksen barbaarisena ja historian tahraajana. Tässä ajattelussa näkyi esimerkiksi evankelisessa liikkeessä vaikuttanut kidutuksen ja kivuntuottamisen vastaisuus. Kveekarit myös vastustivat kuolemanrangaistusta.²¹³ Wim Willemsin mukaan Itävalta-Unkarissa Josef II hallintokaudella 1780-1790 kidutus ja raa’at teloitusmenetelmät kuten teilaus poistettiin laista, mutta Grellmannin mielestä kerjäläinen ja rikollinen ansaitsi silti ankaran fyysisen rangaistuksen.²¹⁴ Englannissa taas hirttäminen, repiminen ja paloittelu oli rangaistuksina läpi 1700-luvun maanpetoksesta tuomituille.²¹⁵

Grellmann kuvasi romanit myös juopotteluun taipuvaisiksi. Hänen mukaansa he nauttivat erityisesti brandyista, koska sen vahvuuden takia siitä humaltui nopeasti. Juopottelun lisäksi romanit polttivat paljon tupakkaa, ja näihin kahteen paheeseen he kuluttivat kaikki rahansa.²¹⁶ Hoyland jätti nämä kuvaukset pois teoksestaan ja mainitsee vain muutamassa, jo edellä mainituissa kohdissa romanien humaltuvan juhlissa. Hoyland jätti pois maininnan juopottelusta myös silloin kun se oli perusteluna romanien alkuperälle, sillä Grellmann nimittäin kuvasi romanien ja pariar-kastin yhteiseksi piirteeksi taipumuksen juopotteluun. Grellmannin mukaan romanit olivat myös ajatuksissaan lapsenkaltaisia, eivätkä osanneet hillitä tunteitaan.²¹⁷ Tällainen luonteen lapsenomaisuuden kuvaus oli tavallista tuolloin sivistymättöminä pidettyjen, kuten kolonisoitujen maiden alkuperäisväestöjen kuvauksissa.²¹⁸ Hoylandkin kuvasi tätä ominaisuutta, mutta ei

²¹¹ Grellmann 1807, 44–46, 65, 92.

²¹² Hoyland 1816, 62.

²¹³ Cooper 1979, 3; Carey 2005, 20; Abruzzo 2011, 1–2.

²¹⁴ Willems 1997, 34.

²¹⁵ McLynn 1989, 157.

²¹⁶ Grellmann 1807, 23–24.

²¹⁷ Grellmann 1807, 89.

²¹⁸ Marshall & Williams 1982, 301.

mennyt kerronnassaan yhtä pitkälle kuin Grellmann. Grellmann kuvasi esimerkiksi miten äiti saattoi vihan puuskassaan tarttua pientä lasta jaloista ja huitaista vihan kohdetta tällä jos sopivampaa asetta ei ollut saatavilla. Tämän lisäksi romaneilla ei ollut Grellmannin mukaan kunnian- tai häpeäntuntoa, joka ilmeni esimerkiksi siten, etteivät he häpeilleet alastomuutta.²¹⁹ Tämä taas oli ristiriidassa Hoylandin kuvaaman skotlantilaisten romanien kunniantunnon kanssa.

Lapsien varastaminen oli romaneihin liitetty uskomus 1700- ja 1800-luvuilla. Tämä myytti tuli esiin esimerkiksi tarinoissa ja lauluissa, joilla oli tarkoitus pelotella lapsia. Romanien siis kerrottiin varastavan lapsen ja tuovan oman lapsensa tämän tilalle. Rikoksen salaamiseksi heidän väitettiin esimerkiksi värjäävän varastetun lapsen ihon tummaksi tekemällä väriaineella. Erään suosittu tarinan mukaan Adam Smith olisi lapsena joutunut romanien varastamaksi muutaman tunnin ajaksi.²²⁰ Myös Grellmann pohti mahdollisuutta romanien toimimisesta lapsien varkaina. Hänen mukaansa ennen kuin romanit olivat saapuneet Eurooppaan, oli juutalaisia syytetty lapsien ryöstöistä, ja voi olla, että romanit olivat vain saaneet samat syytökset niskaansa. Mikä Grellmannin mukaan todisti lapsien ryöstösytykset oikeiksi, oli Englannissa Elisabethin aikaan säädetty laki, jossa puututtiin lapsien ryöstämiseen.²²¹ Hoyland taas ei viittaa teoksessaan sanallakaan siihen mahdollisuuteen, että romanit olisivat lapsien ryöstäjiä tai mainitse kyseistä lakia.

Kuva romaneista sivistymättöminä tuli Hoylandin teoksessa esille erityisesti heidän elämäntapansa kuvauksissa. 1800-luvun alussa sivistyneeksi elämäntavaksi miellettiin oleminen osana siviiliyhteiskuntaa, jossa tärkeää oli työnteko, omaisuuden kartuttaminen ja yhteiskunnan ylläpitäminen osallistuminen.²²² Hoylandin kuvaama romanien yhteiskunnan ulkopuolella eläminen merkitsi heidän sivistymättömyyttään. Tästä huolimatta Hoyland halusi välittää lukijoilleen kuvan siitä, että romaneilla oli omanlaisensa moraalit, joka ilmeni heidän kunniantunnonaan, lojaaliudessaan ja luotettavuudessaan. Kuten olen esittänyt, Hoyland jätti teoksensa ulkopuolelle joitakin romaneihin yleisesti 1800-luvulla liitettyjä käsityksiä, kuten lasten ryöstämisen ja epärehellisuuden. Tästä huolimatta Hoylandin käyttämistään lähteistään kopioimat kirjoitukset romaneista kuvasivat heidät suurimmaksi osaksi laiskoina, likaisina ja

²¹⁹ Grellmann 1807, 90–91, 46.

²²⁰ Mayall 1988, 82; Epstein Nord 2006, 23–24.

²²¹ Grellmann 1807, 21.

²²² Wheeler 2000, 47; Stanley 2001b 186–187.

sivistymättöminä. On mielenkiintoista pohtia, miksi näin oli. Joskus esimerkiksi ulkomaiden alkuperäisväestöjä kuvattiin erityisen sivistymättöminä ja villeinä lähetystyöntekijöiden ja saarnaajien kuvauksissa. Tällöin tarkoituksena oli korostaa kristinuskon voimaa, kun heidät saatiin käännytettyä ja elämäntapansa muutettua sivistyneiksi. Wim Willemsin mukaan myös muissa romanien tapojen parantamista ajavissa kirjoituksissa kopioitiin negatiivisia kuvauksia, kun taas kirjoittajien omat kuvaukset olivat pääasiassa positiivisia.²²³ Hoyland halusi kuitenkin kuvata romanit niin, että hänen lukijansa uskoisivat sivistysmission ylipäänsä olevan mahdollinen romanien parissa. Tämän takia hän luultavasti jättikin Grellmannin kaikista pahimmat kuvaukset romaneista teoksensa ulkopuolelle. Oman analyysini perusteella Hoylandin välittämä tieto romanien tavoista ja luonteenladusta kuvasivat sivistymättömyyttä erityisesti materiaalisen ja henkisen elämän puutteena, johon voisi puuttua sivistysmission avulla. Seuraavassa luvussa käsittelemkin, miten Hoyland kuvasi romanien sivistämistä ja siihen sopivia keinoja.

²²³ Willems 1997, 142; Stanley 2001b, 170.

3. ”The Civilising Mission”

3.1. Lähetystyötä kotimaankamaralla

Ajan sivistyskäsitykseen kuului olennaisena osana kristinusko. Tämä näkyi esimerkiksi siten, että kristillinen käännytystyö Euroopan ulkopuolisilla alueilla nähtiin kansojen sivistyksen edellytyksenä. Sivilisaation kehitystä pidettiin mahdottomana ilman kristinuskoa ja moraalista reformaatiota.²²⁴ Tässä alaluvussa tarkastelenkin miten Hoylandin kirjassa kuvattiin romanien käännyttämistä sekä miten lähetystyö suhteutui laajempaan sivistämismission. Lisäksi käsittelen luvussa humanitarianistista liikettä, koska siinä käytetty retoriikka esimerkiksi ihmisten ykseydestä oli hyvin samankaltaista kuin kristillisten hyväntekijöiden ja lähetystyöntekijöiden kirjoituksissa. Humanitarianismi kehittyikin 1700-luvulla kristillisen retoriikan ja moraalifilosofien kirjoitusten pojalta. Moraalifilosofit esimerkiksi painottivat sympatiaa ja toisen kärsimyksen ymmärtämistä, joista tuli keskeisiä käsitteitä humanitarianismissa 1700-luvun lopulle tultaessa.²²⁵ Sympatian, kärsimyksen ja niihin liittyvän retoriikan kautta on hedelmällistä tarkastella myös Hoylandin teosta. Luku painottuu Hoylandin teoksen loppuosaan, jossa hän kuvaili romanien nykyoloja Britanniassa ja esitti ehdotuksia romanien olojen parantamiseen. Paino on myös enemmän Hoylandin omassa kuvauksessa, kuin Grellmannilta kopioiduissa tekstipätkissä.

Tämän lisäksi keskityn Hoylandin vuosien 1808–1810 *Christian Observer* -lehdistä kopioimiin seitsemään kirjeeseen nimimerkeiltä Nil, Fraternicus, H, Minimus ja J.P. Fraternicus ja H. olivat kirjoittaneet kaksi kirjettä, muut yhden.²²⁶ *Christian Observerin* lisäksi Hoyland kopioi nimerkkien Junius ja A Friend to Religion kirjoittamia kannanottoja romanien reformaatiosta vuoden 1814 *Northampton Mercury* -lehdistä.²²⁷ Hoyland viittaa muutamassa kohtaa myös *Christian Guardianissa* vuosina 1812–1813 ilmestyneisiin kirjoituksiin, joissa kuvattiin kirkonmiehen keskustelua Boswellin joukon kanssa sekä kappalaisen keskustelua muutaman romanin kanssa.²²⁸ *Christian Guardianin* jutut Hoyland lähinnä mainitsi, kun taas *Christian Observerin* ja *Northampton Mercuryn* kirjoituksia hän kommentoi tarkemmin. Kopioimalla kirjeitä näistä lehdistä Hoyland

²²⁴ Johnston 2003, 2; Twells 2009, 49–50.

²²⁵ Abruzzo 2011, 49.

²²⁶ *Christian Observer* 1808, 91–92, 496–497, 712; *Christian Observer* 1809, 286–287; *Christian Observer* 1810, 82–83, 278–280, 554–555; Hoyland 1816, 199–219.

²²⁷ Hoyland 1816, 161–162, 240–242, 244.

²²⁸ Hoyland 1816, 189, 247.

osallistui kirjassaan siihen keskusteluun, mitä romanien auttamisesta oli käyty ennen hänen kirjansa julkaisua. Kopioimalla kirjeet ja arvioimalla kirjoittajien esittämät ehdotukset romanien olojen parantamiseksi hän halusi tehdä oikeutta näille hyväntekijöille.²²⁹ Tarkastelen kirjeitä samaan tapaan kuin Hoylandin omaa tekstiä kristillisen käännytystyön sekä humanitarianismin kautta, mutta pohdin myös luvun lopussa sitä, minkälaisen kuvan Hoyland halusi romaneista lukijoilleen välittää kopioimalla Christian Observerin ja Northampton Mercuryn kirjoituksia.

Yksi näkyvimmistä humanitarianismiin liittyvistä liikkeistä oli orjakaupan vastustaminen. Orjuuden vastainen liike sai ennennäkemättömän laajan kannatuksen brittien keskuudessa. Britannian historiaa 1700- ja 1800-lukujen taitteessa tutkineen Linda Colleyn mukaan vuonna 1814 750 000 henkilöä allekirjoitti adressin, jossa Britannian hallitusta kehoitettiin painostamaan Ranskan monarkiaa kieltämään orjakaupan. Mikään muu liike ei 1800-luvulla saanut yhtä laajaa tukea eri yhteiskuntaluokista, kirkkokunnista, kaupungeista ja maaseudulta sekä miehistä että naisista. Hänen mukaansa yksi syy tähän oli orjuuden kieltämisen vähäiset vaikutukset Britanniassa; sillä olisi ainoastaan taloudellinen, ei yhteiskuntajärjestystä uhkaava vaikutus. Orjien vapautus olisi osoitus Britannian humaaniudesta ja vapauden arvostuksesta. Sen kautta britit näyttäytyivät moraalisesti tinkimättöminä. Orjuuden vastaisessa liikkeessä käytettiin ihmisten veljeyttä kuvaavaa retoriikkaa, joka vaikutti myös muihin humanitaarisiin liikkeisiin. Orjuuden vastaisuus leimasi brittiläistä yhteiskuntaa 1780-luvulta läpi 1800-luvun.²³⁰

Orjuuden vastaisuus oli erityisen voimakasta kveekareiden keskuudessa. Margaret Abruzzo on tutkinut erityisesti Pohjois-Amerikan kveekareiden orjuuden vastustamista. Hänen mukaansa kveekarit näkivät kivun, kärsimyksen ja julmuuden johtuvan synneistä, joita ihmiset tällä hetkellä tekevät toisia tuntevia olentoja kohtaan. Esimerkiksi liian nautinnollinen elämä ja halu kulutukseen aiheuttivat myös orjille kärsimystä, eivätkä orjien omistajat näin olleet ainoita syyllisiä orjuuteen. Orjuus nähtiin siis suureksi osaksi ryhmän sisäisistä synneistä johtuvana. Toisten ihmisten kaukana, esimerkiksi Karibialla ja Afrikassa, kärsimä kipu nähtiin johtuvan kveekareiden takertumisesta omiin haluihinsa. Humanitaarinen huoli kohdistui näin Euroopan ja Amerikan ulkopuolelle. Abruzzon mukaan kveekarit olivat johtavassa asemassa laajemmassa anglo-

²²⁹ Hoyland 1816, 199.

²³⁰ Colley 1992, 354–355, 358–359.

amerikkalaisessa orjuuden vastaisessa liikkeessä ja esimerkiksi John Wesley, englantilainen metodistisaarnaaja, ammensi orjuuden vastaisissa kirjoituksissaan paljon Thomas Benezetin, amerikkalaisen kveekarın ajatuksista.²³¹

Orjakauppa kiellettiin Britanniassa vuonna 1807²³², eli yhdeksän vuotta ennen Hoylandin kirjan ilmestymistä. Hoyland vastusti mitä luultavimmin myös orjakauppaa uskontokuntansa takia. Hänen *Christian Observer* -lehdistä kopioimissaan, nimimerkkien Fraternicus ja H. kirjeissä viitattiin orjakaupan kieltämisen tuoneen oikeutta alistetuille mustille. Kirjoittajat toivoivat romanien auttamisen onnistuvan yhtä hyvin kuin mustien vapauttamisen.²³³ Kuten johdannossa kirjoitin, *Christian Observer* -lehti oli anglikaanisen kirkon sisällä toimivan evankelisen Clapham Sectin äänitorvi ja sen lukijakunta oli pääosin ylempää luokkaa. Clapham Sect vastusti muun muassa orjakauppaa, ja näitä näkemyksiä tuettiin luultavasti myös lehden sivuilla.²³⁴ Mustien orjien vertaaminen kotimaan alempiin luokkiin oli yleistä ajan intellektuellien keskuudessa. Esimerkiksi Adam Smith oli vertailut orjien ruokavaliota brittiläisen alaluokan ravintoon.²³⁵ Fraternicus jatkoi romanien ja mustien vertaamista vielä siten, että hän kuvasi romanien jäävän kurjuudessaan ja hengellisyyden puutteessaan toisiksi vain mustille.²³⁶

Humanitarianismiin liittyi retoriikka, jonka mukaan toisen ihmisen kärsimyksiä kuvaamalla haluttiin herättää kuulijassa halu auttaa kärsijää. Esimerkiksi sentimentaalisessa kirjallisuudessa, joka kehittyi 1700-luvun kuluessa, huomio kiinnitettiin uhrin henkiseen ja fyysiseen kärsimykseen, minkä haluttiin saavan lukijassa aikaan empatian tunteita. Sentimentalisuutta kritisoitiin 1790-luvulta lähtien, ja on argumentoitu, että filosofisista teksteistä ja korkeakulttuurista sentimentalisuus hävisi 1800-luvulle tultaessa. Sentimentalisuus kuitenkin säilyi esimerkiksi fiktiossa ja kansanomaisissa näytelmissä. Sentimentalisuuden aikalaiskritikot syyttivät sitä esimerkiksi siitä, ettei sen avulla päästy hyviin, toisia auttaviin tekoihin, vaan sentimentalisuus jäi pelkäksi romaaneja lukevien naisten tunteiluksi. Sentimentalisuuden tilalle nostettiin esimerkiksi hyväntahtoisuus (benevolence).²³⁷

²³¹ Abruzzo, 2011, 28, 30–31, 34, 40.

²³² Carey 2005, 191.

²³³ *Christian Observer* 1808, 497, 712; Hoyland 1816, 204–205.

²³⁴ Quinlann 1941, 189; Twells 2009, 38.

²³⁵ Tiainen-Anttila 1999, 100, 103.

²³⁶ *Christian Observer* 1808, 497; Hoyland 1816, 204.

²³⁷ Carey 2005, 18–19, 39, 192–195.

Kirjallisuudentutkija R.S. White on jakanut sentimentaalisen kirjallisuuden liikuttavuuteen pyrkivään ja opetukselliseen kirjallisuuteen. Ainoastaan tunteisiin keskittynyttä kirjallisuutta White kuvaa sanalla sentimentaalinen, kun taas muutokseen tähtääviä kirjoituksia hän nimittää hyväntahtoiseksi. Näistä jälkimmäinen sopii hänen mukaansa paremmin yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivään kirjallisuuteen. Keskeistä tälle kirjallisuudelle oli sympatian kautta synnyttää lukijassa halu toimia kärsimyksen poistamiseksi.²³⁸ *Northampton Mercuryyn* kirjoittanut A Friend of Religion käytti hyväntahtoisuus -sanaa kuvatessaan humaaniuden olleen korkealla tasolla Britanniassa: ”Various are the religious and moral Institutions in this country; humanity and benovelence have risen to an unprecedent height.”²³⁹

Hoyland vetosi lukijoidensa myötätuntoon erityisesti kuvailemalla romanien huonoja asuinoloja talvisin. Monilla ei ollut muuta suojaa kylmiltä ilmoilta kuin telttansa. Hoyland kertoi esimerkiksi, miten muutama talvi sitten Northamptonshiressä joukko romaneita oli kaivettu lumesta, mukaan lukien vanha nainen ja kuoleva mies. Tässä yhteydessä hän kehotti lukijoita kuvittelemaan itsensä heidän asemaansa, ja sitä kautta ymmärtämään heidän avuntarpeensa. Hoyland kuvaili romanileirissä näkemänsä tytön herättäneen hänessä myötätuntoa: ”The very tattered and squalid appearance of this poor girl was truly affecting.” Tytön likaisen ulkonöän lisäksi Hoyland kuvasi miten hän valmistautui peseytymään alkeellisissa olosuhteissa.²⁴⁰ Näillä kuvauksilla Hoyland pyrki herättämään lukijassa sympatiaa romaneita kohtaan, mikä johtaisi siihen, että heitä autettaisiin syrjinnän sijasta. Hoylandin teos oli osa kirjallisuutta, jonka tarkoituksena oli olla opettavainen ja saada aikaan muutoksia yhteiskunnassa romanien kohdalla sekä herättää halun auttaa. Tähän tapaan säälin kautta kuvattiin myös esimerkiksi langenneita naisia, kaltoin kohdeltuja lapsia ja orjia.²⁴¹

Tällaista herkkyyden retoriikkaa, jossa huomio kiinnitettiin ihmisten kokemaan kärsimykseen, käytettiin usein kannustamaan ihmisiä hyväntekeväisyyteen. Tarinat kurjissa oloista elävistä ihmisistä herättivät ihmisen halun auttaa. Yksilöiden harjoittaman hyväntekeväisyyden ymmärrettiinkin olevan 1800-luvulla paras tapa oikaista yhteiskunnan epäkohtia. 1700-luvun lopulta lähtien perustettiin useita hyväntekeväisyysjärjestöjä, kuten vuonna 1796 Society for Bettering the Condition of the

²³⁸ White 2005, 42.

²³⁹ Hoyland 1816, 240.

²⁴⁰ Hoyland 1816, 152–153, 157, 160–161.

²⁴¹ Roberts 2004, 29.

Poor. Sama järjestö perustettiin Sheffieldissä, jossa Hoyland asui, vuonna 1804. Näiden järjestöjen perustamisen taustalla oli pelko köyhien ja työväenluokan radikalisoitumisesta, sekä Ranskan vallankumouksen ja sodan vaikutuksesta yhteiskuntajärjestykseen. Tämän takia suoraan veroista maksettavaa köyhäinapua pidettiin huonompana vaihtoehtona, kuin yksilöiden ja yhdistysten tekemää hyväntekeväisyystyötä, koska sen kautta oli helpompi valvoa avun saajia. Ylä- ja keskiluokan harjoittama hyväntekeväisyys myös ikään kuin oikeutti heidän paremman asemansa. Myös esimerkiksi työväenluokka harjoitti hyväntekeväisyyttä, jolloin kohteena olivat usein oman luokan edustajat, koska kuka vain saattoi joskus itse joutua hyväntekeväisyyden kohteeksi. Hoylandin teos syntyi aikana, jolloin uusia hyväntekeväisyysjärjestöjä perustettiin paljon, esimerkiksi vuosien 1811 ja 1820 välillä perustettiin 55 hyväntekeväisyisyhdistystä Lontooseen. Hyväntekeväisyys ja moraalinen parannus olivat siis Hoylandin teoksessa keskeisenä kontekstina.²⁴²

Yhteiskuntajärjestyksen ylläpitämisen ja köyhien olojen parantamisen lisäksi hyväntekeväisyysjärjestöt pyrkivät parantamaan avunsaajien moraalialia ja tapoja kristinuskon avulla. Vuonna 1804 perustettiin British and Foreign Bible Society, jossa vapaaehtoiset kiersivät ovelta ovelle köyhillä asuinalueilla viemässä taloihin Raamattuja. Kristinuskon uskottiin edesauttavan yhteiskuntajärjestyksen pysyvyyttä ja hyviä tapoja sekä moraalialia. Kristinuskon moraalin leviämistä alempaan luokkaan edistettiin myymällä halpoja kirjasia (religious tracts), joissa oli uskonnollisia ohjeita, opetuksia, tarinoita ja moraalikertomuksia. Niiden tarkoituksena oli syrjäyttää siveettömät ja vulgaarit kertomukset, joita kasvavan kustannusalan myötä julkaistiin paljon. On kuitenkin epäselvää, kuinka suosittuja nämä kirjaset olivat köyhien keskuudessa, kun taas keskiluokan keskuudessa ne olivat hyvin suosittua lukemistoa. Sunnuntai kouluissa taas köyhien lapsia opetettiin lukemaan Raamattua. Kveekarit olivat myös mukana tällaisissa järjestöissä, erityisesti raamattuyhdistyksissä ja sunnuntai koulujen perustamisessa.²⁴³

Alison Twells on tutkinut Sheffieldissä tapahtunutta hyväntekeväisyystoimintaa 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Köyhien auttamiseen keskittyvän järjestön lisäksi siellä perustettiin vuonna 1812 Sunday School Union ja Sheffield Bible Association. Jälkimmäinen perustettiin Hoylandin kotona pidetyssä tapaamisessa. Hoyland siis oli

²⁴² Laqueur 1976, 2; Prochaska 1990, 357, 362, 366, 369; Carey, 2005, 20; Twells 2009, 52–52, 59–58.

²⁴³ Martin 1996, 17–18; Roberts 1998, 69, 71, 78; Davidoff & Hall 2002; 167; Twells 2009, 42–43, 52, 76–77.

osallisena ainakin osassa Sheffieldin hyväntekeväisyysjärjestöistä, ja kannatti edellisessä kappaleessa kuvaamaani Raamattujen jakoa. Sheffieldin hyväntekeväisyystoimintaan vaikutti vahvasti evankelinen herätysliike, ja hyväntekeväisyystoiminnassa oli mukana henkilöitä monesta eri evankelisesta kirkkokunnasta, anglikaanisesta kirkosta ja vanhoista herätysliikkeistä. Twellsin mukaan eri kristillisten suuntauksien edustajat välttivät Sheffieldissä erimielisyydet ja kilpailun, mitä muualla Englannissa eri kirkkokuntien edustajien välille saattoi hyväntekeväisyysjärjestöissä syntyä. Ulkomailla tehtävä lähetystyö vaikutti Sheffieldin köyhien parissa tehtävään käännetyshöön kuten muuallakin Englannissa. Hyväntekeväisyyden keulahahmot Sheffieldissä esimerkiksi kirjoittivat runoja Afrikan alkuperäisväestön käännettämistä ja mainostivat lehdissä lähetysaarnajien saarnoja ja keräyksiä.²⁴⁴

Englannin protestanttinen ulkomaanlähetystyö kehittyi 1700-luvun viimeisellä vuosikymmenellä, ja siihen vaikutti vahvasti evankelinen liike, jonka myötä lähetystyöllä oli omistautuneita työntekijöitä. Tuolloin perustettiin lähetysjärjestöjä, kuten Baptist Missionary Society (1792), London Missionary Society (1795) ja Church Missionary Society (1799). Kristillistä lähetystyötä käytettiin myös osaltaan oikeuttamaan Englannin harjoittaman imperialismia. Kolonisoitujen alueiden alkuperäisväestön kristillisen opetuksen uskottiin tekevän heistä uskollisempia ja hyödyllisiä kansalaisia. Brittien tekemää lähetystyötä verrattiin esimerkiksi Ranskaan, jonka nähtiin toimivan ainoastaan imperialistisin motiivein. Englannin kolonisoimien maiden alkuperäisväestö tulisi sivistää kristillisen, länsimaisen filosofian mukaan. Näin alueiden sivistäminen ja kristillistäminen miellettiin eurooppalaisten tehtäväksi. Ulkomaanlähetystyö oli osana samaa ilmiötä kuin kotimaassa tehty hyväntekeväisyys ja alemman luokan sivistäminen, ja ulkomaiden sivistymättömillä kansoilla nähtiin olevan samat moraaliset ominaisuudet kuin kotimaan alemmalla luokalla.²⁴⁵

Romanit kuvattiin Hoylandin teoksessa suurimmaksi osaksi uskonnottomina. Eurooppaan saapuessaan romanit Grellmannin käyttämien lähteiden mukaan olisivat uskotelleet olevansa kristittyjä. He kertoivat olevansa pyhiinvaellusmatkalla ja uskottelun avulla saivat passeja, muun muassa keisari Sigismundilta, joiden avulla pystyivät vapaasti vaeltamaan maasta toiseen. Grellmannin mukaan ihmiset pitivät heitä pyhinä, mutta

²⁴⁴ Twells 54–55, 60–63.

²⁴⁵ Wheeler 2000, 221; Carson 2001 34–35; Johnston 2003, 13–17; Porter 2004, 92–93; Twells 2009, 26, 32–33; Barnhart 2005, 728.

todellisuudessa he olivat valehtelijoita ja rikollisia, eivätkä oikeita kristittyjä. Romanit siis olivat uskovaisia näön vuoksi, mutta Grellmannin mukaan he eivät välittäneet uskosta eivätkä pohtineet kuolemanjälkeistä elämää. Esimerkkinä romanien uskonnottomuudesta Grellmann käytti sitä, että Turkissa romanit joutuivat maksamaan ei-muslimille tarkoitettua veroa, vaikka he olisivat kääntyneet Islamin uskoon monta sukupolvea sitten. Tämä kuvasi sitä, etteivät turkkilaiset uskoneet romanien aidosti välittävän uskonnosta, vaan harjoittavan sitä käytännön syistä. Hoylandin kopioimissa matkakuvauksissa romanien taas kuvattiin olleen ulkoisesti kristittyjä, mutta salaavan sen, mihin he oikeasti uskoivat. Grellmannin mukaan romanien välinpitämättömyys uskontoa kohtaan oli heidän pariar-kastilta perimä piirre. Romanit siis yleensä omaksuivat päällepäin sen maan uskonnon, missä asuivat, mutta oikeasti eivät harjoittaneet mitään uskontoa. Joidenkin mukaan tämänkaltainen välinpitämättömyys tai uskonnottomuus oli jopa pahempi olotila kuin ei-kristityillä, jotka harjoittivat jotain muuta uskontoa.²⁴⁶

Hoylandin tutkimien lähteiden mukaan romanit eivät Englantiin tullessaan uskotelleet olevansa pyhiinvaeltajia, kuten olivat Manner-Euroopassa tehneet. Hän uskoi tämän johtuvan siitä, että sitä ettei se sopinut Henrik VIII:n aikaiseen poliittiseen ilmapiiriin.²⁴⁷ Nyky-Britanniassa asuvat romanit noudattivat Hoylandin mukaan joitakin kristittyjä tapoja, kuten lasten kastamista. He olivat kuitenkin välinpitämättömiä kristinuskon sanomaa kohtaan, eivätkä osallistuneet jumalanpalveluksiin tai tienneet sen keskeisiä oppeja. Kyselyn vastauksien mukaan muutama romaneista osasi Isä meidän -rukouksen, mutta ei muuta. He eivät opettaneet minkäänlaista uskontoa myöskään lapsilleen.²⁴⁸ Kaikki kirjoittajat, joiden kirjeitä Hoylandin kopioi *Christian Observer* -lehdistä, olivat huolestuneita romaneiden henkisestä tilasta. Heidän kuvailtiin jäävän kristinuskon innostavan vaikutuksen ulkopuolelle ja oltiin huolissaan siitä, miten suuri osa romaneista oli siirtynyt ajasta iäisyyteen tietämättöminä pelastuksesta. Nimimerkki Nil pohti, että romanien käännäyttämisen olisi ainut keino saada heidät lopettamaan siveetön elämänsä ja tulemaan osaksi yhteiskuntaa.²⁴⁹

Lähetystyöntekijät uskoivat, että kaikista villeimmät kansat pystyttiin evankeliumin avulla käännäyttämään. Ajateltiin, että kaikista sivistymättöminkin pystyi ymmärtämään

²⁴⁶ Grellmann 1807, 79–81, 118–119, 133, 204; Hoyland 1816, 13–15, 25, 27, 44–45, 127–128.

²⁴⁷ Hoyland 1816, 79–80.

²⁴⁸ Hoyland 1816, 104, 167–168.

²⁴⁹ *Christian Observer* 1808, 92, 496; *Christian Observer* 1809, 286; *Christian Observer* 1810, 83, 279; Hoyland 1816, 200–202, 206, 209–210, 216.

kristinuskon opetukset synnistä ja pelastuksesta. Tämä käsitys liittyi siihen, että jokaisella ihmisellä, oli hän kuinka barbaarinen hyvänsä, ymmärrettiin olevan tietynlainen omatunto, joka oli vastaanottavainen kristinuskon sanomalle. Ilman kristinuskon opetuksia sisäinen omatunto ei kuitenkaan ollut moraalinen. Eri protestanttisten kirkkokuntien välillä oltiin tosin erimielisiä siitä, tuliko alkuperäiskansojen nousta sivilisaation asteikolla ennen kuin heidät voitiin käännyttää. Esimerkiksi Skotlannin presbyteerisen kirkon kalvinistit ja evankeliset olivat eri kannoilla. Kalvinistien mukaan kristinuskon omaksumiseen tarvittiin tietopohjaa ja rationaalisuutta, kun taas evankeliset argumentoivat, että kuka tahansa voi omaksua kristinuskon jaetun ihmisyyden vuoksi. Joskus taas korkean sivilisaation asteen nähtiin olevan jopa haitaksi lähetystyölle.²⁵⁰ Kirjoittajan J.P. kirjeessä *Christian Observeriin* näkyi ajatus siitä, että jonkinlaista sivistyneisyyttä tarvitaan ennen kuin kristinuskon omaksuminen oli mahdollista. Hänen mukaansa Fraternituksen ehdotus lähetysaarnaajien lähettämisestä romaneiden keskuuteen ei toimisi heidän kiertelevän elämäntyyliensä takia. Uskonnollinen opetus ja seurakunnan perustaminen heidän keskuuteensa vaatisi siis sen, että he asettuisivat ensin asumaan pysyviin asumuksiin. Eli sivistys paikoilleen asettuneen elämäntavan muodossa tulisi ennen kristinuskon opetusta.²⁵¹ Edellisessä kappaleessa kuvaamani Nilin kommentti taas edusti päinvastaista käsitystä.

Kristillisen lähetystyön perusajatuksena oli, että kaikki olivat Luojan edessä yhdenvertaisia ja käännytyksen arvoisia, vaikka olisivatkin tavoiltaan barbaarisia. Vaikka jotkut kansat olivatkin alemmalla sivilisaation asteella, olivat kaikki ihmiset kuitenkin osana samaa ihmisyyttä. Raamatun tulkinta oli lähetystyön keskeinen osa ja käännytystyötä perusteltiin esimerkiksi Raamatun lähetyskäskyllä. Orjuuden vastaisessa liikkeessä käytetty retoriikka, jonka mukaan orjat olivat kuin veljiä, vaikutti myös lähetystyöntekijöihin. Lähetystyön puolestapuhujat ottivat muutenkin mallia orjuuden vastaisesta liikkeestä, esimerkiksi kampanjointitavoista ja toimivat yhteistyössä liikkeen kanssa. Lähetysaarnaajien puheissa kristinuskon lähimmäisenrakkaus tuli ulottaa kaukaisten maiden alkuperäisväestöihin asti, jonka kuolemattomat sielut tuli pelastaa.²⁵² Hoylandin teoksessa romaneiden kuvattiin olevan ”part of great family” ja ”partners in

²⁵⁰ Stanley 2001b, 172, 179–180, 183; Porter 2004, 93–94.

²⁵¹ *Christian Observer* 1810, 278; Hoyland 1816, 212–213.

²⁵² Samson 2001, 102; Stanley 2001a, 9; Barnhart 2005, 722; Twells 2009, 32.

this kind”. Näillä kuvauksilla viitattiin siihen, että romanit olivat osana yhteistä samaa ihmisyyttä kuin britit.²⁵³

Twells painottaa tutkimuksessaan Raamatun keskeistä asemaa lähetystyössä. Lähetystyötä ajavat kristityt uskoivat aidosti Raamatun sanomaan, mikä ohjasi heidän elämäänsä niin teoissa kuin henkisessä elämässään. Raamatun avulla selitettiin ympäröivää maailmaa ja ihmisen tarkoitusta siinä.²⁵⁴ Myös Hoylandin teoksessa käytettiin muutamia lainauksia Raamatusta ja kristillistä retoriikkaa kerrottaessa romanien käännyttämisestä. Hoyland esimerkiksi kirjoitti, miten romanien olot monissa kristityissä maissa muistuttivat häntä lähetyskäskyn universaaliudesta. Viimeisellä ehtoollisella palvelijoita oli käsketty menemään maanteille ja penkereille kehottaen ihmisiä tulemaan sisälle: ”Go out into the highways and hedges and compel them to come in.” Tämä käsky sopi Hoylandin mielestä erityisen hyvin romanien käännyttämiseen, koska se kuvasi konkreettisesti heidän elämäntyyliensä muuttamista. Hän käytti myös Raamatun lausetta: ”mitä ikinä haluat ihmisten tekevän teille, tehkää te heille”, kritisoidessaan romanien ajamista pois heidän käyttämistään suojista talvella. Hoyland päätti teoksensa Raamatun Jesajan kirjan lainaukseen: “The crooked shall be made straight and the rough places plain: And the glory of the Lord shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the Lord hath spoken it.” Tämä kuvasi hänen mukaansa sitä, mitä tapahtuisi, niin henkisesti kuin fyysisestikin, jos evankeliumia levitettäisiin romanien keskuuteen.²⁵⁵ *Christian Observerin* kirjeissä käytettiin paljon uskonnollista kuvausta. Fraternicus kuvasi romanien käännyttämistä todelliseksi apostoliseksi työksi. Minimuksen kirjeessä taas romaneita verrattiin erämaassa vaelteleviin lampaisiin, joita kukaan ei vielä ollut auttanut. H:n kirjeessä niin ikään romaneita kuvattiin eksyneiksi lampaiksi, jotka pitäisi johdattaa vapahtajansa luo. Hän kuvaili romanien myös vaeltavan pimeydessä ja kuoleman laaksossa. Minimuksen ja H:n kirjeissä lisäksi verrattiin romaneita karuksi maaperäksi, joka pitäisi viljellä ja hylätyksi pelloksi jota pitäisi kastella.²⁵⁶

Hoylandin teoksessa kritisoitiin sitä, että romanit eivät olleet saaneet osakseen samanlaista hyväntekeväisyyttä kuin ulkomailla alkuperäiskansojen parissa tehty

²⁵³ Hoyland 1816, 161, 240.

²⁵⁴ Twells 2009, 17.

²⁵⁵ Hoyland 1816, 156, 161, 265.

²⁵⁶ *Christian Observer* 1808, 496; *Christian Observer* 1809, 287; *Christian Observer* 1810, 82–83; Hoyland 1816, 202, 207–210.

lähetystyö oli. Kun tuhansien mailien päässä asuvia ihmisiä oli sivistetty, kotimaassa asuvat romanit, joiden tila oli jopa kurjempi, oli jätetty huomiotta. Romaneilla kuvattiin olevan erityinen asema lähetystyössä, koska he Nilin mukaan kirjaimellisesti ”makasivat oviemme takana”. *Christian Observer* -lehdissä kirjoittaneen Fraternicuksen mukaan romanien parissa tehtävä lähetystyö olisi yhtä vaativaa kuin Amerikan, Etelämerten ja Afrikan alkuperäisväestöjen keskuudessa. Samoin kirjoittaja H vertasi romaneiden käännyttämistä ulkomaan ei-kristittyjen käännyttämiseen.²⁵⁷ Hoyland taas kirjoitti, että Pohjois-Amerikan intiaanien kehittämiseksi heille oli opetettu maanviljelyä, annettu työkaluja ja tehty suunnitelmia koulutuksen suhteen, kun taas romaneiden auttamiseksi ei oltu tehty mitään.²⁵⁸ Myös Britannian köyhien parissa tehtävää käännytystyötä verrattiin ulkomaanlähetystyöhön. Hannah More, Claphamiten liikkeessä vaikuttanut hyväntekijä ja kirjailija, esimerkiksi kuvasi Mendipsin köyhiä työntekijöitä yhtä tietämättömiksi pelastajasta ja yhtä karkeiksi tavoiltaan kuin afrikkalaiset olivat. Pastori George Greatbacht taas kuvaili Länsi-Lancasterissa sijainneen pikkukylä North Meolsin vastaavan hänen mielikuvaansa sivistymättömästä, ei-kristitystä maasta. Joskus kotimaan köyhiä kuvattiin jopa sivistymättömimmiksi kuin ulkomaiden käännytettäviä, osoituksena heidän avuntarpeestaan.²⁵⁹ Hoyland esimerkiksi kirjoitti: ”the greatest, perhaps of all heathens are at home, entirely neglected.”²⁶⁰

Englannin ulkomaan ja kotimaan kristillistä käännytystyötä tutkineen Susan Thornen mukaan aikalaiset mielsivät ulkomailla ja kotimaassa tehtävän lähetystyön olevan osana samaa sivistämisprosessia. Kotimaanlähetystyöhön kannustettiin saarnoissa, painatteissa ja keräyksissä, samoin keinoin kuin ulkomaanlähetystyötä promottiin. Kotimaan- ja ulkomaanlähetystyötä perusteltiin myös niitä toisiaan tukevalla vaikutuksella. Kun kotimaan uskonnosta piittaamattomalle esitti kuvauksia ulkomaanlähetystyöstä ja kristinuskon voimasta sivistää, vaikuttivat he siitä niin, että heistä tuli aktiivisia kristittyjä. Kotimaan käännytetyt taas uskoon tultuaan lahjoittaisivat rahaa ulkomaanlähetystyöhön. Joissakin kappeleissa ulkomaan ja kotimaan lähetystyöhön kerättiin rahaa yhteisesti, jolloin kerätty summa jaettiin lähetysten kesken. Näitä kahta lähetystä ei siis aina mielletty toistensa kilpailijoiksi. 1820-luvulle tultaessa ulkomaanlähetystyö sai kuitenkin osakseen kritiikkiä niin evankelisilta kuin liikkeen

²⁵⁷ *Christian Observer* 1808, 91, 496; *Christian Observer* 1810, 82; Hoyland 1816, 200, 202–203, 209.

²⁵⁸ Hoyland 1816, 158–160.

²⁵⁹ Thorne 1997, 238, 247; Twells 2009, 40.

²⁶⁰ Hoyland 1816, 264.

ulkopuolisiltakin tahoilta siitä, että kaikki hyväntekeväisyyden resurssit menivät ulkomaille, eikä kotimaan käännytykseen ollut juuri varoja. Hyväntekeväisyyttä tutkineen F. K. Prochaskan mukaan ulkomaanlähetystyöt saivat paljon lahjoituksia, myös Britannian alemmista luokista, toisin kuin kotimaan missiot, joilla lahjoituksia oli vähän. Kotimaan lähetystyö sai kuitenkin paljon vaikutteita ja toimintamalleja ulkomaanlähetystyöstä.²⁶¹

Romanien kuvailtiin jääneen vielä pahemmin osattomaksi hyväntekeväisyydestä kuin kotimaan muiden vähäosaisten. Hoyland kirjoitti, että vaikutti uskomattomalta, miten romanit olivat jääneet kaiken sen hyväntekeväisyyden sekä uskonnollisen ja moraalisen ohjauksen ulkopuolelle, mitä koko maassa kansan alemmat luokat olivat saaneet osakseen. Hän kritisoi sitä, että romaneita oli vain tuomittu ilman, että heitä olisi hyväntekeväisyyden kautta autettu muuttamaan tapojaan ja moraaliaan. *Northampton Mercuryyn* kirjoittaneen Juniuksen mukaan suuria summia oli kerätty monenlaisiin eri hyväntekeväisyyskohteisiin. Jos romanien auttamiseksi tehtäisiin suunnitelma, uskoi hän, että se herättäisi kiinnostusta hyväntekijöissä. Hän kuvaili tarkemmin, miten laajalti hyväntekeväisyys oli auttanut yhteiskunnan vähäosaisimpia ei ainoastaan heidän nykyisen tilansa parantamisessa, vaan myös kannusti heitä parantamaan omaa tulevaisuuttaan kristinuskon avulla. Romanit olivat kuitenkin jääneet kaiken tämän avun ulkopuolelle.²⁶²

Hyväntekeväisyyteen kannustettiin *Christian Observerin* kirjeissä. Osa kirjoittajista lupasi antavansa lahjoituksen, jos romanien käännyttämiseen ja olojen parantamiseen tehtäisiin suunnitelma. H ehdotti, että romanien alennustilan voisi tuoda julki suuremmalle yleisölle, jolloin hän uskoi monen ihmisen olevan halukas antamaan lahjoituksia työlle romanien keskuudessa. Fraternicus ehdotti, että romanien pariin voisi lähettää muutaman lähetystyöntekijän, jotka keskustelun avulla voisivat tehdä käännytystyötä romanien parissa. Hän vetosi kaikkiin kirkkokuntiin romanien auttamisen puolesta. Minimus taas oli valmis kutsumaan koolle ihmisiä, jotka olisivat kiinnostuneita osallistumaan romanien tilan parantamiseen.²⁶³ Vapaaehtoisyhdistyksiä ja komiteoita tietyn asian ajamiseksi perustettiin yleensä niin, että asiasta kiinnostuneet kutsuivat koolle kokouksen, josta ilmoitettiin lehdistä, ja kokouksessa päätettiin toimihenkilöt sekä

²⁶¹ Thorne 1997, 240, 246–247; Prochaska 1990, 367–368; Twells 2009, 52, 144.

²⁶² Hoyland 1816, 158, 160–161, 240–241.

²⁶³ *Christian Observer* 1808, 496–497, 712; *Christian Observer* 1809, 286; *Christian Observer* 1810, 82, 280; Hoyland 1816, 202–209, 217.

tehtiin suunnitelma rahoituksesta.²⁶⁴ Romanien auttamiseksi ei vielä tuolloin kuitenkaan tehty tarkempaa suunnitelmaa. Minimus ehdotti kirjeessään romaneiden tilan parantamiseksi samantyyllisiä keinoja, mitä käytettiin muiden kotimaan köyhien sivistämisessä. Ensin heidän elämäntapansa tulisi muuttaa siistimmäksi ja opettaa heidän lapsiaan lukemaan. Tämän jälkeen heille voisi jakaa Raamattuja ja uskonnollisia, moraalisesti opettavaisia painatteita.²⁶⁵ Tämän tyylistä kotimaan lähetystyötä harjoittivat muun muassa jo aiemmin mainitsemani raamattuyhdistykset. Kirjeistä käy ilmi, miten hyväntekeväisyys nähtiin parhaana keinona romanien olojen parantamiseen.

Lontoon ja Sheffieldin köyhien olojen parantamiseen keskittyvien yhdistysten mukaan köyhyys oli ensisijaisesti mentaalinen, ei materiaalinen tila. Uskottiin, että köyhät pystyivät itse vaikuttamaan tilaansa muuttamalla moraaliaan paremmaksi. Köyhyyden nähtiin johtuvan moraalittoman käytöksen, joka esti halun kehittyä, lisäksi huonoista lähtökohdista elämään, eikä sitä pidetty synnynnäisenä ominaisuutena. Köyhien sivistymätön käytös siis oli osasy syy heidän kurjiin oloihinsa. Monet näkivät, että ainoastaan köyhät, jotka olivat itse valmiita muuttamaan tilaansa, olivat avun arvoisia. Sheffieldissä köyhien oloja pyrittiin parantamaan tukemalla niitä, jotka aktiivisesti pyrkivät itse parantamaan tilaansa.²⁶⁶ Kotimaan köyhät nähtiinkin joskus syntisempinä kuin ulkomaan ei-kristityt kansat, koska heillä oli mahdollisuus harjoittaa kristinuskoa esimerkiksi osallistumalla jumalanpalveluksiin, toisin kuin niillä, jotka eivät olleet koskaan kristinuskosta kuulleetkaan. Thornen mukaan, koska köyhät jakoivat heitä sivistävän keskiluokan kanssa samat rodulliset ominaisuudet ja kansanluonteen, heillä nähtiin olevan suurempi vastuu omasta tilastaan kuin rodullisesti erilaisilla ei-kristityillä ei-eurooppalaisten maiden alkuperäisväestöillä.²⁶⁷ Hoyland kuvaili romanien sivistymättömyyden johtuvan pääasiassa heidän aasialaisesta luonteenlaadustaan, eli romanit olivat samassa asemassa kuin ulkomaiden alkuperäiskansat. Romanien sivistymättömyys ei Hoylandin mukaan ollut heidän omaa syytään, vaan se johtui heidän rodullisista ominaisuuksistaan, joiden takia he eivät olleet valmiita omaksumaan uusia vaikutteita.²⁶⁸

²⁶⁴ Davidoff & Hall 2002, 421.

²⁶⁵ *Christian Observer* 1809, 286–287; Hoyland 1816, 207.

²⁶⁶ Thorne 1997, 250; Twells 2009, 56–58.

²⁶⁷ Thorne 1997, 249–250; Twells 2009, 34.

²⁶⁸ Hoyland 1816, 233–234.

Hoyland kuvasi romanien jääneen yhteiskunnan ulkopuolelle myös, koska kantaväestö karttoi heitä. Hänen mukaansa, siitä lähtien kun romanit saapuivat Britanniaan, kantaväestö oli pitänyt heitä likaisina, eikä halunnut olla heidän kanssaan missään tekemisissä lukuun ottamatta kädestäennustamista. Tottuneina syrjintään ja vainoamiseen romanit ymmärrettävästi uskoivat kaikkien olevan heitä vastaan ja tämän takia eivät esimerkiksi kertoneet itsestään mielellään ulkopuolisille tai ottaneet apua vastaan. Syrjintä ja huono kohtelu johtivat siihen, että romaneista tuli varkaita ja huijareita. Grellmann kirjoitti myös, että ei voinut olettaakaan romaneilla olevan tajua oikeasta ja väärästä, koska heille ei moraalialta oltu koskaan opetettu. Romanit eivät siis Hoylandin mukaan olleet itse vastuussa omasta alennustilastaan, toisin kuin ajan käsityksen mukaan köyhien yleensä nähtiin olevan.²⁶⁹ Tähän vaikuttivat niin rodulliset syyt kuin väestön syrjivä asenne heitä kohtaan. Romanien ei myöskään uskottu voivan itse parantaa omaa tilaansa ja moraaliaan. Grellmannin mukaan historia osoitti, etteivät romanit muuttaneet tapojaan omasta aloitteestaan. Hoyland taas kuvasi tapaamansa romani-isän sanoneen, että olisi sääli, jos hänen lapsensa kasvaisivat yhtä oppimattomiksi kuin hän itse. Hoyland tulkitsi tämän kommentin avunpyyntönä: ”Help us, [--] for we are unable to help ourselves.”²⁷⁰

Britannian hallitessa kolonisoimiaan maita poliittisesti osa kansalaisista oli sitä mieltä, että valtion vastuulla oli myös kolonisoitujen kansojen moraalinen ja henkinen hyvinvointi. Tyrannimaisen hallintavan, jota esimerkiksi Itä-Intian kauppakompania harjoitti Intiassa, nähtiin voivan vaikuttaa negatiivisesti myös kotimaan moraaliseen tilaan. Vastuu muiden kansojen sivistämisestä ja käännyttämisestä miellettiin osaksi brittiläistä kansanluonnetta.²⁷¹ Hoyland kuvasi Britannian harjoittaman lähetystyön ja hyväntekeväisyyden vaikuttavan kansakunnan moraaliseen tilaan. Hänen mukaansa brittien kansanluonne oli tahrautunut, koska romaneita oli kohdeltu huonosti, eikä heitä autettu. *Christian Observerissa* ja *Northampton Mercuryssa* esiin tullut halu auttaa romaneita taas oli hänen mukaansa kunniaksi kansanluonteelle. Hoyland kirjoitti parissakin kohtaa, miten romanien sivistäminen ja käännyttäminen olisi mahtavan kansakunnan arvoinen tehtävä. Tämä tehtävä olisi parasta patriotismia, mitä yksilö voisi kansakunnan hyväksi tehdä. Romanien nostaminen ahdingosta korostaisi Britannian asemaa johtavan hyvän tekijänä ja näyttäisi esimerkkiä romanien sivistämisestä myös

²⁶⁹ Grellmann 1807, 66; Hoyland 1816, 156, 194, 236–237.

²⁷⁰ Grellmann 1807, 101; Hoyland, 196, 253–254.

²⁷¹ Porter 1999, 198, 201; Barnhart, 2005, 712, 714.

muille maille.²⁷² Fraternicus taas kommentoi, että romanien jääminen kristinuskon ulkopuolelle ja siten heidän kadotukseen joutumisensa olivat brittien vastuulla, koska he eivät olleet yrittäneet kääntää näitä.²⁷³ Näin romanien sivistäminen oli englantilaisten vastuulla.

Adam Smith oli myös kirjoittanut, että yhteiskunta ei voinut olla hyvinvoiva, jos yli puolet sen asukkaista eli köyhydessä. Köyhyden vähentämisellä oli myös taloudellinen puolensa, sillä yksilöiden kuluttamisella miellettiin olevan tärkeää valtion taloudelle. Wheeler argumentoikin, että kuluttamisesta tuli 1700-luvun lopulla patriotismia Britanniassa. Yhteiskunnan ylemmät luokat kuluttivat siirtomaista tulevia ylellisyystuotteita, kuten kahvia, sokeria, teetä ja silkkiä. Alemmilla luokilla taas oli suuri kysyntä halvempiin kulutustarpeisiin, kuten puuvillaan, suolaan ja kynttilöihin. Asumuksen tekeminen kodiksi sisustamalla liittyi myös kulutuksen tärkeänä pitämiseen. Kuluttaminen ja sen kautta elämänlaadun parantaminen miellettiin myös yhdeksi sivistyneen yhteiskunnan ja ihmisen ominaisuudeksi.²⁷⁴ Romanien olojen parantaminen ja saaminen osaksi yhteiskuntaa tekisi heistä yhteiskunnan hyödyllisiä jäseniä.²⁷⁵

Vaikka periaatteena oli, että sivilisaation ylemmällä asteella olevan valtion tuli sivistää kehittymättömämpää kansaa, ei Hoylandin mukaan romaneiden parantamiseksi ollut tehty lainsäädännöllisesti mitään Britanniassa. Koko Euroopassa lait lähinnä määräivät romanien karkotuksista. Ainoastaan Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan keisarinna Teresan ja keisari Joosef II aikana säädettiin laki, joka tähtäsi Unkarin romanien elämäntapojen muuttamiseen. Lainsäädännön tavoitteena oli assimiloida romanit osaksi yhteiskuntaa; heitä kiellettiin pukeutumasta perinteisiin vaatteisiinsa, pitämästä hevosia, käyttämästä omaa kieltään ja syömästä luonnollisesti kuolleen eläimen lihaa. Romaneita ei saanut kutsua enää romaneiksi, vaan uusiksi booreiksi. Heidän tuli asettua aloilleen kyliin tai kaupunkeihin ja hankkia itselleen kunniallinen ammatti tai ryhtyä maanviljelijöiksi. Kun lailla ei ollut juuri vaikutusta romanien elintapoihin, tiukennettiin lakia niin, että romanimiehillä, jotka eivät pystyneet todistamaan pystyvänsä elättämään perheensä, ei ollut lupaa mennä naimisiin ja jo olemassa olevilta perheiltä huostaanotettiin lapset. Grellmannin mukaan näitä lakeja ei kuitenkaan toimeenpantu

²⁷² Hoyland 1816, 242, 245, 253, 256.

²⁷³ *Christian Observer* 1808, 496; Hoyland 1816, 202.

²⁷⁴ Barker-Benfield 1992, 138, 160; Wheeler 2000, 190–191.

²⁷⁵ Hoyland 1816, 258.

tarpeeksi usein, ja romanit saivat suurelta osin jatkaa epäsäännöllistä elämäänsä.²⁷⁶ Joosef II: aikaan säädettiin muutenkin lakeja, joiden avulla pyrittiin parantamaan köyhien asemaa, esimerkiksi köyhäinapua, koulutusta ja sairaanhoitoa koskien. Lait kiristyivät myös kerjäämisen ja kulkukaupustelun kohdalla, jolloin Willemsin mukaan kiertelevä elämäntapa ja vakituisen työn puute nähtiin rangaistavina. Samoin maan sisäiset vähemmistöt, kuten juutalaiset, pyrittiin assimiloimaan valtaväestöön.²⁷⁷

Hoylandin mielestä tällaiset pakottavat lait eivät kuitenkaan auttaneet saamaan romaneita osaksi yhteiskuntaa, vaan valtion vapaampi suhtautuminen olisi parempi vaihtoehto. Hoylandin mukaan Teresan ja Joosef II:n lait olisivat kyllä parantaneet romanien oloja, jos ne oltaisiin toimeenpantu kunnolla, mutta lapsien riistäminen vanhemmilta oli liian jyrkkä keino. Lapsien riistäminen vanhemmiltaan oli julmaa, eikä ottanut huomioon ihmisten herkimpiä tunteita: ”But an order for children to be torn away from their parents, was so far from being dictated by the study of human nature, that it did violence to the tenderest sensibilities, and set nought the kindest emotions.” Tällainen laki sai lisäksi romanit vastustamaan valtiota ja eristäytymään yhteiskunnasta entistä enemmän.²⁷⁸ Tämä kommentti linkittyy taas käsitykseen siitä, että kaikki ihmiset yhteisen ihmisyytensä takia jakoivat samat tunteet, kuten tässä tapauksessa tuskan lapsen menettämisestä. Instituutiot ja lait, jotka eivät huomioineet ihmisten tarpeita, nähtiin erottelevan ihmisiä epäoikeudenmukaisesti. Tämä ajattelu kuului osaltaan humanitarismin, ja esimerkiksi orjuuden vastaisessa liikkeessä kuvattiin lapsien erottamista vanhemmistaan epäluonnolliseksi.²⁷⁹

Ehkä sen takia, ettei Hoyland kannattanut pakottavia toimia romanien tapojen muuttamiseksi, hän ei kopioinut Juniuksen *Northampton Mercuryyn* kirjoittamia ehdotuksia romanien tapojen parantamiseksi. David Mayallin mukaan Junius ehdotti, että romaneita varten olisi rakennettu kyliä, joissa he asuisivat sivistyneempien ihmisten valvonnassa. Vaeltelevat romanit tulisi viedä lähimpään tällaiseen kylään ja jos joku romani ei tähän suostuisi, voisi hänet lain mukaan vangita.²⁸⁰ Christian Observerin kirjeet hän sen sijaan kopioi kokonaan ja kommentoi heidän sivistämiseen tehtyjä ehdotuksia.

²⁷⁶ Grellmann 1807, 96(2), 97(2), 98(2), 102–108; Hoyland 1816, 65–74. Käyttämässäni Grellmannin teoksen painoksessa on painovirhe, jonka vuoksi sivunumerot 90–99 on painettu kahteen kertaan. Suluissa oleva numero kaksi siis tarkoittaa, että viitataan jälkimmäisiin kyseisesti numeroiduista sivuista.

²⁷⁷ Willems 1997, 31–33.

²⁷⁸ Hoyland 1816, 229.

²⁷⁹ White 2005, 27, 36.

²⁸⁰ Mayall 1988, 99–100.

Näissä kirjeissä tosin ehdotukset olivatkin lähinnä romanien käännyttämiseen ja koulutukseen liittyviä, kuten olen tässä luvussa jo aiemmin kirjoittanut. Hoyland jätti myös yhden romaneita koskevan kirjoituksen vuoden joulukuun 1809 *Christian Observerin* numerosta kopioimatta ja mainitsematta. Nimimerkillä S. lehteen kirjoittanut henkilö pohti, että ennen romanien auttamista olisi hyvä tietää heistä enemmän, kuin mitä aiemmista *Christian Observeriin* lähetyistä kirjeistä sai selville.²⁸¹ S. kopioi kirjeeseensä otteita *Encyclopaedia Britannican* romaneita kuvaavasta tekstistä, koska ajatteli ettei kaikilla lukijoilla ollut kyseistä teosta ja että siinä olevasta tiedosta olisi hyötyä romanien tapoja parannettaessa.²⁸²

Hoyland oli ilmeisesti käyttänyt *Encyclopaediaa*, *Christian Observerissa* ilmestynyttä kirjettä tai molempia lähteenään, sillä romanien historiaa Britanniassa käsittelevässä luvussa Hoyland käytti samaa tekstiä kuin edellä mainituissa kirjoituksissa oli. Hoyland esimerkiksi kirjoitti samoin sanoin vuoden 1530 romaneita koskevasta laista ja romanien hetkellisestä suosioista 1500-luvun Skotlannin vallanpitäjien keskuudessa. Lisäksi hän kirjoitti tuomari Blackstonesta, jonka mukaan romaneita ei oltu restauraation jälkeen teloitettu egyptiläislain mukaisesti. Molemmissa lähteissä mainitaan tämä tieto, mutta vain S:n kirjeessä Blackstone mainitaan nimeltä.²⁸³ Blackstonen kirjoitus oli ilmestynyt alun perin hänen vuonna 1765 ilmestyneessä kirjassaan *Commentaries on the Laws of England*.²⁸⁴ On vaikea sanoa, minkä takia Hoyland jätti mainitsematta mahdollisesti lainaamiaan kirjoituksia, etenkin kun hän viittasi muuten päällepäin tunnollisesti lähteisiinsä. Tämä saakin pohtimaan, oliko Hoyland käyttänyt teoksessaan muitakin lähteitä kuin niitä, jotka mainitsi nimeltä. Yksi näiden mahdollisten lähteiden mainitsemattomuuteen saattoi olla se, että *Enclypeadiassa* ja siitä *Christian Observerin* kirjeeseen kopioidussa tekstissä suhtauduttiin epäilevästi Grellmannin teoriaan. Grellmannin teoriaa ei kirjoituksissa suoraan tuomittu vääräksi, mutta hänen tutkimustuloksiaan ei pidetty riittävinä todistamaan romanien intialaista alkuperää.²⁸⁵

Hoylandin käyttäessä Grellmannin teoriaa oman tutkimuksensa pohjana, olisi Grellmannin teorian epäileminen osoittanut epäilyjä myös Hoylandin tutkimuksia kohtaan. Ehkä tämän takia Hoyland ei edes halunnut viitata sellaisiin lähteisiin, joissa

²⁸¹ *Christian Observer* 1809, 767–772.

²⁸² *Encyclopaedia Britannica* 1797, 253–256; *Christian Observer* 1809, 767–772.

²⁸³ *Encyclopaedia Britannica* 1797, 253; *Christian Observer* 1809, 768, Hoyland 1816, 78–79, 87, 89–90.

²⁸⁴ Houghton-Walker 2014, 16–17.

²⁸⁵ *Encyclopaedia Britannica* 1797, 255–256; *Christian Observer* 1809, 772.

teoriaa ei pidetty tarpeeksi pitävänä. Kuten jo edellisessä luvussa kävi ilmi, Hoyland jätti teoksensa ulkopuolelle sellaisia kuvauksia romaneista, jotka eivät sopineet siihen kuvaan romanista, jonka hän teoksellaan halusi välittää. Teoksen tarkoituksena oli saada hyväntekijät kiinnostumaan romanien auttamisesta, joten osittain tämän takia Hoyland kuvasi romanit avun ansaitsevana ja syrjittynä ryhmänä, joita voi verrata sivistymättömydessään ulkomaiden alkuperäisväestöihin. Keskeistä tässä kuvassa oli, että romanit tarvitsivat apua sivistymiseensä, eli olivat sivistysmission ansaitsevia kohteita. Tukea näihin väitteisiin hän sai kopioimalla sellaisia kirjeitä *Christian Observerista* ja *Northampton Mercuryta*, joissa kannustettiin ennen kaikkea romanien kristinuskoon kääntymiseen.

3.2. Romanien reformaatio: parhaat keinot ja hyöty yhteiskunnalle

Alemman luokan sivistäminen miellettiin tärkeäksi koko yhteiskunnan kannalta, koska kansalaisten moraalisen tilan nähtiin vaikuttavan yhteiskuntaan, jolloin huonot tavat ja moraalittomuus ruokkivat laiskuutta, epärehellisyttä ja tuhlailevaisuutta, jotka taas johtivat köyhyyteen, irtolaisuuteen, rikollisuuteen ja maan talouden laskuun.²⁸⁶ Sarah Houghton-Walkerin mukaan romaneita ei mielletty enää 1800-luvun alussa ulkomaalaisiksi, vaan Britannian kansalaisiksi. Hän osoittaa, että myös Hoyland käytti heistä termiä ”British subjects”. Tällöin romaneita koskivat samat kansallisvelvollisuudet kuin muitakin ja heidän saaminen osaksi yhteiskuntaa olisi siis hyödyksi koko maalle.²⁸⁷ Tässä luvussa kuvaan minkälaisia keinoja Hoyland ehdotti romanien sivistämiseksi ja saamiseksi osaksi yhteiskuntaa. Tarkastelen näitä keinoja suhteessa Englannin muiden alempi luokkaisten tapojen ja moraalin parantamiseen käytettyihin keinoihin. Ennen kuin romanien sivistämismissiota kannatti käynnistää, piti heistä kuitenkin tietää enemmän, kuten olen aiemmin tässä työssä kirjoittanut. Tämän takia kuvaankin luvun alussa sitä, miten Hoyland keräsi tietoa romaneista sekä miten hänen metodinsa suhteutuivat ajan yhteiskuntatutkimukseen. Koska romanit nähtiin yhteiskunnan laitamalla eläväksi ryhmäksi²⁸⁸, liittyi Hoylandin teos erityisesti köyhyyttä, rikollisuutta ja irtolaisuutta kartoittavaan tutkimukseen.

²⁸⁶ Innes 2009, 180.

²⁸⁷ Hoyland 1816, vi; Houghton-Walker 2014, 23, 237, 242.

²⁸⁸ Mayall 1995, 17–18.

Hoylandin teos liittyi aiemmin käsittelemäni etnografisen tutkimuksen lisäksi ajan empiiriseen yhteiskuntatutkimukseen. Aiemmin yhteiskunnallinen tutkimus oli keskittynyt Britannian kehitykseen taloudellisesti, sotilaallisesti ja väestöllisesti, sekä siihen, miten valtio oli noussut suurvallaksi. 1700-luvun loppupuolella huomiota alettiin kiinnittämään yhteiskunnallisiin ongelmiin ja sosiaalipolitiikkaan, kuten köyhyyteen, irtolaisuuteen ja rikollisuuteen. Esimerkiksi Frederick Morton Edenin, jonka teokseen Hoyland viittasi kirjassaan, mukaan oli tärkeää tutkia myös alempien luokkien kehitystä historian saatossa, eikä vain kansakunnan kunniakkaita saavutuksia. Tietoa köyhistä keräsi niin maan hallinto kuin vapaaehtoisjärjestötkin. Hallinto keräsi tietoa esimerkiksi siitä, kuinka paljon rahaa käytettiin köyhänapuun, irtolaisten poistamiseen ja kuinka paljon irtolaisia vangittiin kreivikunnittain. Yhteiskunnallisia oloja tutkittiin empiirisesti; esimerkiksi vankiloiden oloja kartoitettiin vierailemalla mahdollisimman monessa niistä ja tutkimuksen kohteena olleita köyhiä ihmisryhmiä, kuten kerjäläisiä, haastateltiin. Tällaisten tutkimuksien tarkoituksena oli esimerkiksi selvittää kerjäämisen ja köyhyyden syyt.²⁸⁹

Hoyland käytti empiirisen yhteiskuntatutkimuksen metodeja hyväkseen kerätessään tietoja romaneista. Tällaisia metodeja olivat Englannin kreivikuntiin ja Skotlannin kreivikuntien sheriffeille lähetetty kysely alueiden romaniväestöstä, kohdattujen romanien haastattelu, tietojen kerääminen Lontoossa asuvien romanien asuinpaikoista ja ammanteista sekä vieraileminen muutamassa romanileirissä ja heidän elinolojensa kuvaaminen.²⁹⁰ Yhteiskunnalliset tutkimukset pyrkivät keräämään tietoa eri alueista ja ihmisryhmistä mahdollisimman laajalla otannalla ja esimerkiksi vertailemaan eri alueiden sosiaalista jakoa. Esimerkiksi Matthew Martinin tekemässä, Bettering Societyn tukemassa tutkimuksessa haastateltiin noin kahtatuhatta kerjäläistä. Edenin tutkimus *The State of the Poor in England and Wales* taas kattoi 186 kuntaa.²⁹¹ Hoylandin teos ei ollut näihin tutkimuksiin verrattuna kovin laaja, vaikka hän pyrkikin keräämään tietoa koko maasta. Ei ole tiedossa, kuinka paljon vastauksia Hoyland sai kyselynsä, sillä hänen teoksessaan esitetyt vastaukset kysymyksiin olivat yhteenveto kaikista vastauksista. Hoylandin teos oli kuitenkin ensimmäinen, jossa pyrittiin hankkimaan tietoa koko Britannian romaniväestöstä.²⁹² Hoyland käytti siis samanlaisia metodeita kuin empiirinen

²⁸⁹ Stone 1997, 281–283; Roberts 1998, 77–78; Innes 2009, 141–143, 157, 162, 164–165.

²⁹⁰ Hoyland 1816, 91, 151, 162–164, 178, 182, 184–185.

²⁹¹ Innes 2009, 165, 167–170.

²⁹² Cressy 2016, 68; Willems 1997, 141.

yhteiskuntatutkimus ja köyhien oloja kartoittava tutkimus, kuten haastatteluja, haastattelumuotoista kyselyä ja asumuksissa vierailua.

Empiiriseen yhteiskuntatutkimukseen kuului arviointi Britannian väkiluvusta, sillä ajan käsityksen mukaan suuri populaatio oli osoitus voimakkaasta valtiosta. Ensimmäinen väestönlaskenta järjestettiin vuonna 1801, ja laskennan tarkoituksena oli väkiluvun lisäksi selvittää valtion tulot ja varallisuus. Perheiltä esimerkiksi kysyttiin, miten he ansaitsivat elantonsa. Tätä ennen esimerkiksi Eden oli vuonna 1800 julkaissut arvion Britannian väkiluvusta, jossa hän arvioi väestön määrän pääasiassa kasteiden, hautausten ja maksettujen verojen määrän avulla.²⁹³ Myös Hoyland pohti teoksessaan keinoja, joilla romanien lukumäärä Englannissa voitaisiin selvittää. Hänen mukaansa eräs parlamentin jäsen oli alahuoneelle pitämässään puheessa arvioinut romanien lukumäärän Englannissa olevan noin 36 000. Hoylandin mukaan tähän lukuun oli täytynyt sisältyä myös muita kiertelevää elämää viettäviä ryhmiä arvion suuruuden takia. Hoyland ehdotti, että jokaisessa kaupungissa ja kylässä samana päivänä konstaapelit keräisivät tiedot niissä oleskelevista romaneista. Näin pystyttäisiin saamaan mahdollisimman tarkka arvio lukumäärästä, sillä jos laskennat suoritettaisiin eri paikoissa eri aikoihin, voisivat jotkut romaneista tulla lasketuksi useampaan kertaan. Samalla voisi kerätä tiedot myös muista kiertelevää elämää viettävistä joukoista, kuten keramiikan myyjistä, jotka romanien tapaan elivät irtolaista elämää. Hoyland päätyi arvioon, jonka mukaan romaneita olisi Englannissa noin 18 000²⁹⁴, mutta hän ei mainitse, miten tähän lukuun päätyi. Hän arvioi romaniperheissä olevan noin viisi ja puoli henkeä Lontoossa talvensa viettävien romaniperheiden listan perusteella, mikä oli puoli henkeä enemmän kuin keskimääräisessä englantilaisperheessä.²⁹⁵

Köyhiin liittyvän tutkimuksen kasvun yhtenä syynä oli köyhäinavun kustannuksien kasvu 1700-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Köyhäinapu alettiin nähdä hidasteena valtion talouden kasvulle, ja keskustelua käytiin jopa köyhäinavun poistamisesta. Vaikutus valtion talouteen nähtiin vakavana ongelmana erityisesti Ranskaa vastaan käytyjen sotien

²⁹³ Stone 1997, 298, 300–301; Innes 2009, 157.

²⁹⁴ Tämä arvio on huomattavasti suurempi kuin mitä johdannossa esittämäni vuoden 1851 väestönlaskennan tulos, joka oli alle 8000 henkeä. Väestönlaskennassa oli eroteltu ne, jotka asuivat teltoissa ja karavaaneissa ja ne, jotka yöpyivät ladoissa ja muissa suojissa. Mayall tulkitsee romaneiksi heidät, jotka yöpyivät teltoissa ja karavaaneissa, koska ladoissa yöpyvät olivat usein yksin matkustavia miehiä, käsi- ja maatyöläisiä, jotka liikkuivat työnperässä. Näitä yksin matkustavia miehiä ei tuolloin Mayallin mukaan luokiteltu romaneiksi. Yhteenlaskettunakin teltoissa ja karavaaneissa sekä ladoissa yöpyvien määrä oli väestönlaskennassa alle 16 000 henkeä. Ks. Mayall 1988, 24–25.

²⁹⁵ Hoyland 1816, 169–171, 254.

aikana, jolloin mielipiteet köyhiä kohtaan tulivat ankarammiksi. Köyhäinlakien uskottiin kannustavan köyhiä laiskuuteen, tätä mieltä olivat esimerkiksi Eden ja väestönkasvusta kirjoittanut Thomas Malthus. Köyhän oli mahdollista hakea apua kotiskunnastaan, jonne hän oli syntynyt tai kunnasta, jossa oli ollut töissä yli vuoden, vuokrannut tai ostanut tietyn arvoisen asunnon, ollut oppipoikana tai mennyt naimisiin kuntalaisen kanssa ja muuttanut tästä syystä sinne. Jos muutti näistä syistä uuteen kuntaan, ei henkilö ollut enää syntymäkuntansa asukas, eikä voinut tarpeen mukaan hakea apua sieltä. Lain tarkoituksena oli rajoittaa köyhän väestön liikkumista maan sisällä, ja saada heidät pysymään kotikuntansa alueella.²⁹⁶ Hoylandin mukaan romanit eivät voineet tukeutua köyhäinapuun, koska eivät he eivät olleet kirjoilla missään kunnassa. Tähän vaikutti myös romanien itsenäinen asenne, joka esti heitä hakemasta apua ulkopuolisilta. Hoyland luki tämän romanien eduksi, sillä jos puolillakaan maan köyhistä olisi ollut tämä ominaisuus, koko kansakunta olisi hyötynyt siitä.²⁹⁷ Tällä kommentilla Hoyland viittasi luultavasti köyhäinavun kustannuksien nopeaan kasvuun ja sen vaikutuksiin maan talouteen.

Laajempien köyhyyttä koskevien yhteiskuntatutkimuksien lisäksi hyväntekeväisyysjärjestöt pitivät kirjaa avunsaajistaan ja tekivät esimerkiksi kotikäyntejä. Alison Twells kuvaa tällaista köyhien tarkkailemista termillä ”science of the poor”. Tuntemalla köyhien olot, voitiin heille tarjota järkevää, heidän tilanteeseensa sopivaa apua, ja samalla erottaa avun ansaitsevat ansaitsemattomista. Kotikäynneillä tarkkailtiin esimerkiksi köyhien työssäkäyntiä, kodin siisteyttä ja lasten kristillistä opetusta. Tällöin empiirinen tutkimus köyhien ja avun saajien oloista nähtiin tärkeänä, jotta sivistysmissio ja moraalinen parannus onnistuisivat.²⁹⁸ Myös Hoyland piti romaneiden tilanteen tutkimista tärkeänä, ennen kuin heidän auttamisekseen voisi tehdä konkreettisen suunnitelman. Teoksensa johdannossa hän kirjoitti, että romanien olojen parantaminen tuntematta heidän historiaansa olisi hyvin epäviisasta. Romanien auttamista ilman heidän nykytilansa tuntemista ja aiemmin saamansa avun tutkimista verrattiin siihen, että lääkäri määräisi potilaalleen lääkettä tuntematta hänen sairauttaan ja hoitohistoriaansa.²⁹⁹

Tietämättömyys romanien alkuperästä ja nykytilanteesta vaikutti siihen, miten valtaväestö suhtautui heihin. Romanien rodullisilla ominaisuuksilla oli suuri vaikutus heidän tapoihinsa ja käyttäytymiseen, mikä tuli Hoylandin mukaan ottaa huomioon

²⁹⁶ Hilton 1988, 81, 99; Green 2010, 5–7; Durston 2012, 48–49.

²⁹⁷ Hoyland 1816, 186, 233.

²⁹⁸ Twells 2009, 57, 70–71.

²⁹⁹ Hoyland 1816, vi, 17.

tehtäessä suunnitelmia heidän olojensa parantamiseksi. Monet hyväntekijät, esimerkiksi *Christian Observeriin* ja *Northampton Mercuryyn* kirjoittaneet henkilöt, ehdottivat romanien ryhtymistä maanviljelijöiksi. Jos he olisivat olleet tietoisia romanien historiasta, eivät he olisi tätä Hoylandin mukaan ehdottaneet, sillä kuten luvussa 2.2. esitin, Hoylandin mukaan romanit olivat erityisen soveltumattomia maanviljelyyn rodullisten piirteidensä takia.³⁰⁰ Maanviljelyä pidettiin yleisestikin yhtenä ratkaisuna kaupunkien työttömien köyhien tilan parantamiseksi, esimerkiksi Philanthropic Society kannatti tätä.³⁰¹ Sivistämismissio siis Hoylandin mukaan epäonnistuisi ilman empiirisesti romaneista kerättyä tietoa. Köyhiä jaoteltiin tutkimuksissa ansaitseviin ja ansaitsemattomiin köyhiin. Ensin mainitut olivat työteliäitä, siistejä ja hyvä tapaisia, kun taas jälkimmäisiin luokiteltiin irtolaiset, kerjäläiset ja työtä tekemättömät köyhät. Monien hyväntekeväisyysjärjestöjen agenda ei ollutkaan parantaa köyhien materiaalisia oloja tai tuloja, vaan ne tähtäsivät nimenomaan moraaliseen reformiin. Kadulla kerjäävien kuvattiin käyttävän parempiosaisten huonoa omatuntoa hyväkseen, kun taas oikeasti apua tarvitsevat eivät näkyneet katukuvassa. Esimerkiksi Bathissa perustettiin vuonna 1805 Bath Society for the Suppression of Vagrants and Imposters; Relief of Occasional Distress, and Encouragement for Industry, jonka tarkoituksena oli erottaa oikeasti apua tarvitsevat köyhät hyväntekeväisyyden hyväksikäyttäjistä kotikäyntien ja välillä myös poliisin avulla.³⁰²

Kiertelevän elämäntyylin takia romanit näyttäytyivät ansaitsemattomina köyhiltä, jotka eivät ansainneet hyväntekijöiden avustuksia. Esimerkiksi *Northampton Mercuryssa* A Friend of Religion kirjoitti tuttavansa kuvanneen romaneita näin: “They were set of worthless and undeserving wretches; and he believed they would rather live as they do, than otherwise”. Tämän kommentin mukaan romanien nähtiin elävän siveettömästi omasta halustaan, eikä heidän uskottu haluavan muuttaa tapojaan. Hoylandin mukaan tämä uskomus oli yleinen brittien keskuudessa, mikä taas johtui siitä, ettei heidän alkuperäänsä tunnettu. Jos alkuperä olisi ollut tiedossa, olisivat ihmiset tuomitsemisen sijaan ymmärtäneet, että romanit vain seurasivat esi-isiltään perittyjä tapoja, eivätkä tieteen tahtoen eläneet lainvastaisesti. Hoyland epäili valtaväestön myös uskovan romanien olevan syyllisiä useampiin rikoksiin kuin mitä he todellisuudessa olivat. Koska heidän luonnollisen kuoleman kuolleen eläimen lihan syömisen tapansa ei tunnettu, saattoivat

³⁰⁰ Hoyland 1816, 245–246

³⁰¹ Whitten 2010, 34–35.

³⁰² Hilton 1988, 98–99; Roberts 1998, 75–77; Houghton-Walker 2014, 226, 228.

ihmiset luulla, että heidän täytyi varastaa enemmän pysyäkseen hengissä. Lisäksi Hoyland painotti, että romanit eivät kerjänneet usein, vaikka näin saattoi luulla, koska heidät luokiteltiin irtolaisiksi ja kerjäläisiksi. Hänen mukaansa alahuoneen kerjäämistä käsittelevällä komitealla oli tiedossa vain yksi tapaus, jossa romanityttö oli syyllistynyt kerjäämiseen Lontoossa. Hoyland mainitsi tämän kahdessa kohtaa kirjassaan, joten hän halusi painottaa positiivista seikkaa.³⁰³

Vaikka köyhäinavun kulut olivat lisääntyneet, ei sen saaminen aina ollut kuitenkaan helppoa. Köyhäinavun jakamista Lancashiressa tutkineen Margaret Hanlyn mukaan apua sai vasta, kun mitään muuta keinoa saada elantoa ei ollut. Tällaisia keinoja olivat esimerkiksi työ, mukaan lukien vaimon ja lapsien tekemä työ, omaisuuden myyminen tai panttaaminen, sukulaisten apu ja hyväntekeväisyyden kautta haettu apu. Yhteiskunnallisten muutosten nähtiin osaltaan vaikuttavan köyhyyden lisääntymiseen. Esimerkiksi väestönkasvu, matalat palkat, korkeat hinnat ja huonot sadot vaikuttivat köyhän väestön lisääntymiseen. Köyhäinavun aiheuttamaa laiskuutta ei siis mielletty ainoaksi köyhyyden syyksi. Köyhäinavun tarpeen kasvu liittyi myös maatalouden muutokseen. Maatalouden uudistusta pidettiin tärkeänä tuottavuuden parantamisen ja järjestelmän kehityksen kannalta. Yhtenä uudistuskeinona oli yhteismaiden muuttaminen yksityisiksi pelloiksi. Yhteiskuntatutkija David Davies esitti kirjassaan *The Case of Labourers in Husbandry* (1795) yhteismaiden sulkemisen ja maatalousjärjestelmän muutoksen vaikuttaneen köyhyyden lisääntymiseen. Esimerkiksi maaseudun köyhä työvoima joutui tukeutumaan köyhäinapuun tullakseen toimeen, siitä huolimatta että heillä oli töitä.³⁰⁴

Yhteismaiden sulkeminen vaikutti romaneihin, sillä osa suljetuista alueista oli heidän perinteisiä leiriytymispaikkojaan. Esimerkiksi Norwoodin alueiden sulkeminen vuonna 1808 sai heidät siirtymään läheiselle Dulwichin alueelle.³⁰⁵ Hoyland kirjoitti Norwoodin yhteismaiden sulkemisesta ja siitä, että pari kuukautta ennen kuin hän vieraili siellä syksyllä 1815, alueella majoittuneet romanit oltiin irtolaislain mukaan kuljetettu vankilaan, vaikka he eivät olleet tehneet mitään varsinaista rikosta. Muissakin kunnissa romaneita otettiin kiinni ja kuljetettiin vankilaan irtolaislain nojalla heti kun he ilmaantuivat alueelle. Hoylandin mukaan tämänkaltaiset romanien kuljetukset maan

³⁰³ Hoyland 1816, 155, 186, 233–234, 241–242.

³⁰⁴ Cascoigne 1994, 224–226; Hanly 2003, 78; Green 2010, 7.

³⁰⁵ Mayall 1988, 35; Houghton-Walker 2014, 2.

eteläosissa olisivat ajaneet heitä yhä enemmän Pohjois-Englantiin.³⁰⁶ Hoyland kuvasi romanien kuljetuksia näin:

[--] Gypsies being hunted like beasts of prey from township to township in England; and it has been ascertained that in some places they are routed, as it is termed, by order of magistrates, whenever they appear, and sent to prison on vagrant act, without so much as a charge upon degradation on property.³⁰⁷

Romaneita siis kuljetettiin vankiloihin irtolaislain nojalla, koska heillä ei ollut vakituisia asumuksia tai virallista kotikuntaa. Muutamassakin kohtaa Hoyland huomautti, että romanit eivät syylistyneet varkauksiin, joiden takia kiinni ottaminen olisi ollut hyväksyttävää, vaan tällainen heidän paikasta toiseen ajaminen lähenteli vainoamista.

Työn perässä kaupunkeihin vaeltavia irtolaisjoukkoja pyrittiin hallitsemaan irtolaislain (Vagrant Act) avulla, ja tätä samaa lakia käytettiin romaneiden kohdalla. Lain mukaan irtolaista elämää kotikuntansa ulkopuolella viettäviä voitiin kuljettaa takaisin kotikuntiinsa. Esimerkiksi vuonna 1790 Lontoon Middlesexin alueelta siirrettiin 1000 irtolaista takaisin kotikuntiinsa. Omissa kotikunnissaan asuvat työttömät irtolaiset taas määrättiin yleensä köyhäintaloihin, joissa he saivat asuinsijan ja ruoan työtä tekemällä. Irtolaisten siirtämiseen takaisin kotikuntiinsa vaadittiin kuitenkin oikeudenkäynti, joten oikeudenkäyntikustannukset kuljetuksien lisäksi tulivat kalliiksi kunnalle, josta irtolaista oltiin lähettämässä pois. Tämän takia läheskään kaikkia irtolaisia ei siirretty takaisin kotikuntiinsa, vaan heidän kohdallaan turvauduttiin pienimuotoisiin avustuksiin. 1700-luvun lopulta lähtien yhteiskunnallisia ongelmia, kuten irtolaisuutta, pyrittiin aktiivisesti selvittämään eri järjestöjen kautta esimerkiksi rakentamalla uusia vankiloita ja köyhäintaloja. Tuolloin perustettiin myös useita yhdistyksiä, jotka tekivät syytteesenpanoja, jotta useampi rikollinen ja irtolainen joutuisi oikeuden eteen.³⁰⁸

Hoyland otti kirjassaan vahvasti kantaa romanien tuomitsemisesta irtolaislakien mukaan. Koska romanit viettivät vaeltavaa elämää perinteidensä takia, eikä siksi että halusivat rikkoa lakia, heitä ei pitäisi myöskään tuomita irtolaislakien mukaan. Hoylandin mukaan romaneille pitäisi ensin antaa kunnollinen mahdollisuus muuttua; jos he kunnan ammattiin koulutuksen ja yhteiskuntaan asettumisen jälkeenkin jatkaisivat kiertelevää elämää, voisi heidät tuomita tämän lain mukaan. Irtolaislakia oli myös vaikea toteuttaa

³⁰⁶ Hoyland 1816, 180–181.

³⁰⁷ Hoyland 1816, 230.

³⁰⁸ Innes 2009, 185, 195; Durston 2012, 49–52

romanien kohdalla, koska heillä ei ollut kotikuntaa, jonne heidät voisi palauttaa, vaan Hoylandin sanoin koko maa oli heidän kotinsa. Hänen mukaansa romanien irtolaislakien mukaisilla kuljetuksilla ei ollut mitään hyötyä, jos heille ei tarjottu mitään muutakaan paikkaa asua. Erityisen tukalaksi romanien tilanteen oli tehnyt rikollisten syytteenpanoon keskittyneet yhdistykset, joiden kasvavan määrän takia romaneita tuomittiin enemmän irtolaislakien mukaan ja siirrettiin paikasta toiseen. Tämän lisäksi romanien kiinni ottamisesta luvattiin palkkioita.³⁰⁹ Lain mukaan oli mahdollista saada palkkion irtolaisen tai rikollisen ilmiantamisesta. Palkkioiden tarkoituksena oli saada irtolaisia useammin oikeuden eteen ja se oli osana samaa ilmiötä kuin syytteenpanoyhdistysten yleistyminen.³¹⁰

Hoyland kokosi teokseensa lakeja, joiden mukaan romaneita oli syrjitty Britanniassa. Henrik VIII:n aikana esimerkiksi romaneita kiellettiin tulemasta Englantiin vangitsemisen uhalla, ja Filipin ja Maria I:n sekä Elisabethin aikaan romanien seurassa liikkuminen yli kuukauden ajan oli törkeä rikos. Kirjoitushetkellä romaneita voitiin Hoylandin mukaan tuomita vain irtolaislain mukaan. Tässä laissa romanit kuitenkin edelleen luokiteltiin huijareiksi ja kiertolaisiksi: ”that all persons pretending to be Gypsies, or wanderind in the habit, and form of Egyptians, shall be deemed rogues and vagabonds.”³¹¹ Romaneita vastaan oli siis tehty Egyptiläislaki Elisabeth I aikana, jonka mukaan romaneita voitiin vangita, karkottaa maasta ja teloittaa ainoastaan etnisen taustansa perusteella. Laki kumottiin vuonna 1783. David Mayallin mukaan tämä johtui siitä, että laki ei ollut enää tarpeeksi tehokas maan laajenevan ja monimuotoistuvan irtolaisjoukon kontrolloimisessa. Romaneita tuomittiin siis edelleen irtolaislain mukaan. Irtolaislain lisäksi kiertelevää elämää viettäviin ryhmiin kohdistui kaupusteluluvan hankkimiseen määräävä laki (Hawkers and Pedlars Act), joka astui ensikertaa voimaan vuonna 1810. Lain mukaan kaikkien kulkukauppiaden piti hankkia lupa kaupantekoon. Romanien vainoaminen ei siis Mayallin mukaan loppunut siihen, kun ainoastaan heihin kohdistunut egyptiläislaki kumottiin.³¹²

Vaikka Hoyland kritisoikin romanien tuomitsemista irtolaislain mukaan, välittyi hänen teoksestaan kuitenkin yhteiskunnan ulkopuolella elämisen tuomitseminen.³¹³ Romanien

³⁰⁹ Hoyland 1816, 160–161, 230, 232–234, 241.

³¹⁰ Roberst 2004, 52; Durston 2012, 52.

³¹¹ Hoyland 1816, 78, 82, 87.

³¹² Mayall 1995, 27–29.

³¹³ Willems 1997,

saaminen osaksi siviiliyhteiskuntaa oli olennainen osa heidän sivistämistään. Yhteiskunnan ulkopuolella eläessään romanit ja muut kiertelevät joukot välttyivät kansallisvelvollisuuksilta, kuten verojen maksamiselta. Hoyland uskoi, että esimerkiksi kiertelevät keramiikan kaupustelijat olisivat tienanneet jonkin verran omaisuutta, mutta ilman pysyvää asuinpaikkaa välttivät verojen maksun. Hän myös piti kaupustelulupaa hyvänä keinona kiertelevien ryhmien kontrolloimiseen, sillä tällä hetkellä hänen mukaansa tällaiset ryhmät elivät lain ulkopuolella, ”Imperium in imperio”. Lisäksi Hoyland ehdotti, että kiertolaisille asumuksia vuokraavilta tai heitä muuten majoittavilta henkilöiltä voisi edellyttää luvan hankkimista. Tällöin heidän tulisi antaa tietoja majoitettavistaan viranomaisille, sillä Hoylandin kokemuksen mukaan tällaisten majatalojen pitäjät eivät muuten mielellään kertoneet vieraistaan. Tällä tavalla kiertelevää elämää viettäviä ryhmiä voisi hallita paremmin ilman, että heidän vapauttaan rajoitettaisiin. Kaupustelulupa ja majoituslupa vähentäisivät huomattavasti tarvetta irtolaislain toimeenpanoihin. Hoyland tosin piti irtolaislakia hyödyllisenä maan muun köyhän väestön hallitsemisessa.³¹⁴

Köyhäinavun lisäksi keskustelussa yhteiskunnan tilasta kiinnitettiin huomiota oletettuun rikollisuuden lisääntymiseen ja vankiloiden huonoihin oloihin. Keskustelu rikollisuudesta liittyi romaneihin siten, että heidät miellettiin lain ja yleisen mielipiteen mukaan rikollisiksi, kuten olen tässä luvussa aiemmin esittänyt. Vaikka rikoslaki oli ankara, ja varkaudestakin saattoi saada kuolemantuomion, se ei silti vähentänyt rikollisuutta. Vankiloiden reformin ajajana toimi Bedfordshiren seriffi ja Royal Societyn jäsen John Howard. Hän vieraili useissa vankiloissa ja keräsi niistä tilastollista tietoa, johon hän pohjasi ehdotuksensa vankilojen olojen parantamisesta. Proclamation Society jatkoi Howardin työtä tarkastamalla paljon vankiloita. Yhdistys painotti vankilojen tehtävää rikollisten moraalien parantamisessa esimerkiksi eristämällä rikolliset toisistaan ja ulkomaailmasta huonojen vaikutteiden leviämisen estämiseksi. Myös kveekarit olivat vahvasti mukana vankilojen uudistusliikkeessä. Vuonna 1808 perustettiin jo edellä mainitun kveekari William Allenin johdolla the Society for the Diffusion of Knowledge upon the Punishment of Death, ja yhdistyksessä oli mukana paljon muitakin kveekareita. Yhdistyksen päätarkoituksena oli kerätä ja levittää tietoa kuolemanrangaistuksesta, mutta myöhemmin yhdistys toimi myös vankilojen olojen parantamisen äänitorvena. Keinoina

³¹⁴ Hoyland 1816, 171–172, 233, 249.

moraaliseen reformiin oli esimerkiksi Raamatun lukeminen vangeille ja vankien työllistäminen vankeusaikana.³¹⁵

Hoyland otti myös kantaa rikollisuuteen ja sen syihin. Hän viittasi Alexander Fraser Tytlerin kirjassaan *Considerations on the present Political State of India* (1815) esittämään käsitykseen, jonka mukaan köyhyys oli suurin syy rikollisuuteen. Näin ollen köyhyyden syiden ratkaiseminen oli kaikista tärkeintä rikosten ehkäisyssä. Fraser Tytler oli toiminut Bengalissa assessorina, ja ammattinsa takia hän oli Hoylandin mielestä erityisen pätevä arvioimaan rikollisuuden syitä. Mitä enemmän maassa oli köyhiä, sitä enemmän oli myös rikollisuutta. Pienistä varkauksista oli myös helppo siirtyä isompiin rikoksiin.³¹⁶ Tällainen käsitys siirtymisestä pienistä rikoksista suurempiin oli yleinen tuolloin ja esimerkiksi moraalista ja tapoja kontrolloivia lakeja pidettiin hyvinä ennaltaehkäisevinä varoituksina siirtymästä isompiin rikoksiin, kun moraaliset rikkeetkin olivat lain edessä tuomittavia. Toisaalta liian ankaria rangaistuksia kritisoitiin esimerkiksi siitä, että ne vain kiihottivat ihmisen ”eläinluontoa”, eivätkä palvelleet parannusta. Esimerkiksi vuonna 1814 kritisoitiin häpeäpuurangaistusta, jonka nähtiin kiihottavan sivistymättömän ihmisen villiä luontoa, eikä aiheuttavan parannusta rikollisessa. Sen sijaan painotettiin rikosten ennaltaehkäisyä ankarien rangaistusten sijaan.³¹⁷ Kirjassaan esittämien väitteiden perusteella myös Hoyland vastusti liian ankaria rangaistuksia. Hän lainasi teoksessaan the British and Foreign School Societyn raporttia, jossa painotettiin rikoksien ehkäisyä moraalisen koulutuksen avulla, eikä rikoslain ankarien rangaistuksien avulla. Koska romanit olivat erityisen kouluttamattomia, piti Hoyland jopa erikoisena, ettei romaneita ollut syytetty vakavista rikoksista useammin kuin muutaman kerran.³¹⁸

Tiukat toimet, kuten irtolaislait, eivät Hoylandin mukaan toimineet romanien tapojen muuttamiseksi. Hän vertasi ajatusta siitä, että irtolaislakien toimeenpanon avulla romanien lukumäärää pystyttäisiin vähentämään, yhtä epäonnistuneeksi kuin yritystä romanien karkotuksiin lainsäädännöllä Manner-Euroopassa. Tällaiset syrjivät lait vain ajoivat romanit yhä kauemmas yhteiskunnasta. Romanien tapojen muuttaminen ei onnistunut pakottamalla heitä heidän aasialaisen luonteenlaatunsa vuoksi. Sen sijaan romaneita tulisi auttaa pääsemään osaksi yhteiskuntaa koulutuksen, hyvän esimerkin ja

³¹⁵ Cooper 1979, 5–7; Lloyd & Burgoyne 1998, 213–214; Roberts 2004, 54; Innes 2009, 161–162; Whitten 2010, 19–20.

³¹⁶ Hoyland 1816, 257–258.

³¹⁷ Hilton 1988, 215–216; Roberts 2004, 52; Whitten 2010, 31; Wood 2014, 32.

³¹⁸ Hoyland 1816, 238–239.

syrynnän lopettamisen avulla. Hoylandin mielestä olisi hyödyllisempää innoittaa ihmislunnon hyvää puolta auttamalla kuin pahaa puolta syrjimällä ja pakottamalla.³¹⁹ Tämän kaltainen retoriikka oli käytössä myös esimerkiksi sunnuntaikouluissa, joissa opettajien kehoitettiin suhtautumaan oppilaisiin rakkaudella ja ystävällisyydellä liian ankaran kurin sijaan.³²⁰

Tärkeimpänä moraalisen ja tapojen muutoksen sekä rikollisuuden vähentämisen tekijänä pidettiin alempien luokkien lasten koulutusta. Koulutusta pidettiin siis parhaana sivistyskeinona. Aikalaiset uskoivat, että vanhemmat olivat liian kiinni vanhoissa tavoissaan, jotta heidän moraaliaan voisi enää paljoo muuttaa, mutta lapsien mielet sen sijaan olivat herkkiä ja muokattavissa.³²¹ Hoyland jakoi tämän käsityksen, sillä hänen mukaansa vanhemmat romanit olivat niin kiinni vanhoissa tavoissaan, että heidän tapojaan oli turha pakottamalla lähteä muuttamaan. Hänestä oli parempi antaa heidän jatkaa kiertelevää elämäänsä, jotta he olisivat suostuvaisempia lapsiensa koulutukseen.³²² Yhtenä ratkaisuna alemman luokan lapsien opetukseen oli sunnuntaikoulut. Sunnuntaikoulujen perustaminen oli osa laajempaa humanitaarista hyväntekeväisyysliikettä, joka osaltaan määritteli keskiluokan identiteettiä samaan tapaan kuin esimerkiksi orjuuden vastustaminen. Sunnuntaikoulujen avulla työväenluokan ja köyhien lapsista voitiin kitkeä karkea ja moraaliton käytös, jonka he olivat oppineet vanhemmiltaan. Lapsien saaminen pois vanhempien vaikutuksen alaisuudesta miellettiinkin yhdeksi sunnuntaikoulun tärkeäksi ominaisuudeksi.³²³

Lapsien uskonnollisen opetuksen miellettiin olevan vanhempien tehtävä, mutta köyhissä perheissä näin ei kuitenkaan tapahtunut. Sunnuntaikoulujen tehtävänä olikin turvata lapsien kristillinen opetus. 1800-luvun alkuun tultaessa uskottiin vahvasti, että lapsien uskonnollinen opetus vaikuttaisi koko perheen moraaliin ja käytökseen. Myös materiaaliset olot, kuten vaatetus ja puhtaus kohenisivat ja kristinuskon sanoma leviäisi lapsilta vanhemmille.³²⁴ Hoyland kuvasi koulutuksen vaikutusta köyhiin perheisiin lainaamalla erään Lontoon hyväntekeväisyyskoulun komitean lausuntoa:

The principles of decorum, propriety, and of virtue are instilled into the youthful mind; and by a powerful reaction, they reach the heart of the parent; the moral

³¹⁹ Hoyland 1816, 156, 230–231, 244, 253.

³²⁰ Laqueur 1976, 18.

³²¹ Laqueur 1976, 4–5; Roberts 2004, 55.

³²² Hoyland 1816, 249.

³²³ Laqueur 1976, 4–5, 25.

³²⁴ Laqueur 1976, 6–7

atmosphere extends – its benefits are felt and appreciated – the Bible takes its proper place in the habitations of poverty; and thus in its simple, natural, and certain course, the germ of instruction yields the happy fruit of moral reformation.³²⁵

Tässä lainauksessa tulee hyvin ilmi, miten uskonnollisen ja moraalisen opetuksen ymmärrettiin vaikuttavan kokonaisvaltaisesti elämänlaadun parantumiseen, sekä miten lapsien esimerkin kautta vanhempien uskottiin myös muuttavan tapansa. Hoylandin näkemykset koulutuksen vaikutuksista olivat samat kuin moraalista reformia ajavilla tahoilla. Kopioimalla tämän lausunnon Hoyland halusi myös korostaa koulutuksen tärkeyttä tapojen reformin kannalta.

Sunnuntaikoululiike liittyi vahvasti evankeliseen herännäisyyteen ja evankelisten vaikutukseen anglikaanisen kirkon sisällä. Lukemaan oppiminen oli evankelisen uskonnollisuuden keskiössä, koska siinä painotettiin henkilökohtaista uskon kokemusta ja Raamatun tulkintaa. Myös köyhillä nähtiin olevan oikeus jumalan sanaan. Sunnuntaikoululiikettä kattavasti tutkineen Thomas Laqueurin mukaan myös työväenluokka osallistui sunnuntaikoulujen perustamiseen, ja piti lapsiensa koulutusta tärkeänä. Uskonnollinen herääminen ja hyväntekeväisyys eivät ulottuneet siis ainoastaan ylempiin luokkiin. Sunnuntaikoulujen määrä kasvoi 1800-luvun alkuvuosikymmeninä huomasti; esimerkiksi vuonna 1811 niitä oli yli 4500 ja niissä kävi yli 400 000 lasta. Sunnuntaikoulujen lisäksi perustettiin päiväkouluja ja koululaitoksia, joissa alempien luokkien lapset saivat päivittäistä opetusta. Kirkon sisällä herätti huolta se, että suuri osa alemman luokkien opetuksesta oli kirkosta erillään olevien herätysliikkeiden hallinnassa, ja tämän takia vuonna 1811 perustettiin National Society for the Education of Poor, jossa lapsien koulutuksesta vastasi kirkko. 1800-luvun alussa myös kveekari Joseph Lancaster kehitti koulujärjestelmän, jossa vanhemmat, pidemmän aikaa opiskelleet oppilaat ohjasivat nuorempia. Kansalliset ja Lancasterin koulut jakoivat yhteisen kielen kurin ja järjestyksen tärkeydestä kouluissa.³²⁶

Hoyland oli vakuuttunut koulutuksen sivistävästä vaikutuksesta. Hän kehotti jokaista, joka epäili koulutuksen hyötyjä, kiinnittämään huomiota romaneiden alemmuustilaan ja älylliseen vajaavaisuuteen joka johtui muun muassa koulutuksen puutteesta. Hoyland kuvasi miten British and Foreign School Societytyn perustamat kaksi koulua Lontoon pahamaineisimmille asuinalueille olivat saaneet aikaan muutoksen asukkaiden

³²⁵ Hoyland 1816, 260.

³²⁶ Laqueur 1976, 3, 9, 29–30, 44–45; Roberts 2004, 70–71; Twells 2009, 65.

moraalissa ja käytöksessä.³²⁷ Hoyland oli päässyt seuraamaan läheltä koulutuksen vaikutuksia, sillä Sheffieldiin oli perustettu Lancasterin koulujärjestelmän mukainen koulu pojille vuonna 1809 ja tytöille vuonna 1815. Kouluissa lapsille opetettiin lukemista ja kirjoittamista, sekä tytöille neulomista. Näiden lisäksi korostettiin järjestystä, itsehillintää ja siisteyttä. Sheffieldin Lancasterin poikakoululla raportoitiin olleen sivistävä vaikutus oppilaisiinsa, joista oli kasvanut rehellisiä ja työteliäitä nuoria. Koulun ansiosta moni pysyi myös poissa paheiden tieltä, joka olisi johtanut rikollisuuteen. Lisäksi pojat oppivat auktoriteetin kunnioittamista ja kansalaistottelevaisuutta. Työväen kouluttamista perusteltiin esimerkiksi sillä, että opetuksen kautta heistä kasvaisi uskollisia alamaisia. Tyttöjä koulu taas valmisti hyviksi palvelijoiksi ja perheenäideiksi, jotka osasivat huolehtia kodin sekä vaatetuksen siisteydestä, ruoanlaitosta ja lapsien moraalisisesta kasvatuksesta.³²⁸

Hoyland kuvasi teoksessaan esimerkkejä romanilapsien osallistumisesta kouluihin. Lontoossa talven viettävän romaniperheen tytär kävi sunnuntaikoulussa, jonka Hoyland varmisti useasta lähteestä. Tyttöä ei aluksi hyväksytty oppilaaksi romaneihin liitettyjen ennakkoluulojen takia, mutta hän ei antanut periksi ennen kuin pääsi kouluun. Tämän jälkeen useita muitakin romanilapsia oli otettu oppilaiksi samaan sunnuntaikouluun. Thomas Jackson, pappi joka opetti näitä lapsia, kertoi heidän ensin olleen villiintyneitä ja vastustelleen ohjausta, mutta pikkuhiljaa huolenpidon ja muiden lasten esimerkin kautta he rauhoittuivat. Hän painotti, että lapsille opetettiin ensimmäiseksi hiljaisuutta ja alistumista. William Corderin luona haastatellut romanit taas kertoivat heidän lastensa olleen jonkin aikaa Pyhän Patrikin hyväntekeväisyyskoulussa, mutta opettajan uskonnollinen tausta häiritsi heitä, jonka takia he siirsivät lapsensa irlantilaisille tarkoitettuun kouluun. Koulun opettaja haettiin taloon ja hän todisti, että kuusi romanilasta oli ollut hänen oppilanaan ja että he olivat sopeutuneet ohjaukseen hyvin. Romani Uriah Lovellin lapsista kolme oli käynyt koulua neljä talvea, ja hän myös maksoi lastensa opetuksesta.³²⁹

Näiden esimerkkien avulla Hoyland pyrki osoittamaan, että koulutuksella oli romanilapsiin hyvä vaikutus. Lisäksi hän pyrki todistamaan, että monet romanivanhemmat olivat halukkaita lähettämään lapsensa kouluun. Hoyland esimerkiksi

³²⁷ Hoyland 1816, 235, 258–259.

³²⁸ Twells 2009, 65, 67–68.

³²⁹ Hoyland 1816, 173–175, 183–184.

kuvasi, miten hänen Northamptonissa sijaitsevassa romanileirissä tapaamansa nainen oli pahoillaan, etteivät hänen lapsensa olleet oppineet lukemaan ja ymmärsi, että se oli heille epäedullista. Kun kouluja oli perustettu paljon ympäri maata ja kaikista alimmatkin luokat pääsivät nauttimaan opetuksesta, varmasti romaneidenkin korviin oli kantautunut sen hyödyt. Dagenhamissa vierailemassaan leirissä taas romanit sanoivat koulutuksen olevan toivottavaa, mutta heidän kiertelevä elämäntyyliinsä takia se ei ollut mahdollista. Myös Lontoossa haastatellut romanit toivoivat lapsilleen koulutusta, mutta vain harva pystyi taloudellisesta tilanteesta ja työn vähyydestä johtuen laittamaan lapsensa kouluun. *Christian Observeriin* kirjoittanut J.P. kirjoitti, että hänen tuntemansa romani oli luvannut lähettää poikansa paikkakunnallaan toimivaan Bellin ja Lancasterin järjestelmän mukaiseen kouluun. Perheenisä haluaisi, että kaikki hänen lapsensa kasvaisivat toisenlaiseen elämäntyyliin, mutta hänellä itsellään oli vaikeuksia muuttaa elämäntapaansa, koska oli kasvanut siihen nuoresta pitäen.³³⁰

Hoylandin mukaan romanien tapojen muutos oli mahdollista, ja paras keino siihen oli lapsien koulutus ja saaminen pois romanivanhempien vaikutusten alaisuudesta. Hoyland ehdotti, että jokaisesta romaniperheestä laitettaisiin aluksi kaksi tyttöä ja kaksi poikaa hyväntekeväisyyskouluihin noin seitsemän vuoden ajaksi, jolloin he asuisivat tavallisissa perheissä, eivätkä viettäisi vaeltavaa elämää vanhempiansa kanssa. Kunnollisen perheen ja koulun muiden lapsien esimerkkien avulla romanilapset pikkuhiljaa omaksuisivat sivistyneemmän, paikoilleen asettuneen elämäntavan. Romanivanhemmilla olisi mahdollisuus nähdä lapsiaan kerran vuodessa. Hoyland uskoi, että romanit olisivat suostuvaisia tähän, kunhan heidän lapsistaan pidettäisiin hyvää huolta. Hoylandin ehdotuksen mukaan kreivikunnat voisivat maksaa lasten ylläpidon näissä perheissä. Koulun loputtua romanipojat voisivat hakeutua oppipojiksi ja romanitytöt palvelukseen perheisiin.³³¹

Nämä ehdotukset olivat samanlaisia kuin ehdotukset, joita oli tehty alempien luokkien moraalisen ja materiaalisen tilan parantamiseen. Esimerkiksi Edenin *State of the Poor* ja Patrick Colquhounin *A Treatise on Indigence* (1803) kirjoissa ehdotettiin köyhien tilan parantamiseksi lapsien koulutusta ja parannettua oppipoikajärjestelmää. Köyhissä perheissä olikin yleistä laittaa poika oppipojaksi. Lontoossa toimiva Philanthropic Society taas otti kantaa irtolaislapsien, jotka elättivät itsensä kerjäämällä ja

³³⁰ *Christian Observer* 1810, 279; Hoyland 1816, 152–153, 179, 186, 214–215, 250.

³³¹ Hoyland 1816, 248–251.

varastelemalla, määrän kasvuun kaupungissa. Tällaisten lapsien sulkeminen vankiloihin oli huono ratkaisu, koska siellä he vain oppisivat entistä huonommille tavoille ja jatkaisivat rikollista elämää vankeusrangaistuksen jälkeen. Irtolaisten ja rikollisten lapset haluttiin myös saada pois vanhempiensa huonon vaikutuksen alta. Ratkaisuksi heidän tapojensa muuttamiselle Philanthropic Society perusti 1790-luvulla instituutin, jossa lapsille opetettiin moraalista käytöstä, siisteyttä ja hyödyllisiä ammattitaitoja. 1810-luvulle tultaessa koulu oli laajentunut kolmeen osaan, joissa kasvatettiin rikollisia poikia, poikia ammatteihin ja tyttöjä. Pojat pyrittiin aikanaan saamaan oppipojiksi aloille, joille he osoittivat taipumuksia. Tytöt taas yritettiin saada palvelukseen perheisiin, mutta kunnollisia perheitä oli vaikea näille irtolaistytöille löytää. Oppipoikien maksun hoitivat joko vanhemmat mikäli pystyivät tai kunta. Lapset asuivat erillisissä taloissa, jonka tarkoituksena oli muistuttaa tavallista perhe-elämää ja joissa huoltajien kuvattiin pitävän heitä kuin omia lapsiaan.³³²

Alempien luokkien lapsien kunnollisen koulutuksen uskottiin vähentävän ilkivaltaa. Esimerkiksi irtolaisten, varastelevien ja huijaavien lapsien nähtiin olevan vaaraksi yhteiskuntajärjestykselle, jolloin heidän auttamisensa ja tapojensa parantamisen tärkeys perusteltiin sillä, että siitä oli hyötyä yhteiskunnalle.³³³ *Northampton Mercuryyn* kirjoittanut henkilö kommentoi, että jos romanien oloja parannettaisiin, olisi yksityisomaisuus myös paremmassa turvassa ja yhteiskunta näin ollen hyötyisi tästä auttamisesta materiaalisesti.³³⁴ Täysin samaan tapaan kuvattiin irtolaisten lapsien moraalisesta kasvatuksesta vaikutuksia yhteiskunnalle. Heidän kasvatuksensa ansiosta välttyttäisiin tulevaisuudessa väkivallalta ja yksityisomaisuus olisi turvassa.³³⁵ Hoyland kuvasi romanien tilan parantamisen olevan hyödyllistä myös siinä mielessä, että he tulisivat työpanoksellaan osaksi tuottavaa yhteiskuntaa.³³⁶

Teollistuvassa yhteiskunnassa tarvittiin paljon työvoimaa, monien sotien aikana armeija tarvitsi sotilaita ja siirtomaihin tarvittiin uudisraivaajia. Työväenluokkaa pidettiin yhteiskunnan perustana, jota ilman se ei toimisi, ja köyhäinavun pelättiinkin kannustavan köyhiä laiskuuteen ja työn vieroksuntaan, jolloin yhteiskunta ei pyörisi. Kansalaisia siis arvioitiin sen mukaan, miten he olivat hyödyksi yhteiskunnalle. Esimerkiksi

³³² Stone 1997, 296, Whitten 2010, 17, 20, 45–46, 50–52, 63–64, 113.

³³³ Laqueur 1979, 8–9; Whitten 2010, 25.

³³⁴ Hoyland 1816, 162.

³³⁵ Whitten 2010, 29.

³³⁶ Hoyland 1816, 258.

sunnuntaikoululiikkeessä argumentoitiin, että lapset eivät kuuluneet vanhemmille, vaan kansakunnalle, ja koulutuksen avulla heistä kasvaisi hyödyllisiä kansalaisia. Yksilön sivistys palveli siis koko kansakuntaa.³³⁷ Hoyland arvioi, että hänen ehdottamansa kokeilun tuloksena ensimmäisestä sukupolvesta saataisiin noin kaksikymmentätuhatta hyödyllistä kansalaista valtiolle. Määrä perustui siihen, että Hoylandin arvioimasta 18 000 romanista lapsia oli 12 000 ja alle 12-vuotiaita kahdeksantuhatta, jotka tulisi kouluttaa. Näistä neljätuhatta poikaa menisi oppipojiksi ja myöhemmin naisivat romanitytöt, jotka olisivat olleet palveluksessa perheissä. Nämä romanit olisivat yhteiskunnan hyödyllisiä jäseniä, ja he kasvattaisivat lapsensakin yhteiskuntakelpoisiksi. Näin pikkuhiljaa vanhat romanitavat häviäisivät ja romanit tulisivat osaksi sivistynyttä, asettunutta, tuottavaa yhteiskuntaa.³³⁸

Hoylandin käyttämä yhteiskunnallinen tutkimus tuki hänen omia ehdotuksiaan siitä, miten romaneita tulisi sivistää. Erityisesti Hoyland painotti koulutuksen asemaa moraalisen reformin keskiössä. Koulutuksen avulla Hoylandin mukaan pystyttiin ehkäisemään rikollisuutta, parantamaan köyhien elinoloja ja tapoja. Tämä taas juuri oli sivistämismission tarkoitus: kitkeä pois riehakas ja paheellinen käytös, korostaa perhe-elämän ja kodin tärkeyttä sekä korostaa kristinuskon harjoittamisen tärkeyttä. Nämä päämäärät Hoyland jakoi evankelisten moraalireformia ajavien tahojen kanssa.³³⁹ David Mayallin mukaan muutenkin Hoylandin näkemykset romanien alennustilasta, siveettömästä elämäntavasta ja ei-kristillisestä elämästä olivat samanlaisia evankelisten tahojen esittämien mielipiteiden kanssa.³⁴⁰ Hoylandin teos eroaa kuitenkin kannanotoista siinä, että hän pyrki perustelemaan väitteensä ja näkemyksensä vetoamalla laajasti erilaisiin lähteisiin. Hän myös yhdisti teoksessaan taidokkaasti romanien alkuperän etnologisen pohdinnan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen sekä moraalista reformia ajavan liikkeen agendaan. Lähteet yhdistettynä Hoylandin omiin tutkimuksiin loivat uudenlaista tietoa romaneista, joka vaikutti aikanaan ainakin romanien tilasta kiinnostuneiden henkilöiden käsityksiin heistä.

³³⁷ Laqueur 1979, 5; Stone 1997, 301; Whitten, 2010, 26, 34, 82

³³⁸ Hoyland 1816, 197, 254.

³³⁹ Twells 2009, 42, 49, 66, 75, 83.

³⁴⁰ Mayall 2004, 155.

4. Lopuksi

Sivistysajattelu läpäisi koko Hoylandin teoksen, niin romanien kuvauksissa kuin heidän reformiin ajavassa tekstissäänkin. Hoyland luokitteli romanit etniseksi ryhmäksi, jolla oli yhteinen intialainen alkuperä. Ajan sivistyskäsityksiä voi tutkia sen kautta, miten Hoyland määritteli etnisen, rodullistetun romanin. Selvimmin se tulee esille tarkasteltaessa, miten sivilisaatioteoriat näkyivät Hoylandin teoksessa. Nämä teoriat liittyivät läheisesti rotuajatteluun, sillä yhteiskuntien kehitystä kuvaavat teoriat olivat ulkonäön lisäksi keskeisimpiä ihmisryhmien välisten eroja määritteleviä kategorioita 1800-luvulle tultaessa. Sivilisaatioteorioiden mukaan siis yhteiskunnat kehittyvät eri sivistyksen asteiden läpi saavuttaen lopulta huipun, eli markkinatalousyhteiskunnan. Hoyland ei suoraan asettanut romaneita millekään sivilisaation asteelle, mutta kuvasi heidän elävän alemmuuden tilassa verrattuna siihen ympäröivään englantilaiseen yhteiskuntaan, jonka ulkopuolella he elivät. Englantilaisten rinnalla romanien sivistymättömyys tuli esille erityisen selvästi. Yksi keino korostaa englantilaisen yhteiskunnan sivistyneisyyttä verrattuna Euroopan ulkopuolisten alueiden yhteiskuntiin, oli verrata näitä alkukantaisempia yhteiskuntia englantilaiseen yhteiskuntaan. Lisäksi sivilisaation alemmilla asteilla olevia yhteiskuntia verrattiin kehittyneempien yhteiskuntien varhaisempiin vaiheisiin. Hoyland kuvasikin Skotlannissa asuvien romanien tapojen muistuttavan jossain määrin spartalaisten tapoja.

Joidenkin skotlantilaisten valistusajattelijoiden, kuten David Humen mukaan jokaisella kansalla oli oma kansanluonteensa, joka määritteli heidän ominaisuuksiaan ja kykyään kehittyä. Tämä oli hieman ristiriidassa Britanniassa vallalla olevan monogenistisen rotukäsityksen kanssa, jonka mukaan niin ulkoiset kuin kulttuuriset erot rotujen välillä johtuivat ilmastollisista syistä. Monogenistinen käsitys rodusta tuli esille Hoylandin teoksessa hänen Grellmannilta kopioimassaan tekstipätkässä, jossa niiden romaneiden, jotka olivat palvelleet armeijassa, ihonvärin kerrottiin vaalentuneen heidän päästyään pois savuisesta ja likaisesta elinympäristöstä. Kuitenkin Hoylandin teoksessa tulee myös vahvasti esille ajatus kansanluonteista, sillä intialaisen alkuperän takia Hoyland kuvasi romanien omaavan aasialaisen luonteenlaadun. Tuolloin aasialaiseen kansanluonteeseen miellettiin kuuluvan perinteiden kunnioittaminen ja muutoksen vastaisuus. Hoyland kuvasi esimerkiksi romanien vuosisatoja kestäneen elämäntapojen muuttumattomuuden johtuvan heidän aasialaisesta kansanluonteestaan. Perinteiden kunnioittaminen esti kansan kehityksen sivilisaation asteikolla, jonka takia romanit tarvitsivat apua

sivistykseen. Romanien oli siis mahdollistua sivistyä, mutta heidän kansanluonteensa määrittelemisellä keinoin. Sivilisaatioajattelu sekä käsitykset sivistyksestä, kansanluonteista ja rodullisista ominaisuuksista kietoutuivat toisiinsa.

Romanien sivistymättömyys tuli erityisen selvästi esille heidän tapojaan tarkasteltaessa. Brittiläisten ajattelijoiden keskuudessa yhteiskuntien ja kansojen kehittyneisyyttä mitattiin muun muassa talousjärjestelmän, sosiaalisten instituutioiden ja työnjaon kautta. Hoylandin teoksessa romanien yhteiskuntajärjestys kuvattiin lähestulkoon olemattomana. Englannissa asuvilla romaneilla ei ollut sisäistä johtoa, vaan eri perhekunnat kiertelevät maata toisistaan tietämättä ja vältellen. Romanit kuvattiin laiskoiksi työntekijöiksi, jotka mieluummin kärsivät nälkää kuin tekivät raskasta työtä. He tekivät töitä vain sen verran kuin oli tarvis, jotta he juuri ja juuri tulivat toimeen. Kaikkien jyrkimpänä erona sille, mikä miellettiin sivistyneeksi elämäksi, oli romanien kiertelevä, irtolaiseksi kuvattu elämäntyyli. Ollakseen sivistynyt, yhteiskunnan täytyi olla paikoilleen asettunut. Romanien leiriytymisoloja kuvattiin alkeellisiksi ja likaisiksi, ja he kärsivät puutteesta ja kylmästä erityisesti talvella. Kotiolojen epäsiisteys nähtiin moraalittomana myös ajan kotia ihannoivassa kulttuurissa.

Britanniassa vaikuttavassa herkkyyden kulttuurissa herkkyyks, kuten esimerkiksi kyky asettua toisen ihmisen asemaan, miellettiin naisen luontaiseksi ominaisuudeksi. Miesten oli mahdollista saada herkkyyttä viettämällä aikaa naisten seurassa kotona. Herkkyyden määriteltiin olevan sivistyneen ihmisen ominaisuus. Naisen tehtävä oli siis viihtyisän kodin avulla saada mies pois julkisen tilan paheilta, kuten juopottelulta, tappelulta ja uhkapelaamiselta. Romaninaiset eivät täyttäneet naisen ihanteita, sillä he eivät huolehtineet kodin siisteydestä, hyvästä ruokavaliosta ja vaatuksesta tai lapsien kunnollisesta kasvatuksesta. 1800-luvun alussa keskiluokka ajoi voimakkaasti moraalista reformia, ja esimerkiksi eri yhdistysten kautta pyrittiin parantamaan niin ylempien kuin alempien luokkien tapoja. Tähän liittyi käsitys alemman luokan edustajien kyvyttömyydestä hillitä mielihalujaan, jolloin niitä täytyi kontrolloida ulkopuolelta päin esimerkiksi tiukemman lainsäädännön avulla. Hoyland kuvasi myös romanien olevan kykenemättömiä hillitsemään halujaan ja käytöstään. Kaikkein negatiivisimpien kuvauksien mukaan Hoyland esitti romanit varkaina ja huijareina, tosin monet tämänkaltaiset kuvaukset olivat Hoylandin muista teoksista kopioimia tekstejä. Hoyland kirjoitti omassa tekstissään romanien syyllistyneen lähinnä pikku varkauksiin.

Romanien elämäntyyli ja tavat olivat ajan käsityksen mukaan sivistymättömiä. Hoyland kuvasi romaneilla olevan omanlaisensa kunniantunnon, joka tuli esille silloin kuin heille antoi luottamuksensa. Lisäksi romanit huolehtivat hyvin ja rakastavasti perheenjäsenistään, erityisesti vanhuksista, ja olivat lojaaleja. Hoyland painotti positiivisia kokemuksia, joita hänellä itsellään ja informanteillaan oli ollut romaneiden parissa. Hoylandin omat kuvaukset romaneista olivat lähes yksinomaan positiivisia, ja täten ristiriitaisia niiden romanikuvauksien kanssa, mitä Hoyland kopioi muista teoksista. Kuvaamalla romanien hyviä luonteenpiirteitä Hoyland halusi osoittaa, että heitä oli mahdollista sivistää ja auttaa muuttamaan tapansa. Lukemalla Hoylandin ja Grellmannin tekstejä rinnakkain tulin siihen tulokseen, että Hoyland jätti kaikista negatiivisimmat Grellmannin kuvaukset romaneista teoksensa ulkopuolelle. Grellmann esimerkiksi kirjoitti romanien saattavan harjoittaa ihmissyöntiä, harjoittavan teloittajan ammattia, olevan kunnan rikollisia, juopottelevan usein ja käyttäytyvän muutenkin säädyttömästi. Jättämällä erityisesti romenien huonosta moraalista kertovat kuvaukset pois Hoyland halusi korostaa heidän mahdollisuuttaan moraaliseen reformiin.

Hoyland ajoi teoksessaan erityisesti romanien käännättämistä kristinuskoon. Hoyland kopioi teokseensa *Christian Observerissa* ja *Northampton Mercuryssa* julkaistuja lukijoiden kirjeitä, joissa puhuttiin romanien käännättämisen ja tilan parantamisen puolesta. Sivistyksen ja kristinuskon miellettiin tuolloin kulkevan käsikädessä; ilman kristinuskoa yhteiskuntien ei ollut mahdollista saavuttaa ylintä sivistyksen astetta. Hoylandin mukaan romaneilla ei ollut uskontoa, vaan he yleensä omaksuivat sen maan uskonnon, missä kulloinkin asuivat. Romanit eivät hänen mukaansa kuitenkaan olleet aidosti kristittyjä, eivätkä harjoittaneet sitä. Käännättämistyötä tehtiin niin ei-eurooppalaisten alueiden alkuperäisväestöjen kuin kotimaan köyhienkin keskuudessa. Kotimaan alempien luokkien verrattiin usein elävän samanlaisessa tietämättömyydessä kuin ulkomaiden ei-kristityt kansat. Myös Hoyland vertasi romanien sivistämistä esimerkiksi Pohjois-Amerikan alkuperäisväestön sivistämiseen. Hoyland kritisoi, että romanit eivät olleet saaneet osaksi samanlaista hyväntekeväisyyttä kuin ulkomaiden alkuperäisväestöt. Tätä samaa kritiikkiä käyttivät kotimaan köyhien käännättämiseen ajavat liikkeet. Hoylandin mukaan romanit olivat kuitenkin vielä huonommassa asemassa kuin kotimaan köyhät, sillä he olivat jääneet kaiken avun ulkopuolelle, mitä muiden köyhien eteen oli tehty. Joskus kotimaan köyhät nähtiin ansaitsemattomampina hyväntekeväisyyden kohteena kuin ulkomaiden kansat, koska heillä oli mahdollisuus osallistua esimerkiksi jumalanpalveluksiin paikallisissa seurakunnissa.

Hoyland rinnasti romanit tässä suhteessa ulkomaiden alkuperäiskansoihin. Hoylandin mukaan romanien sivistymättömyys johtui heidän rodullisista ominaisuuksistaan. Syy ei loppujen lopuksi ollut romanien, jotka eivät voineet mitään sille, että noudattivat esisiltään perimiään tapoja, vaan englantilaisten, jotka eivät olleet yrittäneetkään auttaa tai käännättää heitä. Tämä kuvasi ajan näkemystä siitä, että sivistyneimmillä kansoilla oli velvollisuus auttaa sivistymättömämpiä esimerkiksi juuri kristillisen käännetystyön kautta. Kristillisen käsityksen mukaan kaikki ihmiset jakoivat yhteisen ihmisyyden, joten kaikilla oli oikeus apuun ja pelastukseen kristinuskoon kääntymisen myötä. Käännättämiseen ajava liike ottikin paljon vaikutteita orjuuden vastaisesta liikkeestä, jossa orjuuden vääryyttä argumentoitiin muun muassa ihmisten välisellä veljeydellä. Nämä liikkeet hyödynsivät asiansa ajamisessa niin kutsuttua herkkyiden retoriikkaa, jossa toisten ihmisten kärsimystä kuvailemalla haluttiin herättää lukijan tai kuulijan myötätunto ja sitä kautta halu auttaa. Hoyland käytti teoksessaan tätä tyyliä kuvatessaan, miten romanit kärsivät talvisin, kun heidät ajettiin pois käyttämistään suojista. Hoyland kehotti lukijaa asettumaan romanien asemaan ja sitä kautta ymmärtämään, kuinka julmaa oli ajaa ihmiset ulos talvisin, varsinkin kun heidän auttamisekseen ei muutenkaan tehty mitään.

Vaikka kristinuskon ja käännetystyön nähtiin olevan toisiaan tukevia prosesseja, käytiin keskustelua siitä, pystyivätkö kaikista villeimmätkin kansat omaksumaan kristinuskon sanoman vai tarvittiinko pohjalle edes jonkin asteista sivistystä. *Christian Observerin* kirjeissä tuli esiin molempia näkökulmia. Eräs kirjoittaja pohti, että romanien käännättäminen kristinuskoon olisi ehkä ainut tapa saada heidät lopettamaan siveetön elämänsä ja toinen ehdotti, että romanien keskuuteen voitaisiin lähettää lähetyssaarnaajia. Näitä näkemyksiä kritisoi kirjoittaja J.P. jonka mukaan ennen kuin romaneita voisi ryhtyä käännättämään, heidän tulisi asettua asumaan paikoilleen ja elettävä säännöllistä elämää. Kristillistä käännetystyötä ja köyhien auttamista varten perustettiin monia hyväntekeväisyysjärjestöjä 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa. Yksilöiden ja järjestöjen tekemä hyväntekeväisyys nähtiin kaikista parhaana keinona vaikuttaa yhteiskunnan ongelmiin, sillä niiden kautta pystyttiin valvomaan avunsaajaa. Avun saamisen ehtona olikin usein kristinuskon aktiivinen harjoittaminen. Hoyland oli itsekin mukana kotipaikkakuntansa Sheffieldin Raamattu yhdistyksessä, jonka ideana levittää kristillisiä arvoja ja jakaa Raamattuja köyhille.

Ennen kuin romanien auttamiseksi voitiin tehdä suunnitelma, Hoyland piti tärkeänä, että romanien historia, etninen tausta sekä heidän yhteiskuntaan assimiloimiseksi jo käytetyt keinot selvitettäisiin. Englannin muiden köyhien ja irtolaisten taustoja kartoittavia tutkimuksia alettiin tekemään 1700-luvun lopulla, jotta voitaisiin saada laajempi kuva Britannian köyhästä väestöstä ja pystyttäisiin selvittämään syyt, miksi köyhyys oli lisääntynyt. Köyhien oloja kartoittivat myös hyväntekeväisyysjärjestöt, joiden tarkoituksena oli muun muassa selvittää parhaat keinot heidän sivistämiseensä. Köyhiä koskevissa empiirisissä tutkimuksissa tutkimusmetodeina käytettiin muun muassa haastatteluja, köyhien luona vierailua ja tilastoja. Hoyland niin ikään haastatteli tapaamiaan romaneita ja lähetti Englannin kuntiin romaneita koskevan haastattelumuotoisen kyselyn. Hoylandin lähteet tosin eivät olleet yhtä laajat, kuin muissa ajan yhteiskunnallisissa tutkimuksissa. Tämän lisäksi Hoyland ehdotti keinoja selvittää romanien lukumäärä Britanniassa. Hoylandin mukaan, koska romanien alkuperää ei tunnettu, olivat monet ehdottaneet heille maanviljelijän ammattia. Maanviljelys oli kuitenkin huonoin mahdollinen ammatti romanien kansanluonteen huomioon ottaen. Näin romanien olojen tunteminen oli paras lähtökohta heidän auttamiseensa.

Romanien sivistämisessä täytyi siis ottaa huomioon heidän rodulliset piirteensä. Sivistämissession tärkein aspekti oli saada heidät osaksi yhteiskuntaa, jolloin heidän tapoihinsa ja moraliinsa olisi helpompi puuttua. Pakottavat toimet, kuten tiukka lainsäädäntö ei Hoylandin mukaan toiminut romanien kohdalla, koska he kunnioittivat perinteitään ja pakottaminen sai heidät vain eristäytymään kauemmas yhteiskunnasta. Tässä suhteessa Hoyland oli eri mieltä Grellmannin kanssa siitä, miten romanit tulisi saada osaksi yhteiskuntaa. Grellmann kannatti tiukkaa assimiloivaa lainsäädäntöä, jota esimerkiksi keisarinna Teresan ja Keisari Joosef II aikana oli harjoitettu Pyhässä saksalais-roomalaisessa keisarikunnassa, kun taas Hoylandin mukaan valtion suvaitsevaisempi suhtautuminen olisi toimivampi ratkaisu. Erityisesti Hoyland kritisoi irtolaislain toimeenpanoa romanien kohdalla. Irtolaislain mukaan irtolaiset voitiin palauttaa kotikuntaansa ja siellä köyhäintaloon. Romanein kuljettaminen paikasta toiseen irtolaislain mukaisesti oli Hoylandin mukaan hyödytöntä, jos heidän tapojen muuttamiseen ei tehty mitään. Sen sijaan romanien elämäntavan muuttaminen olisi parasta aloittaa lapsien kristillisestä koulutuksesta ja heidän saamisestaan pois vanhempien vaikutuksen alaisuudesta. Ajan käsitysten mukaan aikuisten tapoja oli vaikea lähteä muuttamaan, kun taas lapsien mieli oli herkkä ja muokattavissa. Samoin turmeltuneiden vanhempien nähtiin siirtävän huonot tavat lapsilleen.

Hoyland kuvasi koulutuksella olevan monia yhteiskunnallisia hyötyjä, kuten ilkeiden ja rikollisuuden vähentyminen. Lisäksi ammatteihin koulutetut ja paikoilleen asettuneet romanit olisivat osallisina tuottavassa yhteiskunnassa, ja näin hyödyttäisivät koko kansakuntaa. Esimerkiksi työväenluokka miellettiin tärkeäksi yhteiskunnan osaksi, jota ilman se ei pyörisi. Parhaana köyhien ja työväenluokan sivistyskeinona pidettiin lasten koulutusta. Kouluissa lapset oppivat nöyryyttä ja lapsien vaikutuksesta myös vanhemmat voisivat parantaa tapansa ja ottaa kristinuskon sanoman vastaan. Esimerkiksi sunnuntai kouluissa lapsia opetettiin lukemaan Raamattua. Kristinuskolla kuvattiin olevan vaikutusta elinoloihinkin, kuten asumusten siisteyteen ja hygieniaan. Tämä kuvasi ajatusta kristinuskon konkreettisesta sivistävästä vaikutuksesta. Hoyland ehdotti, että jokaisesta romaniperheestä otettaisiin kaksi lasta, tyttö ja poika, jotka laitettaisiin asumaan tavallisiin perheisiin koulunkäynnin ajaksi. Tavallisissa, aloilleen asettuneissa perheissä romanilapset omaksuisivat tämän sivistyneen elämäntavan. Koulun päätyttyä pojat voisivat mennä oppipojiksi ja tytöt perheisiin palvelukseen. Köyhien ja irtolaisten lapsia pyrittiinkin usein saamaan oppipojiksi aloille, joille he osoittivat taipumusta. Oppipoikina olleet romanimiehet sitten naisivat palveluksessa olleet romaninaiset, ja he eläisivät osana yhteiskuntaa.

Sivistysnäkökulman kautta olen pystynyt tarkastelemaan Hoylandin teosta kattavasti ja tutkimuksessa olen painottanut sen moniäänisyyttä. Teoksessa näkyi ajan erilaisten ajatussuuntausten risteäminen, mutta myös Hoylandin oma agenda on tullut tutkimukseni kuluessa selvästi esille. Oman romanikuvansa tueksi Hoyland käytti Grellmannin teoksen lisäksi monia muitakin erityylisiä lähteitä: matkakirjallisuutta, kannanottaja romanien käännyttämiseksi sekä ajan yhteiskuntatutkimusta. Esimerkiksi yhteiskuntatutkimuksen avulla Hoyland perusteli näkemyksiään koulutuksen voimasta rikoksien ehkäisijänä. Lehtien kirjoituksia kopioimalla Hoyland taas osallistui jo aiemmin käytyyn keskusteluun romanien tilan parantamisesta. Näin Hoyland osoitti, että kristillistä reformaatiota ajavilla tahoilla oli kiinnostusta romanien sivistämistä kohtaan. Tutkimukseni perusteella voi myös olettaa, että Hoyland jätti jotain romaneita kuvaavia lähteitä ja näkemyksiä työnsä ulkopuolelle. Esimerkiksi Grellmannin teoriaa kritisoivia kirjoituksia hän on jättänyt mainitsematta. Tällöin ajattelen, että Hoyland ei suinkaan vain koonnut kaikkea romaneista löytäneitään lähteitä, vaan valikoi tarkasti omaan agendaansa sopivat näkemykset. Hänen tarkoituksensa oli teoksensa avulla saada moraalista reformia ajavat tahot kiinnostumaan romanien auttamisesta. Hoyland tuotti teoksellaan sellaista uutta

tietoa romaneista, joka kuvasi heidän olevan ansaitsevia lähetystyön ja hyväntekeväisyyden kohteita.

5. Lähdeluettelo

Alkuperäislähde

Hoyland, John: *A Historical Survey of the Customs, Habits & Present State of The Gypsies*. Publisher W. M. Alexander, Hardgrove, Gawrhorp & Cobb, York 1816.

Aikalaiskirjallisuus

The Christian Observer 1808–1810, Vol. 7–9. Ellerton & Henderson, London.

Encyclopaedia Britannica; or a Dictionary of Arts, Sciences, and Miscellaneous Literature; Constructed on a Plan, by which the different Sciences and Arts are digested into the Form of distinct Treatises or Systems, comprehending the History, Theory and Practice of each, according to the Latest Discoveries and Improvements; and full explanation given of the Various Detached Parts of Knowledge, whether relating to Natural and Artificial Objects or to Matters Ecclesiastical, Civil, Military, Commercial etc. Including Elucidations of the most important Topics relative to Religion, Morals, Manners and the Oeconomy of Life. Together with a Description of all the Countries, Cities, principal Mountains, Seas, Rivers etc. throughout the World; a General History, Ancient and Modern, of the different Empires, Kingdoms and States; and an Account of the Lives of most Eminent Persons in every Nation, from the earliest ages down to the present times. Vol. VIII. Printed for A. Bell, and C. Macfarquhar, Edinburgh 1797.

Grellmann, Heinrich Moritz Gottlieb: *Dissertation on the Gipseys: Representing their Manner of Life; Sickness, Death & Burial; Family Economy; Religion; Occupations & Trades; Language; Marriages & Education, Sciences & Arts with an Historical Enquiry Concerning their Origin & First Appearance in Europe*. Original: *Die Zigeuner. Ein historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volks in Europa, nebst ihrem Ursprunge* (1783). Translater anon. Publisher William Ballintine, London 1807

Richardson, David: *An Account of the Bazeegurs, a Sect commonly denominated Nuts. Asiatic Researches, Comprising History and Antiquities, the Arts, Sciences, and*

Literature of Asia, Vol. The Seven. Cosmo Publications, New Delhi 1808.

Tutkimuskirjallisuus

Abruzzo, Margaret: *Polemical Pain. Slavery, Cruelty and the Rise of Humanitarianism*. John Hopkins University Press, Baltimore 2011.

Banton, Michael: *Racial Theories*. Cambridge University Press, Cambridge 1998.

Barker-Benfield, G. J.: *The Culture of Sensibility. Sex and Society in Eighteenth-Century Britain*. The University of Chicago Press, Chicago 1992.

Barnhart, William C: Evangelicalism, Masculinity and the Making of Imperial Missionaries in Late Georgian Britain 1795–1820. *Historian* Vol. 67 (4), December 2005, 712–732.

Bebbington, D. W.: *Evangelicalism in Modern Britain. A History from the 1730s to the 1980s*. Unwin Hyman, London 1989.

Cantor, G. N.: *Quakers, Jews and science. religious responses to modernity and the sciences in Britain, 1650-1900*. Oxford University Press, Oxford 2005.

Carey, Brycchan: *British Abolitionism and the Rhetoric of Sensibility. Writing, Sentiment and Slavery 1760–1807*. Palgrave Studies in the Enlightenment, Romanticism and the Cultures of Print. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2005.

Carson, Penny: The British Raj and the Awakening of the Evangelical Conscience: The Ambiguities of Religious Establishment and Toleration, 1698–1833. *Christian Missions and the Enlightenment*. Ed.. Brian Stanley. Studies in the History of Christian Missions. Curzon Press Ltd, Richmond 2001, 45–70.

Colley, Linda: *Britons. Forging the Nation 1707–1837*. Yale University Press, New Haven 1992.

Cooper, Robert Alan: English Quakers and Prison Reform 1809–1823. *Quaker History* Vol. 68 No. 1, 1979, 3–19

Cressy, David: Evangelical ethnographers and English Gypsies from the 1790s to the 1830s. *Romani Studies*, Volume 26, No. 1, June 2016, 63–77.

Davidoff, Leonore & Hall, Catherine: *Family Fortunes. Men and Women of English Middle Class 1780–1850*. Hutchinson, London 2002.

Durston, Gregory: *Whores and Highwaymen. Crime and Justice in the Eighteenth Century Metropolis*. Waterside Press, Hook, Hampshire 2012.

Epstein Nord, Deborah: *Gypsies and the British Imagination, 1807–1930*. Columbia University Press, New York 2006.

Febvre, Lucien: *A new kind of history from the writings of Febvre*. Ed.. Peter Burke. Routledge & Kegan Paul, London 1973.

Fraser, Angus: *The Gypsies*. Blackwell, Oxford 1997. The peoples of Europe series.

Gascoigne, John: *Joseph Banks and the English Enlightenment. Useful Knowledge and Polite Culture*. Cambridge University Press, Cambridge 1994.

Green, David R: *Pauper Capital. London and the Poor Law 1790–1870*. Ashgate cop. Farnham, Surrey 2010.

Hanly, Margaret: The economy of makeshifts and the poor law: a game of chance? *The poor in England 1700–1850. An economy of makeshifts*. Toim. Steven King ja Alannah Tomkins. Manchester University Press, Manchester 2003, 76–99.

Hilton, Boyd: *The Age of Atonement. The Influence of Evangelicalism on Social and Economic Thought, 1785–1865*. Oxford University Press, Oxford 1988.

Hilton, Boyd: *Mad, Bad, Dangerous People? England 1783–1846*. The new Oxford History of England. Oxford University Press, Oxford 2006.

Hoskins, W. G.: *Local history in England*. Longman, London 1972.

Houghton-Walker, Sarah: *Representations of the Gypsy in the Romantic Period*. Oxford University Press, Oxford 2014.

Innes, Joanna: *Inferior Politics. Social Problems and Social Policies in Eighteenth-*

Century England. The Past and Present Book Series. Oxford University Press, Oxford 2009.

Johnston, Anna: *Missionary Writing and Empire 1800–1860*. Cambridge Studies in Nineteenth-Century Literature and Culture. Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Kalela, Jorma: *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus, Tampere 2000.

Knight, David: *Sources for the History of Science 1660–1914*. The Sources of History: Studies in the Use of Historical Evidence. Sources of History Limited, London 1975.

Koskivirta, Anu & Lidman, Satu: Historioitsija eettisten valintojen äärellä. *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta & Jari Eilola. Gaudeamus, Tallinna 2017, 11–25.

Laqueur, Thomas: *Religion and Respectability. Sunday Schools and Working Class Culture 1780–1850*. Yale University Press, New Haven 1976.

Llyod Katherine & Burgoyne, Cindy: The Evolution of a Transatlantic Debate on Penal Reform, 1780–1830. *Charity, Philanthropy and Reform. From the 1690s to 1850*. Ed.. Hugh Cunningham ja Joanna Innes. Macmillan, Basingstoke 1998, 208–227.

Lucassen Leo, Willems Wim, Cottaar Annemarie: Introduction. *Gypsies and Other Itinerant Groups: A Socio-Historical Approach*. Ed.. Leo Lucassen, Wim Willems & Annemarie Cottaar. Macmillan, Basingstoke 1998, 1–13.

Marshall, P. J. & Williams, Glyndwr: *The Great Map of Mankind: British Perceptions of the World in the Age of Enlightenment*. Dent, London 1982.

Martin, Roger H.: Quakers, the Bible and the British and Foreign Bible Society. *Quaker History* Vol. 85 No. 1, 1996, 13–28.

Mayall, David: *Gypsy-travellers in nineteenth-century society*. Cambridge University Press, Cambridge 1988.

Mayall, David: *English Gypsies and State Policies*. University of Hertfordshire Press, Hatfield 1995.

Mayall, David: *Gypsy Identities 1500-2000. From Egyptians and Moon-men to the Ethnic Romany*. Routledge, London 2004.

McLynn, Frank: *Crime and Punishment in Eighteenth-Century England*. Oxford University Press, Oxford 1989.

Nivala, Asko ja Rantala, Heli: Käsitehistoria kulttuurihistoriallisena tutkimusmenetelmänä. *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala ja Rami Mähkä. k&h Turun yliopisto, kulttuurihistoria, Turku 2012, 222–243.

Nussbaum, Felicity: *Torrid Zones. Maternity, Sexuality and Empire in Eighteenth-Century English Narratives*. John Hopkins University Press, Baltimore 1995.

Obelkevich, James: Religion. *The Cambridge social history of Britain 1750-1950. Vol 3, Social agencies and institutions*. Ed.. F. M. L. Thompson. Cambridge University Press, Cambridge 1990, 311–356.

Porter, Andrew: Trusteeship, Anti-Slavery, and Humanitarianism. *The Oxford History of British Empire: Volume 3: The Nineteenth Century*. Ed.. Andrew Porter. Oxford University Press, Oxford 1999, 198–221.

Porter, Andrew: *Religion Versus Empire? British Protestant Missionaries and Overseas Expansion 1700–1914*. Manchester University Press, Manchester 2005.

Porter, Roy: Witchcraft and Magic in Enlightenment, Romantic and Liberal Thought. *Witchcraft and Magic in Europe. The Eighteenth and Nineteenth Centuries*. Ed.. Marijke Gijswijt-Hofstra, Brian P. Levack & Roy Porter. The Athlone History of Witchcraft and Magic in Europe. The Athlone Press, London 1999, 191–273.

Prochaska, F. K.: Philanthropy. *The Cambridge social history of Britain 1750-1950. Vol III, Social agencies and institutions*. Ed.. F. M. L. Thompson. Cambridge University Press, Cambridge 1990, 357–393.

Pulma, Panu: “Entä jos he eivät halua, että heidän historiansa kirjoitetaan?” Etnisen vähemmistön historian tutkimisen etiikka. *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lidman, Anu Koskivirta & Jari Eilola. Gaudeamus, Tallinna 2017, 184–195.

Quinlann, Maurice: *Victorian Prelude. A History of English Manners 1700–1830*. Columbia University Press, 1941.

Roberts, Michael J. D.: Head versus Heart? Voluntary Associations and Charity Organizations in England c.1700–1850. *Charity, Philanthropy and Reform. From the 1690s to 1850*. Ed.. Hugh Cunningham & Joanna Innes. Macmillan, Basingstoke 1998, 66–86.

Roberts, M. J. D.: *Making English Morals. Voluntary Association and Moral Reform in England 1787–1886*. Cambridge Social and Cultural Histories. Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Samson, Jane: Ethnology and Theology. Nineteenth-Century Mission Dilemmas in the South Pacific. *Christian Missions and the Enlightenment*. Toim. Brian Stanley. Studies in the History of Christian Missions. Curzon Press Ltd, Richmond 2001, 99–122.

Sera-Shriar, Efram: *The Making of British Anthropology 1813–1871*. Science and Culture in the Nineteenth Century. Taylor and Francis, London 2013.

Spadafora, David: *The Idea of Progress in Eighteenth-Century Britain*. Yale Historical Publications. Yale University Press, New Haven 1990.

Stanley, Brian: Christian Missions and the Enlightenment: A Reevaluation. *Christian Missions and the Enlightenment*. Ed.. Brian Stanley. Studies in the History of Christian Missions. Curzon Press Ltd, Richmond 2001, 1–21. (2001a)

Stanley, Brian: Christianity and Civilization in English Evangelical Mission Thought, 1792–1857. *Christian Missions and the Enlightenment*. Ed.. Brian Stanley. Studies in the History of Christian Missions. Curzon Press Ltd, Richmond 2001, 169–197. (2001b)

Stepan, Nancy: *The idea of race in science. Great Britain 1800-1960*. Macmillan, London 1987.

Stone, Richard: *Some British Empiricist in the Social Sciences 1650–1900*. Raffaele Mattioli lectures. Cambridge University Press, Cambridge 1997.

Tiainen-Anttila, Kaija: Afrikkalaiset valistusideologien debatissa sosiaalisen eriarvoisuuden ja tasa-arvon oikeutuksesta. *Eriarvoisuus, valistuksen lupaus ja rasismi*.

Toim. Pekka Isaksson ja Jouko Jokisalo. Historiallinen arkisto. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1999, 89–120.

Thorne, Susan: “The Conversion of Englishmen and the Conversion of World Inseparable”. *Missionary Imperialism and the Language of Class in Early Industrial Britain. Tensions of Empire. Colonial Cultures in a Bourgeois World*. Ed.. Frederick Cooper ja Ann Laura Stoler. University of California Press, Berkeley 1997, 238–262.

Twells, Alison: *The Civilising Mission and English Middle Class, 1792–1850. The “Heathen” at Home and Overseas*. Palgrave Macmillan, New York 2009.

Wahrman, Dror: *The Making of the Modern Self. Identity and Culture in Eighteenth-Century England*. Yale University Press, New Haven 2004.

Wheeler, Roxann: *The Complexion of Race. Categories of Difference in Eighteenth Century British Culture*. New Cultural Studies. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2000.

White, R. S: *Natural Rights and the Birth of Romanticism in 1790s*. Palgrave Macmillan, Basingstoke 2005.

Whitten, Muriel: *Nipping Crime in the Bud. How Philanthropic Quest Was Put Into Law*. Waterside Press, Hampshire 2011.

Willems, Wim: *In Search of the True Gypsy. From Enlightenment to Final Solution*. Original: Op zoek naar de ware zigeuner. Zigeuners als studieobject tijdens de verlichting, de romantiek en het Nazisme (1995). Translated by Don Bloch. Frank Cass, London 1997.

Willems, Wim: Ethnicity as a Death-Trap: the History of Gypsy Studies. *Gypsies and Other Itinerant Groups: A Socio-Historical Approach*. Ed.. Leo Lucassen, Wim Willems & Annemarie Cottaar. Macmillan, Basingstoke 1998, 17–34.

Wood, J. Carter: *Violence and Crime in Nineteenth-Century England. The Shadow of our Refinement*. Routledge Studies in Modern British History. Routledge, London 2004.

Muut lähteet

Dictionary of National Bibliography. Vol 28. Ed.. Sidney Lee, Macmillan, New York
1891.